

## Lag

### om kundens valfrihet inom social- och hälsovården

- - -

## Detaljmotivering

### 1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §. *Lagens syfte och tillämpningsområde.* I denna paragraf föreskrivs om valfrihetslagens syfte och tillämpningsområde.

Enligt paragrafens 1 mom. är syftet med lagen att främja social- och hälsovårdskundernas möjligheter att välja tjänsteproducent samt att förbättra tjänsternas tillgänglighet och kvalitet. Via en finländsk valfrihetshetsmodell föreslås en övergång till ett nytt gemensamt social- och hälsovårdssystem inom vilket kunden i rätt tid får kvalitativa tjänster som tillhandahålls på lika villkor samt stödjer hälsan och välfärden i varierande livssituationer. Tjänsterna ska tillhandahållas så att olika experter och organisationers kunande nyttiggörs på ett ändamålsenligt sätt. Valfriheten ska också öka tjänstesystemets incitament till kostnadseffektiv verksamhet, kontinuerlig utveckling och innovationer.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om tillämpningsområdet. Lagen ska tillämpas på social- och hälsovård som omfattas landskapets organiseringsansvar. Enligt lagen om ordnande av social- och hälsovård ska kommunernas ansvar för social- och hälsovården överföras på landskapen 2019. I landskapets organiseringsansvar kommer att ingå alla uppgifter och tjänster inom social- och hälsovården samt även främjandet av välfärd och hälsa. Kommunernas ska fortsättningsvis främja välfärd och hälsa och dessutom ska landskapen också i sin egen verksamhet arbeta för att främja välfärd och hälsa.

Lagen gäller verksamhet som hör till landskapets organiseringsansvar. Sjukvårdstjänster som ordnas i samband med lagstadgad företagshälsovård hör inte till landskapets organiseringsansvar. I fråga om den lagstadgade företagshälsovården får arbetsgivarna och företagen välja om de ordnar servicen via landskapets affärsverk eller på något annat sätt.

2 §. *Definitioner.* I denna paragraf definieras de begrepp som i lagen används i fråga om valfrihetssystemet.

I paragrafens 1 punkt definieras begreppet kund, varmed avses invånarna i ett landskap och andra för vilka landskapet med stöd av lag ska ordna social- och hälsotjänster. Enligt lagen om ordnade av social- och hälsovård ska landskapet ordna social- och hälsotjänster för sådana invånare i landskapet som enligt lagen om hemkommun (201/1994) har hemkommun i landskapet. Uppgifter om hemkommunen ska enligt lagen om hemkommun antecknas i det befolkningsdatasystem som avses i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster (661/2009). Med kund avses utöver invånare i landskapet också andra personer för vilka landskapet enligt lag ska ordna social- och hälsotjänster. Begreppet kund omfattar också patienter som anlitar hälsotjänster. Kunder kan vara också andra än landskapsinvånare, till exempel personer som är i behov av brådskande hälsovård eller personer som har rätt att få tjänster med stöd av EU:s bestämmelser. Också

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården,  
detaljmotivering 31.1.2017

personer som anlitar landskapets tjänster med stöd av bestämmelserna om valfrihet är enligt lagen kunder.

I punkt 2 definieras begreppet bedömning av servicebehovet. I socialvårdslagens 36 och 37 § föreskrivs om bedömning av servicebehovet. Bedömningen av servicebehovet omfattar en sammanfattning av kundens situation samt av behovet av socialservice och särskilt stöd. I hälso- och sjukvårdslagen används det motsvarande begreppet bedömning av vårdbehovet. I bedömningen av vårdbehovet ingår också en bedömning av behovet av hälso- och sjukvårdstjänster.

I punkt 3 definieras begreppet kundplan. I lagstiftningen om socialvård respektive hälso- och sjukvård används olika begrepp för att beskriva olika slags individuella planer för tjänster, vård och omsorg som tillhandahålls klienter och patienter. Bestämmelser om sådana planer finns bl.a. i socialvårdslagen, hälso- och sjukvårdslagen, barnskyddslagen, äldreservicelagen, handikappservicelagen, lagen om patientens ställning och rättigheter och i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. I denna lag fastställs det övergripande begreppet kundplan för individuella planer gällande klienter och patienter. En kundplan ska upprättas på basis av en bedömning och utredning av servicebehovet. I begreppet kundplan ingår sådana planer för undersökning, vård eller medicinsk rehabilitering som avses i patientlagens 4 a §. Med kundplan avses enligt förslaget också sådana service-, vård-, rehabiliterings- och andra motsvarande planer som avses i 7 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt en sådan klientplan som avses i socialvårdslagens 39 §. I det begrepp som definieras i denna lag ingår också klientplaner enligt barnskyddslagens 30 §.

I punkt 4 definieras begreppet tjänsteproducent. Med tjänsteproducent avses alla bolag, sammanslutningar, organisationer, företagare och självständiga yrkesutövare samt andra aktörer som producerar social- och hälsotjänster för landskapet. Tjänsteproducenter som avses i bestämmelsen är således bland annat landskapets serviceinrättningar enligt 52 § i landskapslagen samt bolag, sammanslutningar, organisationer och yrkesutövare som producerar social- och hälsotjänster. Definitionen avser sålunda alla aktörer som producerar tjänster för landskapet. Begreppet tjänsteproducent definieras också i 3 § 1 mom. i lagen om produktion av social- och hälsotjänster. Enligt den bestämmelsen används begreppet tjänsteproducent för att beskriva alla fysiska personer samt sammanslutningar som producerar social- och hälsotjänster, oberoende av deras juridiska form. En fysisk person som är verksam som tjänsteproducent ska uppfylla de förutsättningar som anges i lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården eller i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. En tjänsteproducent som verkar som privat näringsidkare kan emellertid också vara någon annan än en yrkesutbildad person inom socialvården eller hälso- och sjukvården i sådana fall då personen inte själv tillhandahåller tjänster som förutsätter behörighet inom branschen. Med tjänsteproducent avses enligt den föreslagna bestämmelsen också juridiska personer, aktiebolag, kommanditbolag, öppna bolag, andelslag, föreningar och andra sammanslutningar eller stiftelser som tillhandahåller social- och hälsotjänster. Med sammanslutningar avses t.ex. offentliga samfund som producerar social- och hälsotjänster utan att enligt lag vara förpliktade till detta. Det kan t.ex. vara fråga om en läroinrättning som hör till en kommunal organisation eller ett universitet som utan att bolagisera verksamheten producerar tjänster för marknaden, utan att det är fråga om studierelaterad praktik. Sådan verksamhet ska emellertid enligt lagstiftningen om konkurrensneutralitet i första hand vara bolagiserad, vilket innebär att den behandlas som ett vanligt affärsföretag.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

I punkt 5 definieras begreppet tjänsteenhet. Enligt definitionen är tjänsteenhet en administrativt organiserad enhet som tillhandahåller social- och hälso-tjänster. En tjänsteenhet är enligt förslaget inte nödvändigtvis bunden till fysiska lokaler. En tjänsteenhet kan enligt tjänsteproducentens eget beslut bestå av en eller flera social- eller hälso-tjänster och av flera fysiska verksamhetsställen, eller också kan det vara fråga om en tjänst som tillhandahålls separat från ett fysiskt verksamhetsställe. En tjänsteenhet ska sålunda vara bunden enbart till en verksamhetsenhet av det slag som avses i gällande lagstiftning eller till begreppet verksamhetsställe eller till en fysisk plats.

(I definitionerna i 2 § i den gällande lagen om privat hälso- och sjukvård ingår inte någon uttrycklig definition av begreppet verksamhetsenhet. Begreppen verksamhetsenhet och verksamhetsställe har fogats till lagens 4 § genom en ändring som trädde i kraft den första januari 2006, i samband med en noggrannare reglering av de uppgifter om tjänsteproducenter som ska lämnas i en tillståndsansökan. I förarbetena till lagändringen (regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av lagen om privat hälso- och sjukvård, lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården samt lagen om tillsyn över privat socialservice 34/2005 rd) definieras dessa begrepp inte närmare. Vid tillämpningen av lagen har med verksamhetsställe som producerar hälso-tjänster avsetts en funktionell enhet som tillhandahåller sådana tjänster som avses i lagen. Om en tjänsteproducent tillhandahåller hälso-tjänster på fler än ett verksamhetsställe har det varit nödvändigt att till tillståndsansökan foga uppgifter om varje enskilt verksamhetsställe.

I 3 § 2 punkten i lagen om privat socialservice definieras begreppet verksamhetsenhet som en funktionell helhet där klienten tillhandahålls tjänster som avses i den lagen. I lagens förarbeten (regeringens proposition med förslag till revidering av lagstiftningen om privat socialservice 302/2010 rd) konstateras i fråga om den bestämmelsen att den i övrigt motsvarar definitionen i 2 § 2 punkten i den gällande lagen, bortsett från att den ändras så att den motsvarar nuvarande tolkningspraxis, dvs. att begreppet verksamhetsenhet inte begränsas till verksamhet utanför kundens hem. Dagens uppfattning är att kunden har sitt hem, där han eller hon de facto är bosatt, t.ex. i ett privat servicehus som tillhandahåller boendeservice eller i ett ålderdomshem. Den funktionella enhet som begreppet verksamhetsenhet avser är dock inte bunden till ett visst fysiskt verksamhetsställe, utan den kan avse till exempel ett företag som producerar hemservice.)

I fråga om offentligt producerade hälso- och sjukvårdstjänster används begreppet verksamhetsenhet i hälso- och sjukvårdslagen, i lagen om specialiserad sjukvård och i folkhälsolagen. På motsvarande sätt används begreppet verksamhetsenhet i socialvårdslagen när det är fråga om socialvårdstjänster.

I patentilagens 2 § 4 punkten avses med verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård en hälsovårdscentral enligt folkhälsolagen samt andra kommunala verksamhetsenheter som sköter uppgifter enligt folkhälsolagen, sjukhus och separata verksamhetsenheter för sjukvård samt andra enheter med ansvar för vården som samkommunen för sjukvårdsdistriktet bestämmer enligt lagen om specialiserad sjukvård, enheter som tillhandahåller hälso- och sjukvårdstjänster enligt lagen om privat hälso- och sjukvård, arbetshälsoinstitutet till den del det tillhandahåller hälso- och sjukvårdstjänster enligt lagen om arbetshälsoinstitutets verksamhet och finansiering, statens sinnessjukhus enligt lagen om statens sinnessjukhus, enheter inom försvarsmakten som svarar för att ordna hälso- och sjukvård enligt lagen om hälsovården inom försvarsmakten till den del de producerar hälso- och sjukvårdstjänster samt

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Enheten för hälso- och sjukvård för fångar enligt lagen om Enheten för hälso- och sjukvård för fångar.

Avsikten är att den nya definition av begreppet tjänstenhet som föreslås i denna lag ska innefatta också det nuvarande begreppet verksamhetsenhet som används i lagstiftningen om såväl privata som offentliga social- och hälsotjänster samt som avser en fysisk plats. Den nuvarande lagstiftningen om social- och hälsotjänster ska förtydligas med beaktande av att tjänsterna för närvarande inte nödvändigtvis tillhandahålls från ett fysiskt verksamhetsställe. Syftet med den nya definitionen är dessutom att den smidigt ska kunna anpassas till eventuella framtida verksamhetsformer. En tjänsteproducent ska uppge både de tjänstenheter och eventuellt de lokaler där tjänsterna tillhandahålls.

I punkt 6 definieras begreppet direktvalstjänster. Med direktvalstjänster avses tjänster som en kund kan välja själv, utan landskapets anvisning och utan att landskapets affärsverk gör en bedömning av servicebehovet. Direktvalstjänsterna består av separat definierade samlade tjänster. Klienten har möjlighet att direkt välja den med tanke på sin aktuella livssituation och sina behov lämpligaste tjänsteproducenten.

I punkt 7 definieras begreppet social- och hälsocentral, varmed avses ett verksamhetsställe där en producent av direktvalstjänster producerar direktvalstjänster inom social- och hälsovård. Vid en social- och hälsocentral produceras närmast tjänster på basnivå.

I punkt 8 definieras begreppet mun- och tandvårdsenhet varmed avses ett verksamhetsställe som innehas av en producent av direktvalstjänster. Vid en mun- och tandvårdsenhet produceras direktvalstjänster inom mun- och tandhälsovård.

I punkt 9 definieras begreppet betalsedel. Med betalsedel avses en social- och hälsocentrals eller en mun- och tandvårdsenhets anvisning till en tjänsteproducent, exempelvis till en yrkesutövare. Kunden kan välja önskad tjänsteproducent bland alla tjänsteproducenter som är registrerade i det riksomfattande registret över tjänsteproducenter. Social- och hälsocentralen och mun- och tandvårdsenheten har fortfarande det övergripande ansvaret för de tjänster som tillhandahålls kunden och svarar också för kostnaderna för de tjänster som tillhandahålls mot betalsedeln. Den tjänsteproducent som kunden valt ansvarar för de tjänster som tillhandahålls kunden mot betalsedeln. Social- och hälsocentralen eller mun- och tandvårdsenheten fastställer nivån på den ersättning som betalas till producenten. Ersättningen ska vara sådan att kunden inom ett rimligt avstånd får de tjänster som han eller hon behöver. Kunden ska betala en kundavgift enligt kundavgiftslagen.

I punkt 10 definieras begreppet kundsedel. En kundsedel innebär att landskapets affärsverk har förbundit sig att till kunden ersätta kostnaderna för tjänster som tillhandahållits av en producent som landskapet godkänt. En kund som fått en kundsedel har rätt att välja tjänsteproducent efter att landskapets affärsverk först bedömt kundens servicebehov. Kundsedelns värde bestäms på förhand och producenten har förbundit sig att producera en tjänst till det pris som kundsedeln anger.

I punkt 11 definieras begreppet personlig budget. Med personlig budget avses en betalningsförbindelse/budget som beräknas och beviljas en kund på basis av en bedömning av kundens servicebehov. Kunden kan för den budgeterade summan köpa de tjänster som han eller hon behöver. I stället för personlig budget kan också användas benämningen individuell

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

budget. En personlig budget är i sig ingen tjänst utan ett sätt eller en metod som gör det möjligt att tillgodose en kunds individuella behov av tjänster.

3 §. *Förhållande till annan lagstiftning.* Enligt paragrafens 1 mom. ska på en tjänsteproducent tillämpas de förpliktelser som följer av lagen om ordnande av social- och hälsovård. I den lagens 3 kap. föreskrivs om produktion av tjänster och i 23 § om tjänsteproducenternas skyldigheter. Alla tjänsteproducenter är skyldiga att registrera sig i det riksomfattande registret som upprätthålls av Statens tillstånds-, styrnings- och tillsynsverk. Registreringsskyldigheten gäller alla tjänsteproducenter oberoende av om de producerar social- eller hälsotjänster som landskapet ansvarar för eller andra sådana tjänster. I lagen om produktion av social- och hälsotjänster föreskrivs om registrering av tjänsteproducenter. I 2 kap. i lagen om tjänsteproducenter föreskrivs om tjänsteproducenternas verksamhetsförutsättningar och i 3 kap. om registrering av tjänsteproducenter.

Enligt paragrafens 2 mom. ska lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården tillämpas också på kundavgifter för valfria tjänster. Enligt klientavgiftslagen kan hos den som anlitar tjänster tas ut en avgift om tjänsten inte enligt lagen är avgiftsfri. Avgiften kan uppgå till högst kostnaderna för produktion av tjänsten. Enligt klientavgiftslagen eller -förordningen kan också en lägre maximavgift fastställas. I lagrummet föreskrivs som komplettering av klientavgiftslagen att landskapet hos klienterna tar ut klientavgifter enligt lag.

Tjänsteproducenterna meddelar landskapet vilka tjänster som kunderna fått och andra uppgifter som förutsätts för att kundavgiften ska kunna fastställas. På grundval av dessa sänder landskapet till kunden en faktura på tjänster som tillhandahållits. Den ersättning som tjänsteproducentens får är däremot oberoende av den avgift som tas ut hos kunden. För producentens ekonomiska ställning har det sålunda inte heller någon betydelse om kunden är betalningsoförmögen eller om avgiften bestäms på basis av kundens inkomster.

Med avvikelse från det som konstateras ovan kan tjänsteproducenten dock hos kunden ta ut en avgift då kunden har reserverat en mottagningstid men inte kommit till mottagningen och inte heller på förhand har annullerat sin mottagningstid. Denna s.k. sanktionsavgift kan tas ut enligt klientavgiftslagens 3 § och enligt en bestämmelse i klientavgiftsförordningen.

Avsikten är att klientavgiftslagen ska revideras innan valfrihetsbestämmelserna träder i kraft. Under våren 2017 inleds beredningen av en totalrevidering av klientavgiftslagen.

Enligt paragrafens 3 mom. föreskrivs i lagen om gränsöverskridande hälso- och sjukvård (1201/2013, nedan gränslagen) om förfarandena i anslutning till gränsöverskridande hälso- och sjukvård samt om ersättande av kostnaderna för gränsöverskridande hälso- och sjukvård. Utgångspunkten för gränslagen är att en person har rätt att få vård i en stat som hör till det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och att få ersättning för vården i efterskott. Enligt gränslagens 5 § har en person rätt att anlita hälso- och sjukvårdstjänster utomlands. Dessutom föreskrivs i 6 § att en person som är försäkrad i en annan EU-stat och söker vård i Finland har rätt att utan diskriminering få hälso- och sjukvårdstjänster i Finland.

Enligt paragrafens 4 mom. gäller i fråga om social- och hälsovården samt i fråga om kundens och patientens ställning och rättigheter alltjämt vad som föreskrivs i annan lagstiftning. I en proposition som behandlas i riksdagen (RP / rd) föreslås bland annat en sådan genomgripande ändring som gäller ordnande av social- och hälsovård att landskapen från och med början av år 2019 ska ansvara för ordnandet av social- och hälsovård. I regeringens proposition med förslag till reform av social- och hälsovården föreslås att det stiftas en

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

landskapslag, en lag om ordnande av social- och hälsovård samt en gemensam lag om införande av lagarna.

Allmänna lagar om social- och hälsotjänster är socialvårdslagen (1301/2014) samt hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010). I socialvårdslagen föreskrivs om främjande av välfärd, om socialservice, om tillhandahållande av socialvård, om säkerställande av kvaliteten på tjänsterna och om ändringssökande i beslut om socialvård. Syftet med lagen är att flytta tyngdpunkten från specialservice till allmän service, förbättra jämlikheten mellan kunderna och att intensifiera samarbetet mellan myndigheterna. I syfte att förstärka kundcentreringen definieras i lagen de stödbehov som läggs till grund för ordnandet av socialservice och annan socialvård. Kunderna har rätt till tjänster som tryggar nödvändig omsorg och utkomst samt barnets hälsa och utveckling. I lagen definieras dessutom viktig socialservice som för närvarande tillhandahålls av kommunerna och som 2019 ska tillhandahållas av landskapen, exempelvis boende- och institutionsservice. Utöver socialvårdslagen finns det för vissa former av socialservice och grunderna för dessa speciallagar som gäller vissa befolknings- eller kundgrupper. Speciallagarna reglerar, betydligt mera omfattande och detaljerat än socialvårdslagen, socialvårdens innehåll inom respektive specialområde. Sådana lagar är t.ex. barnskyddslagen (417/2007), lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987, nedan handikappservicelagen), lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977, nedan specialomsorgslagen) och lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsotjänster för äldre (980/712, nedan äldreservicelagen).

Hälso- och sjukvårdslagen tillämpas på genomförandet av och innehållet i den hälso- och sjukvård som avses i folkhälsolagen (66/1972) och lagen om specialiserad sjukvård (1062/1989) och som för närvarande hör till kommunens organiseringsansvar. Från och med den 1 januari 2019 kommer landskapen enligt förslaget att ansvara för ordnande av social- och hälsovård. I hälso- och sjukvården ingår främjande av hälsa och välfärd, grundläggande hälso- och sjukvård samt specialiserad sjukvård. För närvarande har i praktiken de tjänster som avses i folkhälsolagen och i lagen om specialiserad sjukvård indelats i primärvård och specialiserad sjukvård. Med primärvård avses tjänster som kommunerna ordnar framför allt i hälsovårdscentralerna. Hälsovårdscentralerna kan ha flera olika verksamhetsställen, dvs. hälsostationer och sjukhus. Kommunerna ansvarar för närvarande också för att invånarna får specialiserad sjukvård. För de specialiserade sjukvården är landet indelat i sjukvårdsdistrikt.

Viktiga bestämmelser, utöver bestämmelserna om den grundlagsfästa självbestämmanderätten och om individens ställning och bemötandet av individen, finns också i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992, nedan patientlagen) och i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000, nedan socialvårdens klientlag). Lagarna gäller både offentlig och privat verksamhet. Motsvarande bestämmelser finns också i andra lagar, exempelvis i socialvårdslagen, specialomsorgslagen och mentalvårdslagen.

Socialvårdens klientlag tillämpas på alla tjänster och klientgrupper inom socialvården samt på såväl offentliga som privata tjänster. Enligt klientlagen har en klient rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande utan diskriminering från den som lämnar socialvård. I lagen finns också bestämmelser om klientens självbestämmanderätt. En klient ska ges möjlighet att delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten. Detsamma gäller andra åtgärder som ansluter sig till den socialvård som ges klienten. En klients sak ska behandlas och avgöras med hänsyn i första hand till klientens intresse.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

I socialvårdens klientlag föreskrivs också om klientens rätt till information. Enligt lagen ska socialvårdspersonalen för klienten utreda hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt olika alternativ och verkningar liksom också andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak. Utredningen ska ges så att klienten tillräckligt förstår dess innehåll och betydelse.

Om en klient på grund av sjukdom eller nedstätt psykisk funktionsförmåga eller någon annan motsvarande orsak inte kan delta i planeringen eller förstå föreslagna alternativa lösningar, ska klientens vilja utredas i samråd med klientens lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående. En minderårig klients önskemål och åsikt ska utredas och beaktas på det sätt som klientens ålder och utvecklingsnivå förutsätter. I alla åtgärder som vidtas inom offentlig eller privat socialvård och som gäller minderåriga ska i första hand den minderårigas intresse beaktas.

Socialvården ska baseras myndighetsbeslut eller, när privat socialvård ordnas, på ett skriftligt avtal mellan den som lämnar socialvård och klienten. Enligt lagen ska i samband med socialvård utarbetas en service-, vård-, rehabiliterings- eller motsvarande plan, om det inte är uppenbart onödigt att utarbeta en sådan plan.

I patientlagen föreskrivs om bemötande av patienten och om patientens självbestämmanderätt inom hälso- och sjukvården. Enligt patientlagen har var och en som varaktigt bor i Finland, utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som vid respektive tidpunkt står till hälso- och sjukvårdens förfogande, rätt till sådan hälso- och sjukvård som hans eller hennes hälsotillstånd förutsätter. Vid bedömningen av resurserna ska emellertid beaktas jämlikhetsbestämmelsen i grundlagens 6 § samt grundlagens 19 § 3 mom. där det föreskrivs att det allmänna ska tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Efter att de grundläggande rättigheterna trädde i kraft har bedömningen av det individuella vårdbehovet betonats. Bland annat riksdagens justitieombudsman har i flera avgöranden konstaterat att enbart den omständigheten att kommunen inte har reserverat tillräckliga anslag för hälso- och sjukvård, inte är en tillräcklig grund för att inte ordna vård. Patientlagens bestämmelser om självbestämmanderätten ger uttryck för principen om kunskapsbaserat samtycke. Patienten ska vårdas i samförstånd med honom eller henne. Om en patient nekar till vård eller en vårdåtgärd ska patienten i mån av möjlighet, i samförstånd med honom eller henne, vårdas på något annat medicinskt godtagbart sätt.

I patientlagen föreskrivs om patientens rätt till information. En patient har rätt att få upplysningar om sitt hälsotillstånd, vårdens och behandlingens betydelse, olika vård- och behandlingsalternativ och deras verkningar samt om andra omständigheter som hänför sig till vården och behandlingen och som har betydelse då beslut fattas om hur patienten ska vårdas. En yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården ska ge upplysningar på ett sådant sätt att patienten i tillräcklig utsträckning förstår innebörden av dem. Om en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården inte behärskar det språk som patienten använder eller om patienten på grund av hörsel-, syn- eller talskada inte kan göra sig förstådd, ska tolk anlitas i mån av möjlighet.

## **2 kap. Kundens valfrihet**

4 §. *Kundens rätt att välja.* I paragrafens 1 mom. föreskrivs att kunden har rätt att välja tjänstproducent och dennas verksamhetsställe samt yrkesutbildade personer inom hälso- och

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

sjukvården enligt vad som föreskrivs i lag. I 2 kap. samt i 3-6 kap. föreskrivs närmare om innebörden av valfriheten.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om omfattningen av valfriheten. En kund får enligt den föreslagna bestämmelsen välja tjänsteproducent inom Finlands hela territorium oberoende av i vilket landskap bor. Nedan i lagen föreskrivs om undantag från valfriheten. Valet kan avse endast ett av ett affärsverks verksamhetsställen, endast en social- och hälsocentral samt endast en mun- och tandvårdsenhet i sänder. Undantag utgör situationer där en person tillfälligt vistas utanför den kommun där den valda tjänsteproducenten finns. I 7 § föreskrivs närmare om rätten att välja tillfällig tjänsteproducent.

5 §. *Valfrihet i fråga om direktvalstjänster.* I denna paragraf föreskrivs om kundens valfrihet i fråga om direktvalstjänster. Bestämmelsen är informativ till sin karaktär. I lagens 3 kap. föreskrivs närmare om innehållet i valfriheten när det gäller direktvalstjänster. I 7 § föreskrivs om val av tillfällig tjänsteproducent och i 9 § om val av en yrkesutbildad person eller en grupp yrkesutbildade personer.

Enligt paragrafens 1 mom. 1 punkten avser kundens rätt att välja producent av direktvalstjänster utan anvisning från landskapets affärsverk eller bedömning av servicebehovet, en social- och hälsocentral samt en mun- och tandvårdsenhet som producerar direktvalstjänster. Enligt 2 mom. 2 punkten föreskrivs i 7 § om rätten att tillfälligt välja en social- och hälsocentral samt en mun- och tandvårdsenhet som producerar direktvalstjänster. Enligt 2 mom. 3 punkten bestäms rätten att välja en yrkesutbildad person eller en grupp yrkesutbildade personer på det sätt som avses i 9 §.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om kundens rätt att välja tjänsteproducent med en betalsedel som beviljats av en social- och hälsocentral eller en mun- och tandvårdsenhet. Social- och hälsocentralen samt mun- och tandvårdsenheten ska enligt förslaget på basis av konstaterat servicebehov ge kunden möjlighet att välja betalsedel. Betalsedeln är en till kunden beviljad förbindelse att till den tjänsteproducent som kunden valt betala kostnadsersättning för producentens tjänster upp till det värde som betalsedeln anger. I 17 § föreskrivs närmare om betalsedlar.

6 §. *Valfrihet i fråga om tjänster för vilka landskapets affärsverk har produktionsansvar.* I denna paragraf föreslås en bestämmelse om kundens rätt när att välja tjänster för vilka landskapets affärsverk har produktionsansvar. Bestämmelsen är informativ till sin karaktär. I 4-6 kap. föreskrivs närmare om val av tjänster som faller under affärsverkets produktionsansvar.

Enligt paragrafens 1 mom. ska landskapets affärsverk ansvara för produktion av andra än direktvalstjänster. I lagen om ordnande av social- och hälsovård föreskrivs om innehållet i tjänster som produceras av landskapets affärsverk. Enligt paragrafens 1 mom. 1 punkten bestäms kundens rätt att välja ett affärsverks verksamhetsställe på basnivå samt enligt 2 punkten rätten att välja verksamhetsställe på basnivå enligt vad som föreskrivs i 4 kap. I 7 § föreskrivs om valfriheten i fråga om ett affärsverks verksamhetsställe som tillfälligt producerar tjänster och i 9 § föreskrivs om rätten att välja en yrkesutbildad person eller en grupp yrkesutbildade personer.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om kundens rätt att välja tjänster som förutsätter att landskapets affärsverk gör en bedömning av servicebehovet. Kundens rätt att välja



Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

tjänsteproducent efter en bedömning av servicebehovet är enligt den föreslagna paragrafens 2 mom. 1 punkten baserad på en av landskapets affärsverk beviljad kundsedel som det föreskrivs om i lagens 5 kap. samt på en personlig budget som det föreskrivs om i lagens 6 kap.

7 §. *Val av tillfällig tjänsteproducent.* I denna paragraf föreskrivs om kundens rätt att välja tillfällig tjänsteproducent.

Enligt paragrafens 1 mom. har en kund som tillfälligt vistas på en annan ort rätt att få vård eller anlita tjänster på ett annat verksamhetsställe än det som kunden valt om han eller hon tillfälligt vistas utanför den kommun där det landskaps affärsverks verksamhetsställe som kunden valt är beläget. På motsvarande sätt får kunden i dessa situationer också anlita en annan social- och hälsocentral eller mun- tandvårdenhets tjänster än sådana som tillhandahålls av den producent av direktvalstjänster som kunden valt, om kunden vistas i en kommun där det inte finns något verksamhetsställe som upprätthålls av den producent av direktvalstjänster som kunden valt. En tillfällig vistelse i en annan kommun kan bero till exempel på arbete, studier, fritid, en nära anhörigs eller annan närstående persons boende eller någon annan motsvarande orsak. Med nära anhörig eller annan närstående person avses här samma personer som i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992), dvs. personer som är släkt i rätt upp- eller nedstigande led, syskon, äkta make, maka eller sambo, part i ett registrerat parförhållande eller nära vän.

Enligt paragrafens 1 mom. ska en producent av direktvalstjänster i regel ta emot en tillfällig kund. En kund kan tillfälligt välja den social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet till vilken en producent av direktvalstjänster på förhand offentligt har meddelat att den tar emot nya kunder. Social- och hälsocentralen ska publicera uppgiften på internet. Affärsverkets verksamhetsställen kan däremot inte vägra ta emot tillfälliga kunder.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om meddelanden som gäller tillfälliga tjänsteproducenter. En kund ska minst en vecka före servicebehovet meddela landskapet vilken tillfällig tjänsteproducent och vilket av dess verksamhetsställen han eller hon har valt. Meddelandet ska ske via informationshanteringstjänsten enligt 66 § eller på annat sätt skriftligt. Landskapet kontrollerar samtidigt om den i meddelandet nämnda tjänsteproducenten har nått den övre gränsen för kundmottagningen. Landskapet ska omedelbart efter att ha fått meddelandet underrätta den huvudsakliga och den tillfälliga tjänsteproducenten om kundens val. I ett ärende som gäller val av tillfällig tjänsteproducent fattas inte ett överklagbart förvaltningsbeslut, utan det är fråga om faktisk förvaltningsverksamhet.

8 §. *Brådskande social- och hälsovård.* Enligt paragrafens 1 mom. finns bestämmelser om rätten till brådskande sjukvård oberoende av boningsorten i 50 § i hälso- och sjukvårdslagen och bestämmelser om rätten att i brådskande fall få socialservice i 12 § i socialvårdslagen. Kundens valfrihet inverkar sålunda inte på hans eller hennes rätt till brådskande social- och hälsovård. Enligt 50 § i hälso- och sjukvårdslagen ska brådskande vård ges oberoende av tjänstens boningsort. Närmare bestämmelser om brådskande vård finns i social- och hälsovårdsministeriets förordning om grunderna för brådskande vård och villkoren för jour inom olika medicinska verksamhetsområden (652/2013). Enligt socialvårdslagens 12 § har alla som vistas i en kommun rätt att i brådskande fall få socialservice som baserar sig på hans eller hennes individuella behov, så att hans eller hennes rätt till nödvändig omsorg och försörjning inte äventyras. Enligt socialvårdslagens 29 § ska socialjour ordnas dygnet runt för att trygga brådskande och nödvändig hjälp. Jouren ska organiseras så att den kan kontaktas

dygnet runt och brådskande socialservice tillhandahållas enligt vad som föreskrivs i denna eller någon annan lag.

I den föreslagna paragrafens 2 mom. föreskrivs att en kund har rätt att inom öppettiderna för tjänsteproducentens verksamhetsställe få brådskande social- och hälsovård och mun- och tandvård enligt 15 § också av en annan producent av direktvalstjänster än den som kunden valt. Enligt 14 § 2 mom. ska en producent av direktvalstjänster ge kunden möjlighet att anlita också sina andra verksamhetsställen än den social- och hälsocentral eller mun- och tandvårdsenhet som kunden valt. Om kunden behöver en brådskande mottagningstid under sin vistelse på en annan ort där t.ex. den producent av direktvalstjänster som kunden valt inte har något verksamhetsställe eller kunden inte får en brådskande mottagningstid vid den valda tjänsteproducentens verksamhetsställe, kan kunden när behovet av vård eller socialservice är brådskande anlita också en annan än den valda tjänsteproducentens verksamhetsställe. En producent av direktvalstjänster ska tillhandahålla brådskande vård och tjänster inom sina öppettider. Landskapet kan i enlighet med 31 § ställa villkor för tjänsteproducenterna t.ex. i fråga om öppettiderna.

9 §. *Val av yrkesutbildad person.* I denna paragraf föreskrivs om kundens rätt att välja yrkesutbildad person eller grupp yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården respektive socialvården. Lagrummet motsvarar till innehållet 49 § i den gällande hälso- och sjukvårdslagen. Enligt bestämmelsen har patienten möjlighet att vid en enhet inom hälso- och sjukvården, inom gränserna för vad som ett ändamålsenligt ordnande av verksamheten vid enheten tillåter, välja en legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som ska behandla honom eller henne. Den föreslagna bestämmelsen utvidgar rätten att välja yrkesutbildad person till att omfatta också en yrkesutbildad person inom socialvården.

Enligt paragrafens 1 mom. kan en kund välja en yrkesutbildad person eller grupp yrkesutbildade personer inom socialvården respektive hälso- och sjukvården. En kund kan inom kundförhållandet välja en yrkesutbildad person eller grupp yrkesutbildade personer inom socialvården respektive hälso- och sjukvården, i den mån detta är möjligt med tanke på en ändamålsenlig verksamhet. Vid prövning av kundens rätt att välja en yrkesutbildad person ska också fästas uppmärksamhet vid kundens rätt till tjänster som är trygga och av god kvalitet. Huvudregeln är emellertid den att kunden ska erbjudas möjlighet att välja yrkesutbildad person eller grupp yrkesutbildade personer. Om tjänsteproducenten så önskar kan den också organisera sin verksamhet t.ex. så att kunden alltid har möjlighet att välja en yrkesutbildad person inom socialvården respektive hälso- och sjukvården som tillhandahåller honom eller henne tjänster. I ett ärende som gäller val av yrkesutbildad person fattas inte ett överklagbart förvaltningsbeslut, utan det är fråga om faktisk förvaltningsverksamhet.

Enligt paragrafens 2 mom. ska tjänsterna i återkommande kundförhållanden och under samma vårdperiod om möjligt ordnas så att de kan tillhandahållas av samma yrkesutbildade person. Syftet med bestämmelsen är att främja kontinuiteten i tjänsterna och vården.

10 §. *Val av tjänsteproducent för minderåriga.* I denna paragraf föreskrivs om val av tjänsteproducent för en minderårig kund. Det är i princip vårdnadshavaren eller en annan laglig företrädare som ska välja tjänsteproducent för en minderårig kund. Också i ett sådant fall ska barnet höras och dess åsikt beaktas med hänsyn till barnets utvecklingsnivå och ärendets karaktär enligt vad som föreskrivs i 10 § i socialvårdens klientlag och 7 § i patientlagen. I paragrafen föreskrivs dessutom att om en minderårig som fyllt 12 år dock med hänsyn till ålder och utvecklingsnivå själv kan fatta beslut om vården och omsorgen, får han

eller hon själv välja tjänsteproducent. Enligt den juridiska litteraturen är en minderårig kapabel att besluta om sin vård då den minderåriga med avseende på ärendets karaktär har uppnått en tillräcklig mognadsnivå, då den minderåriga har getts tillräcklig information om olika vårdalternativ och deras konsekvenser samt då den minderåriga med beaktande av ärendets karaktär grundligt har övervägt saken och uttryckt sin vilja utan tvång eller påtryckning.

Om en minderårig kund eller kundens lagliga företrädare inte väljer en tjänsteproducent, ska landskapet enligt 2 mom. anvisa kunden en tjänsteproducents verksamhetsställe. Landskapet ska anvisa kunden ett verksamhetsställe inom landskapet. Tjänsteproducentens verksamhetsställe ska då enligt den minderårigas behov väljas på den plats som är bäst tillgänglig för kunden. Vid bedömningen av tillgängligheten ska trafikförhållandena och avståndet beaktas. När landskapet anvisar kunden en tjänsteproducent fattas inte ett överklagbart förvaltningsbeslut i ärendet, utan det är fråga om faktisk förvaltningsverksamhet. Om landskapet har anvisat kunden en tjänsteproducent får kunden eller kundens lagliga företrädare dock byta tjänsteproducent oberoende av tidsfristen. Kunden är sålunda inte bunden av den tidsfrist på ett år som i 16 och 19 § föreskrivs för byte av tjänsteproducent.

11 §. *Val av tjänsteproducent i särskilda situationer.* I denna paragraf föreskrivs om val av tjänsteproducent i situationer där kunden inte väljer eller inte förmår välja tjänsteproducent.

I paragrafens 1 mom. föreskrivs att i situationer som avses i 9 § i socialvårdens klientlag och i 6 § i patientlagen ska det i samråd med den lagliga företrädaren eller en nära anhörig eller någon annan närstående person till en kund som har uppnått myndighetsåldern utredas vilken tjänsteproducent som bäst motsvarar kundens vilja. Om detta inte kan utredas eller om den lagliga företrädaren, en nära anhörig eller någon annan närstående person inte kan enas om saken, ska tjänsteproducent väljas enligt kundens personliga intressen.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om val av tjänsteproducent då en kund som har uppnått myndighetsåldern inte själv väljer eller förmår välja tjänsteproducent och om kunden inte har en laglig företrädare eller om den lagliga företrädaren inte väljer tjänsteproducent. Då ska landskapet anvisa kunden ett verksamhetsställe inom landskapet. Landskapet ska anvisa kunden den tjänsteproducent vars verksamhetsställe är bäst tillgängligt för kunden. Vid bedömningen av tillgängligheten ska trafikförhållandena och avståndet beaktas. När landskapet anvisar kunden en tjänsteproducent fattas inte ett överklagbart förvaltningsbeslut i ärendet, utan det är fråga om faktisk förvaltningsverksamhet. Om landskapet eventuellt har anvisat kunden en tjänsteproducent får kunden eller kundens lagliga företrädare dock byta tjänsteproducent oberoende av tidsfristen. Kunden är sålunda inte bunden av den tidsfrist på ett år som i 16 och 19 § föreskrivs i fråga om byte av tjänsteproducent.

12 §. *Begränsningar av valfriheten.* I denna paragraf föreskrivs om begränsningar när det gäller kundens rätt att välja tjänsteproducent.

I den föreslagna paragrafens 1 mom. föreskrivs att rätten att välja tjänsteproducent och tjänsteenhet eller dess verksamhetsställe inte gäller skolhälsovård och studerandehälsovård enligt 16 och 17 § i hälso- och sjukvårdslagen. Inom skol- och studerandehälsovården ska tjänsteproducenten väljas på basis av studieorten. När det är fråga om skol- och studerandehälsovård är det dock möjligt att inom gränserna för verksamhetens ändamålsenlighet välja yrkesutbildad person eller bevilja kunden en kundsedel till exempel för mun- och tandvård till exempel i skolans regi.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om gränserna för valfriheten när det är fråga om vård eller omvårdnad oberoende av kundens vilja. Bestämmelser om vård oberoende av kundens vilja finns i mentalvårdsagen, lagen om missbrukarvård och i lagen om smittsamma sjukdomar. Bestämmelser om omvårdnad oberoende av klientens vilja finns i handikappservicelagen (specialomsorger som är oberoende av en persons vilja) och i barnskyddslagen (brådskande placering och omhändertagande). Utgångspunkten är den att en klient kan välja också ett verksamhetsställe som producerar vård och omsorger oberoende av klientens vilja. Undantag från kundens rätt att välja verksamhetsställe kan dock göras av en motiverad anledning som har samband med vården och omsorgerna. Det kan anses vara fråga om en sådan motiverad anledning till exempel i en situation där genomförandet av ett beslut eller kundens eller en annan persons säkerhet, uttryckligen med beaktande av barnets intresse eller tryggheten av kundens intresse i något annat avseende, kräver att kundens valfrihet begränsas. Det är likaså skäl att beakta de förutsättningar för ordnandet av en tjänst som särskilt kunnande när det gäller tjänsteproduktion och patientsäkerhet innebär.

13 §. *Social- och hälso-tjänster under slutna vård.* Enligt denna paragraf ska den som tillhandahåller slutna vård eller service på en institution ansvara för att det i samband med vården eller servicen produceras social- och hälso-tjänster för kunden. Om kunden får slutna vård eller service på en institution i över en månads tid avbryts ansvaret för en producent av direktvalstjänster för den tid som den slutna vården eller servicen tillhandahålls. När slutna vård eller service på en institution upphör återvänder kunden till den producent av direktvalstjänster som han eller hon var kund hos före den slutna vården eller servicen på en institution. Om det likväl gått ett år sedan föregående val, kan kunden med stöd av 16 § också byta producent av direktvalstjänster.

Med slutna vård avses enligt 67 § i hälso- och sjukvårdslagen vård, behandling och rehabilitering på vårdavdelning vid sjukhus, hälsovårdscentral eller någon annan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller under motsvarande förhållanden. I socialvårdslagens 22 § föreskrivs att när service på en institution tillhandahålls ska det ordnas sådan rehabilitering, vård och omsorg som behövs med tanke på kundens individuella behov. Eftersom kunden under den tid som slutna vård eller service på en institution tillhandahålls får alla de social- och hälso-tjänster som han eller hon behöver av den som tillhandahåller vården eller servicen, är det ändamålsenligt att tjänsteproducentens ansvar för produktionen av direktvalstjänster avbryts för den tid som vården eller servicen tillhandahålls. Landskapet ska sålunda enligt förslaget inte heller betala ersättning till producenten för direktvalstjänster som tillhandahålls kunden.

### **3 kap. Direktvalstjänster**

14 §. *Val av social- och hälso-central samt mun- och tandvårdsenhet.* I denna paragraf föreskrivs om klientens rätt att välja social och hälso-central samt mun- och tandvårdsenhet. Enligt paragrafens 1 mom. har en kund rätt att välja social- och hälso-central samt mun- och tandvårdsenhet utan anvisning från landskapets affärsverk eller dess bedömning av servicebehovet. Kunden kan separat välja tjänsteproducent för social- och hälsovård respektive för mun- och tandvård. Valet kan dock avse endast en tjänsteproducent för social- och hälsovård och en för mun- och tandvård i sänder. Undantagna är emellertid situationer där kunden tillfälligt behöver tjänster utanför den kommun där social- och hälso-centralen är belägen. I 7 § föreskrivs om rätten att i sådana fall välja en tillfällig tjänsteproducent.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Landskapets affärsverk kan inte själv producera direktvalstjänster utan det måste bolagisera sin tjänsteverksamhet för sådana tjänster. Särskilda bestämmelser om bolagiseringsskyldigheten finns nedan i 40 §. Direktvalstjänster kommer sålunda att produceras av affärsverkets bolag samt av privata tjänsteproducenter. Landskapet ska enligt förslaget godkänna producenter av direktvalstjänster i enlighet med det förfarande som föreskrivs i 7 kap. och med dem ingå avtal om produktionen.

En producent av direktvalstjänster kan producera sådana tjänster på olika verksamhetsställen, vilket innebär att kunden inte nödvändigtvis får alla tjänster i kategorin direktvalstjänster på samma verksamhetsställe. Det verksamhetsställe som kunden valt är emellertid huvudansvarigt för produktionen.

Enligt paragrafens 2 mom. ska en producent av direktvalstjänster ge kunden möjlighet att anlita också sina andra verksamhetsställen än den social- och hälsocentral eller mun- och tandvårdsenhet som kunden valt. Kunden kan då smidigt anlita tjänster t.ex. på alla verksamhetsställen som den valda tjänsteproducenten har i Finland. En producent av direktvalstjänster kan också med andra inom landskapet verksamma tjänsteproducenter ingå till exempel samarbetsavtal som innebär att kunderna smidigt kan anlita samarbetsparternas verksamhetsställen. Också affärsverkens bolag som producerar direktvalstjänster kan ingå sådana samarbetsavtal med andra tjänsteproducenter. Samarbetsavtal om produktion av direktvalstjänster kan ingås med stöd av 41 § 1 mom. 2 punkten där det föreskrivs att producenter av direktvalstjänster med andra tjänsteproducenter kan ingå avtal om produktion av samlade tjänster.

En producent av direktvalstjänster ansvarar för produktion av en hel kategori av samlade tjänster. Tjänsteproducenten kan producera tjänsterna själv eller till exempel i enlighet med 41 § anskaffa dem från en annan tjänsteproducent.

15 §. *Direktvalstjänster.* I denna paragraf föreskrivs om direktvalstjänster som innebär att en kund får välja tjänsteproducent utan landskapets anvisning eller en separat bedömning av servicebehovet. I direktvalstjänsterna ingår icke-brådiskande tjänster samt brådiskande tjänster inom social- och hälsocentralernas eller mun- och tandvårdsenheternas öppettider, dvs. brådiskande mottagningar. Enligt ikraftträdandebestämmelsen ska lagen träda i kraft den 1 januari 2019, varefter direktvalstjänsterna kan överföras till social- och hälsocentralernas och mun- och tandvårdsenheternas produktionsansvar.

I paragrafens 1 mom. föreskrivs att i de samlade direktvalstjänster inom social- och hälsovården som produceras vid en social- och hälsocentral ingår sådana samlade tjänster på basnivå och utvidgad basnivå som avses nedan i 2 mom. 1 punkten och 3 mom. 1 och 2 punkten. Enligt övergångsbestämmelserna ska dessa direktvalstjänster på basnivå och utvidgad basnivå inom social- och hälsovården överföras till social- och hälsocentralernas produktionsansvar senast den 1 januari 2021. Till kategorin samlade tjänster som tillhandahålls av mun- och tandvårdsenheter ska enligt förslaget hänföras också mun- och tandvårdstjänster som avses i 2 mom. 2 punkten och 3 mom. 3 punkten. Enligt övergångsbestämmelserna ska dessa direktvalstjänster på basnivå och utvidgad basnivå inom mun- och tandvården överföras till mun- och tandvårdsenheternas produktionsansvar senast den 1 januari 2021.

Kunden gör sitt val genom att lista sig som kund hos en lämplig social- och hälsocentral eller mun- och tandvårdsenhet. Valet kan göras minst två månader innan social- och

hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna inleder sin verksamhet. Landskapet ger på internet eller på något annat skriftligt sätt invånarna närmare anvisningar om hur man listar sig som kund. Vid behov får kunden hjälp att göra sitt val. Om en kund inte gör något val ser landskapet till att han eller hon blir listad som kund vid den närmaste social- och hälsocentralen och mun- och tandvårdsenheten.

Landskapet kan dessutom besluta att till kategorin direktvalstjänster hör också andra tjänster än de som nämns i paragrafen. Landskapet kan genom sitt beslut utvidga utbudet av tjänster för vilkas produktion social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna ansvarar, jämfört med den lagstadgade miniminivån. Landskapet kan dock inte till kategorin direktvalstjänster överföra uppgifter som är förenade med utövning av offentlig makt, om det inte uttryckligen, i enlighet med grundlagens 124 §, har föreskrivits att uppgifterna ska anförtros andra än myndigheter. Till kategorin direktvalstjänster kan inte heller överföras tjänster som uttryckligen inte ska omfattas av valfriheten eller bevaras som uppgifter för landskapets affärsverk. Kategorin direktvalstjänster ska sålunda inte omfatta till exempel social- och hälso- och sjukvårdstjänster som förutsätter omfattande sammanställning och koordinering av kompetensresurser. Dessa uppgifter ska genom förordning koncentreras till vissa affärsverks verksamhetsställen på specialnivå, exempelvis till universitetssjukhusen. Med specialiserad sjukvård som ska centraliseras avses undersökningar eller åtgärder eller sådan vård som är sällan förekommande eller krävande och därför ska kunna upprepas, eller som kräver specialkompetens inom flera områden för att förvärva och upprätthålla den kunskap och det kunnande som krävs eller betydande resurser i fråga om anordningar och utrustning för att säkerställa hälso- och sjukvårdens kvalitet, patientsäkerhet, genomslag, produktivitet och effektivitet. Den vård och de behandlingar som ska centraliseras kan inte lösas från landskapets affärsverk utan att man förlorar den till grund för centraliseringen liggande koncentrationen av specialkunnande i syfte att upprätthålla kvaliteten, patientsäkerheten och genomslaget. Motsvarande motivering gäller också de socialvårdstjänster som ska centraliseras. Över landskapets beslut om att överföra även andra tjänster än de som anges i paragrafen till direktvalstjänster kan anföras landskapsbesvär enligt landskapslagen.

I paragrafens 2 och 3 mom. föreskrivs om sådana samlade tjänster inom social- och hälsovården som i varje landskap åtminstone ska ingå i de direktvalstjänster som social- och hälsocentralen ansvarar för. I paragrafens 2 mom. föreskrivs om direktvalstjänster på basnivå. Enligt 2 mom. 1 a punkten ska hälsorådgivning och hälsoundersökningar enligt 13 § i hälso- och sjukvårdslagen hör till kategorin direktvalstjänster. I dessa tjänster ingår förebyggande verksamhet för att främja hälsa och välfärd och bland annat lagstadgade och av landskapet särskilt definierade förebyggande tjänster (t.ex. influensavaccineringar). Landskapet ska i enlighet med paragrafens 4 mom. samt lagens 30 § definiera vilka förebyggande åtgärder och hälsokontroller som hör till kategorin direktvalstjänster.

Med hälsorådgivning avses rådgivning som främjar invånarnas hälsa och välfärd samt förebyggande av sjukdomar och som ska ingå i alla hälso- och sjukvårdstjänster, också i mun- och tandvårdstjänsterna. Med hälsorådgivning avses verksamhet som utövas av yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. Inom ramen för hälsorådgivningen stöds kommuninvånarnas välbefinnande målmedvetet genom hälsoinriktad växelverkan och kommunikation på individ-, grupp- och befolkningsnivå. Hälsorådgivningen ska i tillämpliga delar ingå i alla besök inom hälso- och sjukvården, också exempelvis i besök på fysioterapeutmottagningar.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Med hälsoundersökningar avses sådan undersökning av hälsotillståndet och arbets- och funktionsförmågan som utförs genom kliniska undersökningar eller andra ändamålsenliga och tillförlitliga metoder och sådan utredning av hälsotillståndet som utförs i hälsofrämjande syfte. Hälsoundersökningar kan ordnas enligt åldersgrupp och riktas till vissa målgrupper i samband med annan service. Utan intensifierad rådgivning och uppföljning är det sannolikt att hälsotillståndet försämras och sjukdomsriskerna ökar för dessa grupper, vilket innebär en betydande belastning för såväl individen själv som för systemet.

Enligt 2 mom. 1 b-punkten ansvarar social- och hälsocentralen för produktion av rådgivning och handledning i öppenvård på basnivå. Rådgivningen och handledningen ska omfatta besök hos sjukskötare och läkare med anledning av sedvanliga hälsoproblem samt, vid behov, hänvisning till gemensamma jourtjänster.

Enligt 1 mom. 2 c-punkten ska till kategorin direktvalstjänster hänföras konstaterande av allmänna sjukdomssymtom och symtomatisk behandling, medicinsk undersökning, diagnostik och behandling av allmänna sjukdomar samt konstaterande och behandling av de vanligaste kroniska sjukdomarna. Med allmänna sjukdomar avses frekventa, ofta långvariga sjukdomar som påverkar funktions- eller arbetsförmågan och förutsätter längre icke-medicinsk eller medicinsk vård, egenvård och uppföljning av en yrkesutbildad person eller ledd träning och som på ett effektivt och säkert sätt kan genomföras inom hälso- och sjukvård på basnivå. Det kan t.ex. vara fråga om sjukdomar i stöd- och rörelseorganen, sådana bakgrundsfaktorer till hjärt- och kärlsjukdomar som exempelvis högt blodtryck, allergier och sjukdomar i andningsorganen samt funktionella störningar. Till undersökningen och behandlingen av allmänna sjukdomar hör också undersökning av akuta symtom, besvär och lindriga skador samt brådskande vård då ärendet är av en sådan karaktär att det inte förutsätter prehospital akutsjukvård som förmedlas av en nödcentral. Till kategorin allmänna sjukdomar hänförs dessutom mera sällsynta sjukdomar som kan behandlas inom hälso- och sjukvård på basnivå exempelvis efter sjukvård eller i samband med konsultationer och med hjälp av telemedicinska metoder.

Utöver läkare kan också andra yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården undersöka patienter och konstatera sjukdomssymtom utifrån sin yrkeskunskap och arbetsfördelningen inom kategorin yrkesutbildade personer. Konstaterandet av sjukdomssymtom och den symtomatiska behandlingen kan ske till exempel i samband med fysioterapeutisk undersökning, rådgivning och handledning i samband med medicinsk rehabilitering. Enligt patientlagens 4 a § ska inom hälso- och sjukvården vid behov utarbetas en plan för undersökning, vård och medicinsk rehabilitering eller någon annan motsvarande plan. Också i 29 § i hälso- och sjukvårdslagen förskrivs om upprättande av en plan för medicinsk rehabilitering. Social- och hälsocentralens uppgift är att i samband med mottagningsverksamhet eller konsultationer producera diagnostiska tjänster som är förenliga med god praxis och kvalitetssystem, när det enligt avtal som ingåtts med landskapet behövs för produktion av regionalt definierade direktvalstjänster.

Enligt 2 mom. 1 d-punkten omfattar social- och hälsocentralens produktionsansvar också utfärdande av intyg enligt 22 § i hälso- och sjukvårdslagen, då intygen har samband med social- och hälsocentralens tjänster. Ett intyg eller utlåtande om en kunds hälsotillstånd ska ges då behovet av intyget eller utlåtandet är baserat på lag eller då det är nödvändigt med tanke på invånarens eller patientens vård, försörjning eller studier eller av någon annan jämförbar orsak. Genom bestämmelsen säkerställs det att kunden får de lagstadgade intyg som han eller hon behöver från social- och hälsocentralen.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

I paragrafens 2 mom. 1 e-punkten föreskrivs om socialvårdstjänster som faller under social- och hälsocentralens produktionsansvar. Social- och hälsocentralen ska tillhandahålla sina kunder allmän rådgivning och handledning i socialvård enligt 6 § i socialvårdslagen. Rådgivningen innebär att en socialvårdsklient får hjälp och stöd i ett visst ärende, medan handledningen i princip är mera omfattande än rådgivningen och inkluderar både handledning för att klienten ska få de rätta stödformerna och tjänsterna och handledning för samordning av klienttjänsterna. Sådan rådgivning och handledning som social- och hälsocentralen erbjuder omfattar också rådgivning och handledning enligt 12 § i äldreservicelagen.

Enligt äldreservicelagens 12 § ska kommunen ordna rådgivningstjänster som stöder den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand. Dessutom ska kommunen, särskilt för dem bland den äldre befolkningen vars levnadsförhållanden eller livssituation utifrån forskningsrön eller allmän livserfarenhet bedöms innebära riskfaktorer som ökar behovet av service, tillhandahålla hälsokontroller, mottagning och hembesök som stöder välbefinnandet, hälsan, funktionsförmågan och förmågan att klara sig på egen hand. I de tjänster som avses ovan ska det ingå att 1) ge handledning som syftar till att främja välbefinnandet, funktionsförmågan och sunda levnadsvanor samt förebygga sjukdomar, olycksfall och olyckor, 2) att identifiera sociala problem och hälsoproblem som beror på försvagad hälsa och nedsatt funktionsförmåga hos den äldre befolkningen och att ge tidigt stöd i samband med sådana problem, 3) att ge handledning beträffande socialvård och annan social trygghet, 4) att ge handledning beträffande sjukvård, multiprofessionell rehabilitering och säker läkemedelsbehandling, och 6) att ge handledning i användningen av tjänster som står till buds i kommunen och som främjar välbefinnandet, hälsan, funktionsförmågan och förmågan att klara sig på egen hand.

Sådan allmän rådgivning och handledning som avses i socialvårdslagen samt rådgivning och handledning enligt äldreservicelagen ska ges klienterna utan att det behövs ett förvaltningsbeslut.

Enligt paragrafens 2 mom. 1 f-punkten ingår det i social- och hälsocentralens produktionsansvar också att ordna mottagningsverksamhet i anslutning till de tjänster som nämns ovan.

I paragrafens 2 mom. 2 punkten föreskrivs om mun- och tandvårdstjänster som ingår i mun- och tandvårdsenhetens produktionsansvar.

Enligt paragrafens 2 mom. 2 a-punkten ingår i mun- och tandvårdstjänsterna förebyggande av munsjukdomar, rådgivning och andra tjänster i samband därmed samt regelbundna munhälsokontroller. Det är skäl att i samband med direktvalstjänsterna ordna tillräcklig hälsorådgivning i samband med alla vårdtjänster samt att ordna tillräckliga och ändamålsenliga munhälsokontroller. Genom förebyggande vård är det möjligt att minska framtida vårdbehov. Hälsokontrollerna ska vara effektiva och baserade på prov och dessutom ska de genomföras på avtalade tider. De övriga tjänsterna omfattar sådan rådgivning och handledning i samband med sedvanliga hälsoproblem som erbjuds av yrkesutbildade personer inom mun- och tandhälsovården, exempelvis av munhygienister och tandläkare, samt vid behov anvisning till gemensamma jourtjänster.

Enligt 2 mom. 2 b-punkten ingår i direktvalstjänsterna inom munhälsovården också undersökning av mun och tänder, bedömning av vårdbehovet och vårdplanering. Det är skäl



Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

att i samband med direktvalstjänsterna i enlighet med de individuella vårdbehoven ordna också undersökningar av munsjukdomar.

Enligt 2 mom. 2 c-punkten ingår i direktvalstjänsterna också konstaterande och symtomatisk behandling av munsjukdomar, inklusive tandköttssjukdomar och tandinfektioner. I behandlingen av tandinfektioner ingår rotbehandling och lagning av tänder samt andra korrigerande åtgärder.

Enligt 2 mom. 2 d-punkten ingår i direktvalstjänsterna korrigerande och kirurgiska åtgärder. De korrigerande åtgärderna inkluderar tillverkning och underhåll av tandprotetiska lösningar på basnivå, exempelvis grundarbeten för tandproteser och bettfysiologiska behandlingar. De kirurgiska åtgärderna inkluderar tandutdragning och operativa åtgärder i omgivande vävnader. Enligt momentets 2 e-punkt omfattar direktvalstjänsterna tandläkarintyg och tandläkarutlåtanden. Enligt 2 f-punkten ingår i tjänsterna dessutom bilddiagnostik och mottagningsverksamhet i anslutning till tjänsterna i underpunkterna a–e. Mun- och tandvårdsenheten ska inom ramen för sin verksamhet svara för den bilddiagnostik och de mottagnings-tjänster som verksamheten förutsätter. Bilddiagnostiska tjänster kan också anskaffas mot betalsedel.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs om direktvalstjänster på utvidgad basnivå. Enligt momentets 1 punkt kommer till den utvidgade basnivån att höra samlade tjänster och tjänstekedjor som av landskapet definierats som konsultationer med yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården och tjänster som ges vid öppen mottagning i anslutning till de tjänster som nämns i 2 mom. 1 punkten. Om det i samband med tjänster som tillhandahålls en kund uppstår frågor eller problem som förutsätter specialkunnande, ska social- och hälsocentralen vid behov utreda frågorna med hjälp av externa konsultationer. Konsultationerna kan genomföras också så att en sakkunnig personligen deltar i social- och hälsocentralens verksamhet och kundmottagning. I en konsultation kan vidare ingå mottagningsverksamhet vid social- och hälsocentralen. Konsultationerna och mottagningsverksamheten i anslutning till dem ska till sitt innehåll och sin karaktär vara sådana att de stödjer social- och hälsocentralens övriga tjänster. Mottagningsverksamheten i anslutning till konsultationerna förutsätter sålunda inte heller sådan tjänsteutrustning eller beredskap som sjukhusens öppenvårdsmottagning förutsätts ha. Situationer som inom hälso- och sjukvården förutsätter specialistkonsultation kunde vara t.ex. undersökning och behandling av ögonsjukdomar som orsakar synskada, på en allmänläkares remiss baserad behandling av lindrig depression och lindriga ångeststörningar med kortvarig psykoterapi, behandling av astma och lungemfysem och planering av uppföljningen i samband med upprepade försämringsperioder och medicineringsproblem, planering av sekundär prevention av kransartärsjukdom samt symtomatisk behandling efter ballongutvidgning och bypassoperation, gynekologkonsultationer i samband med graviditet, om kvinnan har en sjukdom som påverkar graviditeten eller ett postoperativt tillstånd, fortsatt uppföljning av vissa kirurgiska åtgärder, konsultation med fysioterapeuter i situationer där en fysioterapeuts undersökning och vårdanvisningar inte är tillräckliga samt en geriatikers undersökning och vårdplanering i vissa situationer när det är fråga om minnessjukdomar och samsjuklighet. Till den utvidgade basnivån hör enligt 3 mom. 2 punkten dessutom sådana i socialvårdslagens 14 § 1 mom. nämnda tjänster som kunderna behöver tillfälligt och kortvarigt, nämligen 1) socialarbete, 2) social handledning, 3) social rehabilitering, 4) familjearbete, 5) hemservice, 6) hemvård, 6) boendeservice, 8) service på en institution, 9) service som stöder rörlighet, 10) alkohol- och drogarbete, 11) mentalvårdsarbete, 12) rådgivning i uppfostrings- och familje-frågor, 13) övervakning av umgänge mellan barn och

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

förälder och 14) annan socialservice som är nödvändig för kundens välfärd och som tillgodoser de behov som avses i socialvårdslagens 11 §.

En yrkesutbildad person inom socialvården kan enligt förslaget bevilja tillfällig och kortvarig socialservice enligt en bedömning som baseras på kundens aktuella situation samt på den information som står till buds och kundens behov. Kunden ska hänvisas till landskapets affärsverk för en omfattande bedömning av servicebehovet, om kunden samtidigt har flera stödbehov, om stödbehovet är återkommande eller om det kan antas fortgå i flera veckor. Kunden ska hänvisas till landskapets affärsverk för bedömning av servicebehovet också när bedömningen är förenlig med kundens intresse eller önskemål.

Avsikten är att socialservice som väljs direkt ska tillhandahållas när det är fråga om ett tillfälligt och kortvarigt stödbehov, i syfte att förebygga uppkomsten av ett mera långvarigt stödbehov och för att service ska kunna tillhandahållas smidigt, snabbt och i rätt tid. Det kan vara fråga om ett tillfälligt och kortvarigt behov av stöd och service till exempel då en patient i rehabiliteringsskedet efter en operation behöver hemservice eller hemvård eller hjälp med barnvård och hushållsarbete. Behovet av kortvarig hemservice kan också bero till exempel på att en närstående vårdare insjuknat.

Med tillfällig och kortvarig service avses en situation där kunden endast en gång eller mycket sällan behöver ovan nämnda tjänster och då behovet sträcker sig över några dagar eller högst några veckor.

Enligt socialvårdslagens gällande 45 § ska en yrkesutbildad person inom socialvården fatta ett överklagbart förvaltningsbeslut om en beviljad eller avslagen ansökan som avser ett tillfälligt eller kortvarigt behov av socialservice.

Till den utvidgade basnivå som produceras vid en mun- och tandvårdsenhet hör enligt paragrafens 3 mom. 3 punkten konsultationer med yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och tjänster som ges vid öppen mottagning i anslutning till mun- och tandvårdstjänster som är mera krävande än den basnivå som avses i 2 mom. 2 punkten, dock inte mun- och tandvård som förutsätter sjukhusförhållanden. Tjänster som hör till den utvidgade basnivån är t.ex. behandling av munsjukdomar i form av fortsatt specialiserad sjukvård, tandprotetiska lösningar vid tillstånd som är skadliga för munnens funktion, behandling av bettfel som är skadliga för hälsan, då behandlingen är nödvändig på grund av ett samband med någon annan munsjukdom, behandling av tandköttssjukdomar som blivit kroniska och behandling av munsjukdomar hos personer som lider av allmänna sjukdomar samt behandling av andra munsjukdomar som medför funktionella men. (I den fortsatta beredningen av lagstiftningen om valfrihet utreds ytterligare frågor som gäller innehållet i tjänster som hör till den utvidgade basnivån och ersättningarna till tjänsteproducenterna för dem.)

I paragrafens 4 mom. föreskrivs om landskapets ansvar att definiera samlade tjänster som ingår i direktvalstjänsterna. Landskapet svarar för närmare fastställande av de samlade tjänster och tjänstekedjor som ingår i direktvalstjänsterna, utgående från landskapets och dess invånares behov. Landskapet ska lägga ut beskrivningarna av de samlade tjänsterna på internet. Kunderna ska på begäran tillhandahållas uppgifter också muntligt eller skriftligt.

Enligt paragrafens 5 mom. får närmare bestämmelser om direktvalstjänster som omfattas av samlade tjänster utfärdas genom förordning av statsrådet.

16 §. *Meddelande om val av social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet.* Paragrafens 1 mom. gäller meddelande om val av tjänsteproducent. En kund ska via informationshanteringstjänsten enligt 66 § 1 mom. eller på annat sätt skriftligt meddela landskapet om sitt val av social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet.

Enligt paragrafens 2 mom. kan en kund välja en social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet som enligt en producents offentliga meddelande tar emot nya kunder. En producent av direktvalstjänster ska sålunda offentligt via den riksomfattande informationshanteringstjänsten meddela hur många nya kunder den tar emot till sina verksamhetsställen (social- och hälsocentraler samt mun- och tandvårdsenheter). En tjänsteproducent får inte vägra ta emot kunder om den har tillräcklig kapacitet och producerar tjänster av det slag som kunden behöver. Kunden kan elektroniskt via den riksomfattande informationshanteringstjänsten välja en social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet som meddelat att den tar emot nya kunder. Kunden kan också på annat sätt skriftligt underrätta landskapet om sitt val. Nya kunder ska antas till en social- och hälsocentral och till en mun- och tandvårdsenhet i den ordning som de har anmält sig. Social- och hälsocentralens samt mun- och tandvårdsenhetens ansvar för tjänsteproduktionen börjar senast tre veckor från det att en kund har gjort en anmälan via informationshanteringstjänsten eller räknat från det att kundens skriftliga meddelande i annan form har inkommit till landskapet, om kunden inte har uppgivit en senare tidpunkt för kundförhållandets början. Vid valet av producent av direktvalstjänster och dennas verksamhetsställe fattas inte ett överklagbart förvaltningsbeslut, utan det är fråga om faktisk förvaltningsverksamhet.

Om en kund skriftligt har meddelat landskapet sitt val på något annat sätt än via informationshanteringstjänsten ska landskapet enligt 3 mom. underrätta tjänsteproducenten om detta och för kunden bekräfta tidpunkten för kundförhållandets början senast inom en vecka från det att kundens meddelande har inkommit. Landskapet ska se till att de övriga aktörer som ansvarar för produktion av tjänster för kunden underrättas om kundförhållandet.

I paragrafens 4 mom. föreskrivs om kundens rätt att byta social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet. Kunden får byta social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet tidigast ett år från sitt föregående val. Kunden har dock oberoende av tidsfristen rätt att byta social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet då han eller hon flyttar till en annan ort. Landskapet kan dessutom på ansökan av kunden ge rätt att byta social- och hälsocentral eller mun- och tandvårdsenhet. En sådan anledning kan anses vara t.ex. en svår och olöst konflikt mellan kunden och en tjänsteproducent. I sådana situationer är det alltid landskapet som avgör frågan om ett byte är motiverat. Landskapet ska på grundval av kundens ansökan fatta ett förvaltningsbeslut som kunden får överklaga genom besvär i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

17 § *Betalsedel.* Enligt paragrafens 1 mom. ska en producent av direktvalstjänster ge kunden möjlighet att med en betalsedel välja tjänsteproducent för sådana enskilda åtgärder och tjänster inom samlade direktvalstjänster som utgör självständiga delar av de samlade tjänsterna. Tjänsteproducenten kan gå tillväga på samma sätt om den inte själv kan tillhandahålla en tjänst som motsvarar kundens behov och som hör till kategorin direktvalstjänster. Med delar av de samlade tjänsterna avses exempelvis tjänster som tillhandahålls av specialarbetare (bland annat av talterapeuter, näringsterapeuter, fotvårdare, psykologer och specialister) och t.ex. laboratorietjänster och bilddiagnostik. Enligt förslaget

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

ska social- och hälsocentralen bevilja betalsedlar för sådana tjänster trots att en producent av direktvalstjänster tillhandahåller tjänsterna också som egen produktion.

Om en kund vägrar ta emot en betalsedel ansvarar producenten av direktvalstjänster för att kunden tillhandahålls social- och hälsojänsster på något annat sätt. Producenten kan då producera tjänsten själv eller till exempel anskaffa den som en s.k. köptjänst från en annan tjänsteproducent.

Enligt paragrafens 2 mom. har en producent av direktvalstjänster det övergripande ansvaret för en kunds samlade tjänster samt för tjänsternas kvalitet och genomslag också då kunden använder en betalsedel.

Med en betalsedel kan kunden enligt 3 mom. välja en tjänsteproducent bland alla privata tjänsteproducenter i det register som avses i 10 § i lagen om tjänsteproducenter. Med betalsedeln kan man inte få tjänster av landskapets affärsverk. Om affärsverket har ett bolag som producerar tjänster mot betalsedel kan kunderna däremot tillhandahållas tjänster av detta bolag mot betalsedel. En producent av direktvalstjänster ska informera kunderna om vilka tjänsteproducenter kunderna kan anlita för betalsedelstjänster, enligt vad som föreskrivs i 5 § i socialvårdens klientlag och i 5 § i patientlagen. En producent av betalsedelstjänster ska i enlighet med 43 § ansvara för innehållet i och produktionen av tjänsten enligt vad som framgår av betalsedeln.

Enligt 4 mom. får vid behov närmare bestämmelser om fastställande av de självständiga delar av de samlade tjänsterna som avses i 1 mom. vid behov utfärdas genom förordning av statsrådet.

#### **4 kap. Val av affärsverk**

18 §. *Kundens rätt att välja affärsverk.* I denna paragraf föreskrivs om kundens rätt att välja landskapets affärsverk.

Enligt paragrafens 1 mom. ska en kund få andra tjänster än direktvalstjänster av ett affärsverk i det landskap där kunden är bosatt. Ett affärsverk som är tjänsteproducent ska ha en tjänsteenhet med flera verksamhetsställen för social- och hälsovård. Antalet verksamhetsställen beror på landskapets invånares behov av tjänster. Det kan finnas separata verksamhetsställen för tjänster på basnivå och tjänster på specialnivå. Landskapet kan bestämma vilka tjänster som ska produceras av ett verksamhetsställe på basnivå och vilka tjänster som ska produceras av ett verksamhetsställe på specialnivå.

Enligt paragrafens 2 mom. kan en kund dock, om han eller hon så önskar, välja ett annat landskaps affärsverk och dess verksamhetsställe oberoende av sin boningsort, om valfriheten inte har begränsats särskilt. Kunden kan separat välja ett verksamhetsställe på basnivå respektive på specialnivå. I 19 och 20 § föreskrivs närmare om val av verksamhetsställe på basnivå och verksamhetsställe på specialnivå.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs om den regionala omfattningen av ett verksamhetsställes produktionsansvar. Det valda affärsverket är inte skyldigt att producera tjänster som tillhandahålls utanför landskapet i kundens hem. Kunden ska sålunda i sitt val beakta tjänster som tillhandahålls i hemmet. Om kunden har valt ett annat landskaps affärsverk än det som boningsorten anger och servicebehovet förändras så att kunden behöver tjänster som

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

tillhandahålls i hemmet och om det affärsverk som kunden valt inte producerar tjänsterna på kundens boningsort, kan landskapet på ansökan låta kunden byta affärsverk oberoende av den i 19 § angivna tidsfristen på ett år.

19 §. *Val av verksamhetsställe på basnivå.* I denna paragraf föreskrivs om kundens rätt att välja verksamhetsställe för social- och hälsotjänster på basnivå. Verksamhetsställena på basnivå ska enligt förslaget tillhandahålla icke-brådskande tjänster samt, inom ramen för öppettiderna, brådskande tjänster.

Enligt paragrafens 1 mom. har en kund rätt att oberoende av boningsorten välja verksamhetsställe som producerar social- och hälsotjänster på basnivå, för tjänster som inte tillhandahålls av social- och hälsocentralerna eller mun- och tandvårdsenheterna, dvs. tjänster som inte är direktvalstjänster. Ett verksamhetsställe på basnivå ska tillhandahålla t.ex. sådan socialservice på basnivå som inte hör till kategorin direktvalstjänster. Dessutom ska ett verksamhetsställe på basnivå sköta sådana social- och hälsovårdsuppgifter på basnivå som innebär utövning av offentlig makt, om det inte uttryckligen i lag har föreskrivits att sådana uppgifter ska anförtros andra än myndigheter. Valfriheten gäller verksamhetsställena på basnivå, men landskapets affärsverk kan ge en kund möjlighet att anlita också andra verksamhetsställena på basnivå.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om meddelanden som avser val av verksamhetsställe på basnivå. En kund är skyldig att meddela landskapet om sitt val av verksamhetsställe på basnivå, antingen via den informationshanteringstjänst som avses i 66 § eller på annat sätt skriftligt. Ansvar för kundförhållandet överförs till det nya verksamhetsstället på basnivå senast tre veckor från kundens meddelande via informationshanteringstjänsten eller från det att kundens skriftliga meddelande i annan form inkom till landskapet. Meddelandet är viktigt för att det mottagande verksamhetsstället på basnivå ska kunna vidta eventuella åtgärder för att säkerställa att kunden får god vård och service. Meddelandet behövs också för överföringen av kunduppgifterna. Kunden kan också uppge en senare tidpunkt för kundförhållandets början. Om kunden har sänt ett skriftligt meddelande till landskapet på annat sätt än via informationshanteringstjänsten ska detta underrätta kunden om tidpunkten för överföringen inom en vecka från det att kundens meddelande inkom. Landskapet ska se till att de övriga produktionsansvariga aktörerna underrättas om kundförhållandet. Vid valet av verksamhetsställe på basnivå fattas inte ett överklagbart förvaltningsbeslut, utan det är fråga om faktisk förvaltningsverksamhet.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs om byte av verksamhetsställe på basnivå. Kunden kan byta tjänstenhet på basnivå och verksamhetsställe tidigast ett år från det föregående valet. Om kunden dock flyttar till en annan kommun har han eller hon rätt att byta verksamhetsställe. Dessutom kan landskapet på ansökan av kunden ge rätt att byta verksamhetsställe på basnivå av någon annan grundad anledning efter landskapets prövning. En sådan grundad anledning kan anses vara t.ex. en svår och olöst konflikt mellan verksamhetsstället och kunden. Landskapet ska på grundval av kundens ansökan fatta ett förvaltningsbeslut som kunden får överklaga genom besvär i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

20 §. *Val av verksamhetsställe på specialnivå.* I denna paragraf föreskrivs om val av verksamhetsställe på specialnivå i situationer där landskapets affärsverk har förlagt tjänster på basnivå respektive på specialnivå till olika verksamhetsställena. Utgångspunkten är den att kunden har rätt att välja verksamhetsställe som producerar tjänster på specialnivå när det är fråga om tjänster som inte produceras av ett verksamhetsställe på basnivå. Sådana

verksamhetsställen på specialnivå som avses i förslaget kan vara t.ex. sjukhus, barnskyddsenheter och enheter för serviceboende. Om det för en tjänst på specialnivå förutsätts en remiss eller ett beslut ska den som utfärdar remissen eller fattar beslutet redogöra för alternativen vid valet av verksamhetsställe för kunden enligt vad som föreskrivs i 5 § i socialvårdens klientlag och 5 § i patientlagen. Bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll delvis 47 § 3 mom. i den gällande hälso- och sjukvårdslagen, där det föreskrivs att vårdenheten ska väljas i samförstånd med den remitterande läkaren eller tandläkaren. Detta är nödvändigt för att säkerställa att kunden får god och ändamålsenligt service på det verksamhetsställe på specialnivå som väljs. Vid valet av verksamhetsställe på specialnivå fattas inte ett överklagbart förvaltningsbeslut, utan det är fråga om faktisk förvaltningsverksamhet.

## **5 kap. Kundsedel**

21 §. *Tjänster som tillhandahålls mot kundsedel.* Enligt denna paragraf ska landskapet besluta om vilka andra social- och hälsotjänster än direktvalstjänster som ska tillhandahållas mot kundsedel. Landskapet ska i tillräcklig utsträckning använda kundsedlar för att säkerställa att kundens valfrihet förverkligas i fråga om andra än direktvalstjänster. Bedömningen ska uttryckligen göras utifrån kundens valfrihet på så sätt att valfriheten förverkligas i fråga om social- och hälsotjänsterna.

Landskapet ska närmare bestämma för vilka tjänster som ska tillhandahållas mot kundsedel. Landskapet ska säkerställa kundernas valfrihet när det gäller sådana andra tjänster som tillhandahålls mot kundsedel än direktvalstjänster som inte är brådskande, inte innebär utövning av offentlig makt, inte är tjänster som på grund av att de är krävande eller exceptionella eller på grund av stora kostnader måste centraliseras enligt 11 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård och 45 § i lagen om hälso- och sjukvård måste centraliseras eller som inte tillhandahålls enligt en personlig budget. En kundsedel kan dessutom användas på ett smidigt sätt för att öka kundens valfrihet. Landskapet kan beakta det regionala och riksomfattande tjänsteutbudet när det närmare definierar kundsedelns användningsområde. Av grundad anledning kan då göras undantag i fråga om miniminivån på tjänsterna inom användningsområdet. Över landskapets beslut om tjänster i vilka kundsedlar införs får anföras landskapsbesvär enligt landskapslagen.

Närmast kommer sådana icke-brådskande social- och hälsotjänster i fråga som är baserade på en kundplan.

Inom hälso- och sjukvården ska kundsedeln enligt förslaget användas för sådana icke-brådskande tjänster på specialnivå som landskapets affärsverk ansvarar för, exempelvis starroperationer, specialistläkar- och specialisttandläkarmottagning (inklusive åtgärder och diagnostiska undersökningar) samt rehabiliteringstjänster inklusive hjälpmedelsservice.

Inom socialvården ska kundsedlar användas för sådan socialvårdsservice på basnivå respektive specialnivå som landskapets affärsverk ansvarar för (exempelvis boendeservice, dagverksamhet, tjänster under närståendevårdares ledighet, hemvård och hemservice samt personlig assistans enligt handikappservicelagen).

När landskapet beslutar om användningen av kundsedel ska det beakta de riksomfattande målen för social- och hälsovården enligt 26 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård, landskapsinvånarnas behov, landskapets servicestrategi enligt 14 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård samt landskapets riktlinjer för tjänster som upphandlas hos andra

producenter. Landskapet ska i sitt beslutsfattande se till att invånarnas möjlighet att välja tjänsteproducent förverkligas.

Enligt 14 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård ska landskapet i servicesstrategin ange målen för den minsta mängd tjänster som ska anskaffas från privata producenter av social- och hälso-tjänster. Detta gäller närmast köptjänster och kundsedelstjänster, eftersom landskapet i fråga om dem har en direkt möjlighet att inverka på vilka tjänster som anskaffas. I fråga om direktvalstjänster har landskapet möjlighet att påverka volymen endast till den del som landskapet definierar direktvalstjänsterna så att de är mera omfattande än den miniminivå som anges i lagens 13 §. I fråga om tjänster som produceras enligt en personlig budget kan landskapet med hjälp av en kundplan som upprättas i samråd med kunden bestämma mängden av tjänster som anskaffas.

I lagen om ordnande av social- och hälsovård finns inga bestämmelser om andelen tjänster som anskaffas från andra producenter. Detta beror emellertid på de riksomfattande mål för social- och hälsovården som statsrådet godkänt enligt 26 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård. Statsrådet kan för landskapen fastställa målsättningar också när det gäller den andel av tjänsterna på landskapets ansvar som anskaffas hos andra producenter. Landskapsfullmäktige ska beakta dessa mål i den utsträckning som det i landskapet finns tillgång till privata tjänster. Dessutom kan landskapsfullmäktige fastställa också en högre målsättning som är förpliktande för landskapets verksamhet. Enligt det som anförs ovan är utgångspunkten den att landskapet ska använda kundsedelen i så stor utsträckning som möjligt när det finns tillgång till tjänster som förverkligar kundernas valfrihet och när det är motiverat i funktionellt och ekonomiskt hänseende.

För en tjänst som tillhandahålls mot en kundsedel betalar kunden endast kundavgiften enligt lagen om kundavgifter inom social- och hälsovården. Om kunden så önskar kan han eller hon för egna medel själv betala för tjänster utöver kundsedelns värde. Kunden betalar då själv skillnaden mellan tjänstens pris och kundsedeln.

Bestämmelser om bolagisering av produktionen av tjänster som tillhandahålls mot kundsedel ingår i 40 §, enligt vilken landskapets affärsverk inte själv får producera tjänster som tillhandahålls mot kundsedel. Landskapet kan emellertid bilda och äga ett bolag eller en annan sammanslutning för produktion av sådana tjänster.

22 §. *Bedömning av servicebehovet och beviljande av kundsedel.* I denna paragraf föreskrivs om förfarandet vid beviljande av kundsedel. Enligt paragrafens 1 mom. svarar landskapets affärsverk för bedömningen av kundernas behov av social- och hälso-tjänster, för beslut om hälso- och sjukvård samt för administrativa beslut om socialservice. I socialvårdslagens 36 § finns bestämmelser om bedömning av servicebehovet och i lagen om hälso- och sjukvård föreskrivs om bedömning av vårdbehovet. Enligt förvaltningslagens 43 § ska ett förvaltningsbeslut fattas om tillhandahållande av socialservice. Bestämmelser om skyldigheten att fatta beslut finns också i socialvårdslagens 45 §. Ett vårdbeslut som inom hälso- och sjukvården fattas utifrån en bedömning av vårdbehovet är inte ett överklagbart förvaltningsbeslut.

Om förutsättningarna för att på basis av bedömningen av kundens servicebehov tillhandahålla en tjänst mot en kundsedel är uppfyllda, ska kunden enligt 2 mom. ges en kundsedel. Landskapets affärsverk ska bedöma kundens behov av social- eller hälsovård och antingen fatta ett förvaltningsbeslut om socialservice eller ett vårdbeslut som avser hälso- och sjukvård.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Landskapets affärsverk ska på basis av den ovan nämnda bedömningen av servicebehovet ge en kundsedel för tjänster som enligt landskapets beslut tillhandahålls mot kundsedel. En kundsedel kan beviljas för en enda tjänst (exempelvis en starroperation) eller också för samlade tjänster (hemservice och hemsjukvård).

I paragrafens 3 mom. föreskrivs om möjligheten att vägra ta emot en kundsedel. En kund har rätt att vägra ta emot en kundsedel, vilket innebär att landskapets affärsverk då ska se till att kunden får tjänsten på något annat lämpligt sätt. Det alternativ som närmast kommer i fråga är att landskapets affärsverk anskaffar tjänsten som en köptjänst. Om kunden har fått en remiss eller ett beslut för tjänster på specialnivå kan kunden enligt 20 § också välja ett verksamhetsställe på specialnivå som drivs av ett annat landskaps affärsverk.

23 §. *Val av producent för en kundsedelstjänst.* Enligt paragrafens 1 mom. får en kund välja producent för en tjänst som tillhandahålls mot en kundsedel. Tjänsteproducenten får väljas bland de privata tjänsteproducenter som är upptagna i det register som avses i lagen om tjänsteproducenter. Landskapets affärsverk kan emellertid inte kunna tillhandahålla tjänster mot kundsedel. Om affärsverket har ett bolag som producerar tjänster mot kundsedel kan kunderna däremot tillhandahållas tjänster av detta bolag mot kundsedel.

Enligt paragrafens 2 mom. ska landskapets affärsverk informera kunderna om de tjänsteproducenter som kan tillhandahålla tjänster mot kundsedel, i enlighet med 5 § i socialvårdens klientlag och 5 § i patientlagen. Enligt 5 § i socialvårdens klientlag ska socialvårdspersonalen för kunden utreda hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt olika alternativ och deras verkningar liksom också andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak. Enligt 5 § i patientlagen har en patient rätt att få upplysningar om sitt hälsotillstånd, vårdens och behandlingens betydelse, olika vård- och behandlingsalternativ och deras verkningar samt om andra omständigheter som hänför sig till vården och behandlingen och som har betydelse då beslut fattas om hur patienten ska vårdas.

Enligt 43 § i detta lagförslag föreskrivs att tjänsteproducenten själv kan bestämma inom vilket område den producerar tjänster som tillhandahålls utanför dess verksamhetsenhet i kundens hem eller annars digitalt utanför verksamhetsenhetens fysiska lokaler.

För en minderårig kund ska tjänsteproducenten enligt 9 § väljas av vårdnadshavaren eller av en annan laglig företrädare, om inte en minderårig som fyllt 12 år med hänsyn till ålder och utvecklingsnivå själv kan fatta beslut om vården och omsorgen. Om en kund som har uppnått myndighetsåldern själv inte väljer eller förmår välja tjänsteproducent och om kunden inte har en laglig företrädare, ska landskapet enligt 10 § anvisa kunden den tjänsteproducent vars verksamhetsställe är bäst tillgängligt för kunden. Kunden får stöd för sitt beslut genom assisterat beslutsfattande och hans eller hennes åsikt utreds tillsammans med en laglig företrädare eller någon annan närstående person.

## **6 kap. Personlig budget**

24 §. *Tjänster enligt personlig budget.* Enligt paragrafens 1 mom. är landskapet skyldigt att använda personlig budget för äldre och funktionshindrade personer med långvariga, kontinuerliga och omfattande behov av tjänster, stöd och hjälp av olika slag och som antingen själva eller med assistans kan planera sina samlade tjänster. Personlig budget kan användas endast för andra tjänster än direktvalstjänster. Enligt bestämmelsen ska personlig budget användas för social- och hälsotjänster enligt lagen om stödande av den äldre befolkningens



funktionsförmåga och om social- och hälsotjänster för äldre, dvs. äldreservicelagen, lagen om service och stöd på grund av handikapp samt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Syftet med äldreservicelagen är att stödja den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand samt att förbättra den äldre befolkningens möjligheter att i kommunen delta i beredningen av beslut som påverkar denna befolknings levnadsförhållanden och att delta i utvecklandet av den service den behöver. Syftet med handikappsservicelagen är att främja de handikappades förutsättningar att leva och vara verksamma som jämbördiga medlemmar av samhället samt att förebygga och undanröja olägenheter och hinder som handikappet medför. Syftet med specialomsorgerna om utvecklingsstörda är att hjälpa en person som får specialomsorger att reda sig i det dagliga livet, självständigt förtjäna sitt uppehälle och anpassa sig i samhället samt att tillförsäkra honom eller henne den vård och omsorg av annat slag som han eller hon behöver. En personlig budget innebär att äldre och funktionshindrade personer får självbestämmanderätt i fråga om social- och hälsotjänster. En personlig budget kan beviljas också för tjänster till funktionshindrade barn och ungdomar.

Enligt paragrafens 2 mom. kan landskapet besluta använda personlig budget också för andra kundgrupper än äldre och funktionshindrade personer. En förutsättning är emellertid ett sådant långvarigt och omfattande behov av stöd och hjälp som nämns i 25 §. Systemet med personlig budget har i Finland prövats till exempel inom närståendevården och för service till barnfamiljer. Över landskapets beslut att använda personlig budget även i andra tjänster än sådana som avses i 1 mom. får anföras landskapsbesvär enligt landskapslagen.

Enligt paragrafens 3 mom. ska landskapets affärsverk informera kunderna om tjänsternas tillgänglighet, kvalitet och kostnader för att de ska kunna bedöma för vilka tjänster den personliga budgeten kan vara en lösning som möjliggör en sammanställning av tjänsterna och stödbehoven. I socialvårdens klientlag och patientlagen finns bestämmelser om hur klienterna informeras. En klient ska ha rätt att få en utredning om alternativa åtgärder. Social- och hälsovårdspersonalen är skyldig att för klienten utreda de alternativ som kommer i fråga för honom eller henne samt konsekvenserna och andra omständigheter som har betydelse i klientens sak. En viktig förutsättning och metod för att öka klientens möjligheter till deltagande är att trygga rätten till information. Bestämmelsen har sålunda samband med klientens självbestämmanderätt. För att klienten ska kunna delta i och påverka behandlingen och avgörandet av sitt ärende måste han eller hon därförinnan ha tillräckliga kunskaper om olika alternativ och deras konsekvenser. Informationen är också viktig när det gäller att utveckla förtroendet mellan klienten och den social- och hälsovårdspersonal som behandlar och avgör klientens ärenden. Personalen bör under öppna former och på eget initiativ hålla klienten informerad, inte endast på klientens begäran. Informationen bör ges på ett sådant sätt att klienten i tillräcklig utsträckning förstår dess innehåll och betydelse. Informationen bör vidare ges med beaktande av klientens ålder, utbildning, modersmål, kulturella bakgrund och andra personliga egenskaper. Det är viktigt att värna om tystnadsplikten och klientens integritet för att uppgifter om klienten inte ska avslöjas för utomstående.

Om social- och hälsovårdspersonalen inte behärskar klientens språk eller om klienten på grund av hörsel-, syn- eller talskada eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd ska i mån av möjlighet tolkning ordnas och tolk anlitas. Som exempel på gällande lagstiftning om saken kan nämnas lagen och förordningen (759/1987) om service och stöd på grund av handikapp, där det föreskrivs om ordnande av tolkningstjänster, inklusive tolkning på teckenspråk. Myndigheten ska ordna tolkning och skaffa översättning om en person inte behärskas det språk som enligt språklagen ska användas vid myndigheten eller om personen i

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

fråga på grund av hörsel-, syn- eller talskada inte kan göra sig förstådd (26 § i förvaltningsprocesslagen).

25 §. *Förutsättningarna för beviljande av personlig budget.* Enligt paragrafens 1 mom. är en personlig budget ett sätt att utifrån en kunds behov planera och ordna de tjänster och det stöd som kunden nödvändigtvis behöver. Personer som har ett kontinuerligt behov av stöd och hjälp kan behöva en personlig budget för integrerade social- och hälsotjänster som gör det möjligt att förbättra både hälsan och livskvaliteten. Lagstiftningen om social- och hälsotjänster uppställer olika kriterier för beviljandet av tjänster, men med en personlig budget flyttas fokus över till en serviceplan som utgår från kundens egna behov och målsättningar. På detta sätt är det möjligt att rationalisera och sänka tröskeln för samordningen och integreringen av social- och hälsotjänsterna genom att förbättra kundens möjligheter att så de för honom eller henne lämpligaste tjänsterna.

En personlig budget är en summa pengar eller en betalningsförbindelse som gör det möjligt att individuellt skapa en sammanställning av tjänster och stöd för personen i fråga. En personlig budget upprättas utifrån kundens behov och önskemål samt med beaktande av kostnaderna för stödet och tjänsterna. Vidare ska affärsverkets bedömning av kundens servicebehov samt kundplanen tas i beaktande. Med denna utgångspunkt kan en person inom budgetramen planera det närmare innehållet i tjänsterna och välja tjänsteproducent. Den personliga budgeten är ett instrument som förstärker självbestämmanderätten och förverkligar valfriheten i fråga om tjänsterna. Möjligheten och rätten att besluta om sina angelägenheter är ett av de viktigaste värdena i dagens samhälle. Valfriheten och självbestämmanderätten betonas i allt högre grad också i fråga om social- och hälsotjänsterna, som av tradition i sista hand har utformats av den som ordnat tjänsterna. I och med att individuella lösningar möjliggörs kommer systemet med personlig budget att innebära att jämlikheten mellan kunderna förverkligas. Skillnaden mellan en personlig budget och en kundsedel är den att den personliga budgeten ger kunden bättre möjligheter att utöver valet av producent påverka också innehållet i tjänsterna.

Enligt paragrafens 2 mom. förutsätter beviljande av personlig budget en bedömning av kundens servicebehov samt att det ges handledning och stöd för planering av tjänsterna. Ett viktigt element i den personliga budgeteringen är att kunden får assistans med planeringen och valfriheten. För varje kund fattas ett personligt beslut om budgetbeloppet (endast ett beslut, särskilda beslut om tjänsterna behövs inte). Landskapets affärsverk ansvarar för bedömning av servicebehovet, för handledningen, för kundplanen och för beslutsfattandet. De som ordnar och producerar tjänsterna ska sörja för rådgivningen och handledningen, till exempel när det gäller informationen om planeringen av tjänsterna och de för valet behövliga tjänsternas tillgänglighet, kvalitet och kostnader, så som föreskrivs i 5 § i socialvårdens klientlag och i 5 § i patientlagen. Vid behov kan kunden få hjälp med planeringen och valet av tjänster, vilket innebär att kunden ges möjlighet till s.k. assisterat beslutsfattande. Avsikten är att bestämmelser om saken ska tas in i socialvårdens klientlag och i patientlagen.

26 §. *Kundens rätt till personlig budget.* Enligt paragrafens 1 mom. ska en kund beviljas en personlig budget om kunden enligt en bedömning av hans eller hennes servicebehov och enligt kundplanen har ett kontinuerligt behov av stöd och hjälp och antingen själv eller med assistans kan planera och administrera sina samlade tjänster. Med hjälp av individuell planering kan kunden bättre visa på sina faktiska hjälpbehov. Förslaget innebär att kunden blir en aktivare aktör vid bedömningen av servicebehovet och upprättandet av kundplanen. Utifrån den personliga budgeten kan kunden själv välja innehållet i tjänsterna samt en

tjänsteproducent. Det är möjligt att komma fram till kreativa lösningar och förverkliga dem också inom ramen för det nuvarande systemet. Den personliga budgeteringen innebär att social- och hälso-tjänster ordnas på ett sådant sätt att kunderna själva har en nyckelroll när det gäller att bestämma vilka tjänster och andra stödformer som kommer att vara till hjälp för dem. Den personliga budgeten ger kunden självbestämmanderätt i fråga om individuella tjänster. Målet är att tjänsterna och stödet ska bli ”personliga”. Då en kund har valt en personlig budget för tjänster som definierats i kundplanen, kan kunden i fråga om dessa tjänster inte längre med den personliga budgeten få dem från landskapets affärsverk. Ett beslut om personlig budget får överklagas genom besvär i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

Enligt paragrafens 2 mom. har en kund dock rätt att vägra ta emot en personlig budget som erbjuds honom eller henne. Detta innebär att landskapets affärsverk svarar för att social- och hälso-tjänster produceras på något annat sätt för kunden, till exempel genom att affärsverket producerar tjänsterna själv eller anskaffar dem som köptjänster eller mot en kundsedel.

*27 §. Beviljande av en personlig budget.* Enligt paragrafens 1 mom. svarar landskapets affärsverk för bedömning av kundernas behov av tjänster. Bestämmelser om bedömning av behovet finns bl.a. i socialvårdslagen och i hälso- och sjukvårdslagen. I socialvårdslagens 36 och 37 § föreskrivs om bedömning av servicebehovet och om innehållet i bedömningen av servicebehovet. Bedömningen av servicebehovet omfattar en sammanfattning av kundens situation samt av behovet av socialservice och särskilt stöd. Bedömningen innehåller både kundens och en yrkesutbildad persons synpunkter på situationen. I hälso- och sjukvårdslagen används begreppet bedömning av vårdbehovet, men i sakligt hänseende används bedömningen för att planera den vård, dvs. de hälso-tjänster som behövs. Det finns bestämmelser om klient-, vård- och serviceplaner t.ex. i socialvårdslagen, socialvårdens klientlag, patientlagen och handikappservicelagen.

Enligt paragrafens 2 mom. är det möjligt att åtminstone i inledningsskedet indela de tjänster som berörs av budgeten i sådana social- och hälso-tjänster som nämns i kundplanen samt i sådana tjänster som separat tas in i kundplanen, exempelvis färdtjänst. På detta sätt säkerställs det att budgeten är anpassad till det övriga stöd- och tjänstesystemet (exempelvis stöd för närståendevård) samt ökade erfarenheter och kunskaper i anslutning till användning av budgeten och hantering av ändringar. Det är emellertid skäl att vid tillämpningen av budgeten beakta att dess idé är att möjliggöra också val som skiljer sig från existerande tjänster och sedvanliga lösningar och sådana vals flexibilitet samt att motivera ett mera mångsidigt utbud av tjänster. Det är skäl att i samband med att budgetsystemet införs bestämma hur budgetens storlek ska definieras, dvs. hur en persons hjälp- och stödbehov för den personliga budgeten ska anges i euro. Det är till exempel möjligt att utgå ifrån kostnaderna för tjänster om ordnats på något annat sätt. Vid bedömningen av den personliga budgetens storlek är det skäl att beakta kostnader som i varje fall skulle behövas för att på ett ändamålsenligt sätt ordna stöd och tjänster för personen i fråga, dvs. resurserna skulle omdirigeras till den personliga budgeten. Finansieringen av systemet med personlig budget skulle inte bestå av s.k. nya pengar, utan de i budgetform ordnade och finansierade tjänsterna skulle motsvara dem som tillhandahålls kunderna också enligt de traditionella metoderna. Utgångspunkten för budetförvaltningen kan i det första skedet vara den att kunden inte själv får disponera budgetmedlen. I stället ska landskapets affärsverk svara för betalningen av de tjänster som tjänsteproducenten har tillhandahållit kunden. Förslaget innebär att det inte uppkommer något avtal mellan kunderna och tjänsteproducenten och att kunderna när de anlitar tjänsterna inte är i konsumentställning.

Systemet med personlig budget innebär att kundens självriskandel av kostnaderna för tjänsterna kommer att vara densamma som i fråga om tjänster som ordnats på något annat sätt, dvs. lika med kundavgiften. Kunden kan avtala med tjänsteproducenten att han eller hon anskaffar extratjänster för egna pengar utöver den personliga budgeten.

28 §. *Förvaltning av en personlig budget.* Enligt paragrafens 1 mom. ska en personlig budget upprättas antingen för viss tid eller för att gälla tillsvidare. Utfallet av den personliga budgeten ska bedömas också årligen och om det behövs ändringar i den kan de göras i samband med bedömningen. Det kan bli aktuellt att göra ändringar eller justeringar till exempel då det sker förändringar i kundens förhållanden eller hjälpbehov. Vid bedömningen av servicebehovet och i kundplanen är det möjligt att beakta förändringar i kundens hjälp- och servicebehov. Den personliga budgeten ska ändras också om det sker en väsentlig förändring av kostnadsnivån eller om det till exempel visar sig att den personliga budgeten är alltför knapp tilltagen i förhållande till tjänsterna som ska tillhandahållas enligt kundplanen. Ett beslut om ändring av den personliga budgeten får överklagas genom besvär i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

Enligt paragrafens 2 mom. kan kunden, kundens lagliga företrädare eller landskapets affärsverk ta initiativ till ändring av en personlig budget.

## **7 kap. Godkännande av tjänsteproducenter samt avtalsförfaranden**

29 §. *Krav som ställs på tjänsteproducenter.* I paragrafen föreskrivs om de allmänna krav som enligt valfrihetslagen ställs på alla tjänsteproducenter. Bestämmelserna gäller sålunda producenter av direktvalstjänster (social- och hälsocentraler samt mun- och tandvårdsenheter), landskapens affärsverk, producenter av kundsedelstjänster och producenter av tjänster enligt personlig budget.

Enligt paragrafen ska varje tjänsteproducent vara införd i det register över tjänsteproducenter som avses i 10 § i lagen om tjänsteproducenter. I lagen om tjänsteproducenter finns bestämmelser om förutsättningarna för att införa tjänsteproducenter i det nämnda registret. Med avvikelse från nuvarande praxis ska också offentliga tjänsteproducenter vara upptagna i det register som avses i lagen. De ska dessutom vara införda som användare av sådana informationstjänster (Kanta-tjänster) som avses i lagen om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården. Dessa Kanta-tjänster som upprätthålls av Folkpensionsanstalten omfattar bland annat ett arkiv över samtliga tjänsteproducenter patientuppgifter, det elektroniska receptet och Mina Kanta-sidorna. Systemet kommer i fortsättningen att utvidgas så att Kanta-tjänsterna omfattar också socialvårdens klientuppgifter. Dessutom ska de kundvalstjänster som valfrihetsmodellen förutsätter skötas centraliserat via systemet, så som föreskrivs i lagens 66 §.

Skyldigheten att vara registrerad i producentregistret gäller emellertid inte de tjänsteproducenter som i enlighet med producentlagen inte är skyldiga att registrera sig. Till den kategorin hör bland annat färdtjänstproducenter, exempelvis taxiföretag. Också stödtjänster som hör till hemservice, till exempel städtjänster, kan höra till den kategorin.

30 §. *Språket för direktvalstjänster.* Enligt paragrafens 1 mom. ska en producent av direktvalstjänster tillhandahålla tjänsterna på kommunens språk i verksamhetsställen som är belägna i en enspråkig kommun samt på finska och svenska i verksamhetsställen som är

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

belägna i en tvåspråkig kommun. Genom bestämmelsen förverkligas rätten att i enlighet med grundlagens 17 § och språklagen få tjänster på sitt modersmål, finska eller svenska. Enligt språklagen (423/2003) utgör kommunerna grundenheten för den språkliga indelningen. Bestämmelser om kommunernas språkliga ställning utfärdas genom förordning av statsrådet.

Behovet av tjänster på olika språk kan dock i tvåspråkiga kommuner variera mellan bostadsområden och i synnerhet i stora städer kan det å andra sidan finnas flera tjänsteproducenter som producerar tjänster på båda nationalspråken. Det föreslås därför i 2 mom. att landskapet på ansökan kan bevilja producenter av direktvalstjänster i tvåspråkiga kommuner undantag från skyldigheten att producera tjänster både på finska och på svenska. En förutsättning är emellertid att kunderna inom området där tjänsteproducentens verksamhetsställe är beläget på lika villkor har tillgång till andra verksamhetsställen för producenter av direktvalstjänster så att de kan få tjänster på sitt eget språk och utnyttja sin valfrihet. Kunden bör då alltid ha möjlighet att välja tjänsteproducent också på språklig grund. Med tillgång på lika villkor avses att det på lika villkor ska finnas tillgång till tjänster både på finska och svenska, t.ex. när det gäller avstånden till tjänsterna. Dessutom ska också de som talar det andra språket ha lika möjlighet att välja mellan olika producenter.

Landskapet kan enligt 3 mom. också återkalla ett undantag som den beviljat en producent av direktvalstjänster. Återkallandet är möjligt om förhållandena inom det område där verksamhetsstället är beläget sedan undantaget beviljades förändras så, att kunderna inte har lika tillgång till direktvalstjänster på båda nationalspråken och så att kunden kan utnyttja sin valfrihet.

Landskapets beslut om undantag eller återkallande av undantag får överklagas genom landskapsbesvär enligt landskapslagen.

31 §. *Villkor som landskapet ställer på producenter av direktvalstjänster.* Enligt paragrafen kan landskapet utöver de lagstadgade krav som nämns i 29 och 30 § ställa också andra villkor på producenter av direktvalstjänster. Som tjänsteproducenter kan verka endast producenter vars tjänster är förenliga med villkoren. Villkoren kan gälla tjänsternas kvalitet, produktionsresurserna och tjänsternas tillgänglighet samt de krav som ställs på tjänstekedjorna och samordningen av tjänsterna. Kraven på tjänsternas kvalitet och tillgänglighet kan gälla bl.a. kvalitetsmätare och miniminivåer, personaldimensionering och mottagningstider. Varje landskap kan definiera dessa och andra krav utifrån de behov som dikteras av befolkningen, förhållandena och näringsstrukturen. De krav som avses i lagrummet ska utformas så att de från tjänsteproducenternas synpunkt är desamma för alla som producerar motsvarande tjänster. De krav som ställs på företagen samt på övriga sammanslutningar och yrkesutövare ska sålunda vara desamma i fråga om motsvarande tjänster. Syftet med bestämmelsen är till denna del att säkerställa ett icke-diskriminerande bemötande av producenterna.

Med stöd av 2 mom. kan landskapet besluta att producenter av direktvalstjänster, social- och hälsocentraler samt mun- och tandvårdsenheter ska söka ackreditering. Ackreditering är då förutsättningen för godkännande som producent av direktvalstjänster. Vid ackrediteringen ska följas enhetliga kriterier i hela landet. (En närmare definition av kriterierna utreds i den fortsatta beredningen.)

Enligt paragrafens 3 mom. ska landskapet fatta ett förvaltningsbeslut och de krav som landskapet med stöd av paragrafen ställer på tjänsteproducenterna. Förvaltningsbeslutet ska

avse både villkoren enligt 1 mom. och sådan ackreditering av social- och hälsocentraler samt mun- och tandvårdsenheter som förutsätts med stöd av 2 mom. När de villkor som landskapet definierat har fastställts genom ett förvaltningsbeslut, möjliggörs samtidigt en effektiv kontroll av kravens lagenlighet. Landskapets förvaltningsbeslut kan överklagas hos förvaltningsdomstolen, vilket innebär att frågan om beslutets laglighet avgörs av domstolen. För att säkerställa beslutets öppenhet och offentlighet förutsätts i bestämmelsen dessutom att kraven publiceras på internet. Över landskapets beslut genom vilket krav i enlighet med paragrafen ställs på producenter av direktvalstjänster får anföras landskapsbesvär enligt landskapslagen.

32 §. *Principerna för bemötande av tjänsteproducenter.* I denna paragraf föreskrivs om principerna för bemötande av producenterna. Landskapet ska bemöta tjänsteproducenterna på ett jämlikt och icke-diskriminerande sätt. Bestämmelsen gäller såväl situationer där landskapet godkänner producenter av direktvalstjänster, dvs. social- och hälsocentraler samt mun- och tandvårdsenheter, som den efterföljande tjänsteproduktionen. Likaså när det gäller annan verksamhet, exempelvis kundsedelstjänster och tillämpning av personlig budget, måste man säkerställa att producenterna behandlas på ett jämlikt och icke-diskriminerande sätt.

Landskapet måste i sin verksamhet också iaktta öppenhet och proportionalitetsprincipen. Offentlig information måste vara lättillgänglig för alla. Proportionalitetsprincipen förutsätter att en myndighets verksamhet i alla avseenden är ändamålsenlig, behövlig och rätt dimensionerad. Landskapet får inte på producenterna ställa krav som inte behövs för tjänsteproduktionen. Kraven får inte heller vara överdimensionerade i förhållande till syftet med verksamheten och de krav som lagstiftningen ställer.

33 §. *Anmälan som producent av direktvalstjänster.* I denna paragraf föreskrivs hur en tjänsteproducent ska anmäla sig som producent av direktvalstjänster. Utgångspunkten är den att en tjänsteproducent som uppfyller kraven enligt 29 och 30 § och villkoren enligt 31 § direkt kan anmäla sig som producent av direktvalstjänster. Anmälan ska riktas till landskapet. En central förutsättning är enligt 29 § att tjänsteproducenten är införd i tillståndsmyndighetens producentregister. Dessutom ska producenten vara registrerad användare av Kanta-tjänsterna. Landskapet ska på basis av anmälan godkänna en producent som producent av direktvalstjänster, om den dessutom uppfyller de övriga krav som lagstiftningen ställer. Av lagstiftningen följer bland annat kravet på omfattningen av direktvalstjänsterna (tjänstesortimentet). Landskapet kan för sin del besluta att tjänstesortimentet ska överskrida miniminivån samt ställa tilläggskrav på tjänsternas kvalitet och tillgänglighet. Dessa av landskapet definierade krav ska i enlighet med 31 § vara desamma för alla producenter av motsvarande tjänster.

Utgångspunkten för anmälningsförfarandet är att i anmälan ska ingå endast sådana uppgifter som behövs och är nödvändiga för godkännandet. Sålunda behöver i anmälan inte ingå de uppgifter som ligger till grund för registreringen av producentens verksamhet i det register som avses i 10 § i lagen om tjänsteproducenter. Till denna del räcker det med en utredning om att producenten är införd i registret.

Eftersom den som anmäler sig som producent av direktvalstjänster också kan bedriva verksamhet som inte kan betraktas som direktvalstjänster måste i anmälan också ingå vissa andra uppgifter. Bestämmelser om dessa finns i 1 mom. Uppgifter behöver lämnas endast till den del som de avviker från uppgifterna i producentregistret. Enligt 1 punkten ska av anmälan

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

framgå tjänsteenhets namn och kontaktuppgifter. Dessa uppgifter gäller samtliga direktvalstjänster i sådana fall då en tjänstenhet har flera verksamhetsställen.

Enligt 2 punkten ska av anmälan framgå verksamhetsställets (social- och hälsocentralernas samt mun- och tandvårdsenheternas) adress och kontaktuppgifter. Om valfrihetstjänster produceras för att tillhandahållas utanför ett fast verksamhetsställe ska det av anmälan också framgå det geografiska område där tjänsterna tillhandahålls. Till den del som tjänster kan tillhandahållas via internet måste detta framgå av anmälan.

Enligt 3 punkten ska av anmälan framgå antal kunder. Med antal kunder avses maximiantalet kunder som kan tillhandahållas direktvalstjänster. Kunderna och landskapen får med ledning av maximiantalet och antalet kunder som anmält sig till ett verksamhetsställe veta om det kan ta emot nya kunder. Om maximiantalet kunder redan har anmält sig till ett verksamhetsställe anvisas inga nya kunder till det. Om en tjänstenhet ha flera verksamhetsställen ska varje verksamhetsställes maximitantal kunder uppges separat.

Enligt 4 punkten ska av anmälan framgå vilka tjänster som tjänsteenheten producerar. En tjänstenhet kan producera enbart mun- och tandvårdstjänster (mun- och tandvårdsenheter), enbart andra tjänster på basnivå (social- och hälsocentraler) eller båda typerna av tjänster. Denna uppgift behövs för kunderna då de väljer tjänstenhet och verksamhetsställe samt för landskapen då de förmedlar uppgifterna om kundernas val till producenterna.

Enligt 5 punkten ska av anmälan framgå vilken del av tjänsterna som enheten producerar själv som egen verksamhet och vilken del som enligt avtal eller en betalningsförbindelse anskaffas från andra tjänsteproducenter. Om en tjänstenhet eller dess verksamhetsställe anskaffar en del av direktvalstjänsterna, enligt avtal eller på något annat sätt, från andra tjänsteproducenter ska av anmälan framgå vilka dessa tjänster är och hur stor andel de utgör av helheten. Av anmälan ska framgå uppgifter om de tjänster som en tjänsteproducent anskaffar enligt avtal samt dessa tjänsters andel av samtliga tjänster. Motsvarande uppgifter ska lämnas också om tjänster som produceras planerligt mot betalsedel eller betalningsförbindelse. Också dessa uppgifter ska lämnas för varje verksamhetsställe.

Enligt 6 punkten ska landskapet underrättas om den i tjänsteverksamheten deltagande personalens antal och utbildning. Om en tjänstenhet har flera verksamhetsställen ska uppgifter lämnas separat för varje verksamhetsställe. Uppgifterna om personalen behövs för att landskapet ska kunna bedöma om de lagstadgade eller av landskapet ställda kraven på produktionen uppfylls. Utifrån informationen kan det säkerställas att producenten har tillräckligt med yrkeskunnig personal för alla de tjänster som hör till direktvalstjänsterna. Antalet personal som deltar i verksamheten ska uppges också till den del som tjänsterna enligt avtal anskaffas från en annan tjänsteproducent. Om en del av tjänsterna tillhandahålls mot betalsedel behöver uppgifter inte lämnas om den personal som deltar i tjänsteverksamheten. Motiveringen är att en kund som använder betalsedel kan välja vilken som helst tjänsteproducent som är införd i producentregistret. Därför kan en social- och hälsocentral eller mun- och tandvårdsenhet inte på förhand veta något om de producenters personal som tillhandahåller tjänster mot betalsedel.

Dessutom ska av anmälan enligt 7 punkten framgå kontaktpersonens namn, personbeteckning och kontaktuppgifter.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Enligt paragrafens 2 mom. ska anmälan ges in till landskapet elektroniskt via informationshanteringstjänsten enligt 66 § 1 mom. i lagen.

Enligt paragrafens 3 mom. får närmare bestämmelser om vad som ska framgå av anmälan och om de datatekniska krav som ställs på en elektronisk anmälan vid behov utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet. Genom de kraven är det möjligt att säkerställa den datatekniska kompatibiliteten mellan anmälaren och mottagaren.

34 §. *Godkännande av en producent av direktvalstjänster.* I denna paragraf föreskrivs om godkännande som producent av direktvalstjänster. Enligt paragrafens 1 mom. godkänner landskapet en producent av direktvalstjänster på basis av en anmälan som gjorts enligt 33 §. Landskapet kan före godkännandebeslutet granska tjänsteproducentens verksamhet och lokaler. Landskapet kan vägra godkänna en producent som producent av direktvalstjänster endast om producenten inte uppfyller de i lagen angivna eller av landskapet fastställda kraven. I lagförslagets 31 § föreskrivs om landskapets möjligheter att definiera de krav som ställs på tjänsteproducenter. En ansökan kan avslås också på grund av att den varit bristfällig och att anmälaren inte inom utsatt tid kompletterat anmälan. Landskapet ska alltid ges en rimlig tid för komplettering av en bristfällig anmälan. Landskapets beslut är ett överklagbart förvaltningsbeslut. I 35 § föreskrivs om återkallande av ett godkännande.

För ett godkännande förutsätts i praktiken vissa myndighetsuppgifter som inte framgår av anmälan enligt 33 §. Enligt paragrafens 2 mom. ska landskapet inhämta sådana uppgifter på tjänstens vägnar. Landskapet har enligt bestämmelsen rätt att få uppgifterna avgiftsfritt och trots sekretessbestämmelserna. Det kan vara fråga om uppgifter som finns till exempel i producentregistret och handelsregistret samt hos skattemyndigheterna. Övriga myndigheter kan överlämna uppgifterna till landskapet med teknisk anslutning.

I paragrafens 4 mom. föreskrivs om den tidsfrist inom vilken landskapet ska fatta beslut om godkännande av en producent. Tidsfristen är fyra veckor från det att anmälan inkommit till landskapet. Om anmälan är bristfällig ska tidsfristen räknas från det att landskapet har fått alla de uppgifter som förutsätts i 33 §.

Landskapets beslut om godkännande av en tjänsteproducent får överklagas genom besvär i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

35 §. *Återkallande av godkännande.* I denna paragraf föreskrivs om de grunder på vilka landskapet kan återkalla ett godkännande som producent av direktvalstjänster. Enligt paragrafens 1 mom. ska landskapet återkalla ett godkännande om producenten inte längre uppfyller de krav som föreskrivs i 29 och 30 § och de villkor som landskapet uppställt enligt 31 §. Dessutom kan godkännandet återkallas också om tjänsterna har kvalitativa brister som äventyrar klient- eller patientsäkerheten och om bristerna inte avhjälpas inom en rimlig tid som landskapet bestämt. När tiden bestäms ska det beaktas hur allvarlig brist det är fråga om.

Enligt paragrafens 2 mom. återkallas godkännandet av en tjänsteproducent också på grundval av anmälan från producenten eller om producenten slutar producera direktvalstjänster. Produktionen av direktvalstjänster kan i praktiken avslutas tidigast efter den uppsägningstid som nämns i 39 §. Uppsägningstiden är sex månader.

Enligt 3 mom. ska landskapet dessutom återkalla godkännandet om producenten inte längre finns i tjänsteproducentregistret, om tillsynsmyndigheten har förbjudit producentens



verksamhet, om producenten har gått i konkurs eller om klient- eller patientsäkerheten är omedelbart och allvarligt hotad. I alla dessa situationer har producenten i praktiken inte längre några verksamhetsförutsättningar. I en situation där producenten gått i konkurs finns emellertid den möjligheten att konkursboet fortsätter med verksamheten. I en sådan situation ska landskapet bedöma förutsättningarna för fortsatt verksamhet till dess att kunderna har övergått till en annan producent av direktvalstjänster.

Landskapets beslut om återkallande av godkännandet av en tjänsteproducent får överklagas genom besvär i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

36 §. *Avtal med producenter av direktvalstjänster.* I denna paragraf föreskrivs om avtal mellan landskapet och producenter av direktvalstjänster. En förutsättning för inledande av produktionsverksamhet är dels landskapets godkännande och dessutom ett avtal om vissa praktiska arrangemang i anslutning till verksamheten. Avtalsförfarandet kan inte gälla sådant som ska tas upp i landskapets förvaltningsbeslut enligt 31 §. Avtal kan inte heller ingås om omständigheter som skulle begränsa kundernas rättigheter eller som inte över huvud taget omfattas av avtalsfriheten.

Enligt paragrafens 1 punkt ska i avtalet nämnas när social- och hälsocentralen eller mun- och tandvårdsenheten inleder sin verksamhet. Inledningstidpunkten måste vara känd bl.a. då kunderna väljer tjänsteproducent. Också med tanke på de riksomfattande informationssystemtjänsterna behöver man veta när uppgifterna om tjänsteverksamheten ska stå till producentens förfogande. När man avtalar om tidpunkten för inledande av tjänsteproduktion har producentens vilja och möjligheter att inleda verksamheten en avgörande betydelse. Efter att landskapet godkänt en producent av direktvalstjänster kan det inte ensidigt bestämma tidpunkten då tjänsteproduktionen ska inledas.

Enligt paragrafens 2 punkt ska i avtalet nämnas avtalets giltighetstid, om avtalet inte gäller tills vidare. I så fall ska giltighetstiden konstateras i avtalet. Med tanke på tjänsteverksamhetens kontinuitet ska avtal om direktvalstjänster ingås så att de gäller tills vidare. Tidsbestämda avtal bör användas endast i undantagsfall och av särskilda skäl.

Enligt paragrafens 3 punkt ska i avtalet nämnas hur tjänsteproducenten säkerställer produktionen i störningssituationer och under undantagsförhållanden. Enligt grundlagens 19 § 3 mom. ska det allmänna tillförsäkra var och en tillräckliga socialtjänster samt hälsovårds- och sjukvårdstjänster. Eftersom basnivåtjänsterna, i synnerhet hälsotjänster, kommer att överföras på privaträttsliga bolags, sammanslutningars och yrkesutövares produktionsansvar, kan tillräckliga social- och hälsotjänster i störningssituationer och under undantagsförhållanden tryggas endast på så sätt att samma aktörer sköter dessa tjänster i alla situationer.

Under normala förhållanden är störningssituationer liktydiga med oväntade eller plötsliga händelser eller situationer som kan få konsekvenser för samhällsfunktionerna eller för befolkningens säkerhet. Störningssituationer uppkommer bland annat till följd av stormar, elavbrott, olyckshändelser och översvämningar. Det är fråga om situationer som kan kräva särskilda åtgärder också från statsledningens och myndigheternas sida. Undantagsförhållandena är sådana situationer som nämns i beredskapslagen och lagen om försvarstillstånd. Undantagsförhållanden utlyses av statsrådet, under förutsättning att myndigheterna inte kan få kontroll över situationen med ordinära befogenheter eller resurser.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Orsaken kan vara till exempel krig eller hot om krig, en storolycka eller en allvarlig störning av samhällsekonomin. I beredskapslagens 2 § finns närmare bestämmelser undantagstillstånd.

Social- och hälsocentralerna samt mun- och tandvårdsenheterna bör kunna svara för kontinuiteten i den lagstadgade tjänsteverksamheten också i störningssituationer och under undantagsförhållanden. För att detta i praktiken ska vara möjligt måste en tjänsteproducent planera verksamheten med tanke på alla situationer. Om det för att verksamheten ska kunna säkerställas i störningssituationer och under undantagsförhållanden förutsätts avtal med andra producenter, måste producenten lägga fram en utredning om sådana avtal.

Enligt paragrafens 4 punkt ska landskapet och producenten avtala hur producenten ska informera landskapet för uppföljningen av verksamheten. Enligt lagförslagets 45§ ska tjänsteproducenten informera landskapet om sin verksamhet och ekonomi samt om beskattningen. Dessutom ska tjänsteproducenterna enligt 46 § till landskapet ge in uppgifter om kunderna och om de tjänster som de tillhandahållit kunderna. Vidare ska landskapet aktivt följa upp om tjänsterna uppfyller de krav som anges i lagstiftningen och de krav som landskapet definierat. Trots att en del av informationen kan fås via de riksomfattande informationssystemtjänsterna ska i avtalet bestämmas hur och när uppgifterna ska lämnas till landskapet.

Enligt paragrafens 5 punkt ska i avtalet nämnas hur producenten ska uppfylla villkoren i landskapets servicestrategi och servicelöften samt kundernas samlade tjänster och tjänstekedjor liksom även villkoren för samordning av tjänsterna. Servicestrategierna och servicelöfterna är landskapsspecifika och därför finns det ingen riksomfattande modell för hur de ska genomföras. De samlade tjänsterna, tjänstekedjorna och samordningen av tjänsterna är dels baserade på landskapens egna lösningar och modeller, men dels också på lagstiftningen. Syftet med dem är att säkerställa integreringen av kundtjänsterna.

Eftersom tjänsteproducenternas produktionslösningar avsevärt kan avvika från varandra, då vissa producerar tjänster huvudsakligen som sin egen verksamhet, vissa samarbetar med andra producenter och vissas verksamhet i stor utsträckning baseras på betalsedlar, kan tillhandahållandet av tjänster och samlade tjänster som beskrivs ovan i praktiken variera från en producent till en annan. För att landskapet ska kunna följa och övervaka tjänsteproduktionen måste man på förhand avtala om genomförandemodeller och uppföljningen av dem.

Enligt 6 punkten ska i avtalet anges ersättningarna och grunderna för dem. Ersättningarna ska baseras på lagförslagets 8 kap. Till den del som producentrelaterade skillnader är tillåtna enligt bestämmelserna ska ersättningarna avtalas mellan landskapet och producenterna. Det kan vara fråga om skillnader som...

Enligt paragrafens 2 mom. kan landskapet och tjänsteproducenterna avtala också om andra villkor som gäller tjänsteproduktionen än de som nämns i 1 mom. Sådana avtal får emellertid inte ingås som innebär avvikelse från landskapets eller producenternas lagstadgade förpliktelser eller från krav som landskapet bestämt. Avtalsvillkoren enligt denna bestämmelse måste också vara förenliga med 31 §. Enligt den paragrafen ska alla tjänsteproducenter bemötas på ett jämlikt och icke-diskriminerande sätt.

37 §. *Förteckning över producenter av direktvalstjänster.* Enligt denna paragraf ska landskapet föra en förteckning över producenterna av direktvalstjänster. Kunderna kan ur

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

förteckningen för sitt val av tjänsteproducent hämta uppgifter om alternativa tjänsteproducenter. Förteckningen ska finnas tillgänglig på internet. Förteckningen över producenter av direktvalstjänster är i praktiken riksomfattande och landskapen ska hålla den uppdaterad i fråga om alla godkända producenter. Förutom att förteckningen läggs ut på internet ska landskapet på begäran av kunderna också muntligt eller skriftligt lämna ut uppgifter om de tjänsteproducenter som finns i förteckningen. På detta sätt säkerställs det att alla kunder, också de som inte har tillgång till dator och internet, har möjlighet att få den information som de behöver för sitt val av tjänsteproducent.

Av förteckningen ska framgå de viktigaste uppgifterna för kundernas producentval. Dessa är bland annat namnen på tjänsteenheterna och deras verksamhetsställen samt vilka tjänster de tillhandahåller, verksamhetsställets adresser och kontaktuppgifter, tjänsteenheternas och verksamhetsställets ansvariga personer inklusive kontaktuppgifter samt uppgifter om tjänsternas tillgänglighet och kvalitet.

38 §. *Avtal om direktvalstjänster samt ändring av avtalet.* I denna paragraf föreskrivs om det landskap med vilket tjänsteproducenten ingår avtal och hur avtalet inverkar på tjänster som tillhandahålls invånare i ett annat landskap än det avtalade. Enligt paragrafens 1 mom. ska en producent av direktvalstjänster ingå avtal med varje landskap där tjänsteproducenten har en social- och hälsocentral eller en mun- och tandvårdsenhet. Om en tjänsteproducent har verksamhetsställen i flera landskap ska den ingå avtal med alla dessa landskap. Således ska med varje verksamhetsställe ingås endast ett avtal trots att verksamhetsställets tjänster kommer att anlitas av kunder från två eller flera landskap.

Om en tjänsteproducent har flera verksamhetsställen i ett landskap kan ett enda avtal ingås i fråga om dem. Om det i en sådan situation finns skillnader mellan verksamhetsställena kan man i dessa fall antingen ingå separata avtal eller i ett landskapsavtal konstatera vilka skillnaderna mellan verksamhetsställena är. Skillnaderna mellan verksamhetsställen kan bero till exempel på deras geografiska läge.

Det kan enligt 15 § 1 mom. finnas skillnader mellan landskapen i fråga om direktvalstjänsterna, eftersom ett landskap inte kan besluta att samlade tjänster omfattar också andra tjänster än sådana som nämns i 15 § 2 och 3 mom. Enligt paragrafens 1 mom. är tjänsteproducenten i en sådan situation inte skyldig att producera andra tjänster än dem som den har förbundit sig till enligt avtal med respektive landskap, om producenten inte separat har ingått avtal med det landskap där kunden är bosatt.

Om en person med hemkommun i ett landskap som har beslutat om ett större tjänstesortiment blir kund, är producenten inte skyldig att för denna producera en mer omfattande sammanställning av tjänster. Landskapet där kunden har sin hemkommun kan emellertid med tjänsteproducenten i ett enskilt fall avtala om en mer omfattande sammanställning av tjänster.

Kunden kan välja en tjänsteproducents verksamhetsställe också på ett annat landskaps område. Om den tjänsteproducent som kunden valt har ett verksamhetsställe också i ett landskap som är ansvarigt för produktion av tjänster för kunden och detta landskap sålunda har ett avtal med tjänsteproducenten i fråga, ska enligt 2 mom. iakttas det avtal som det ansvariga landskapet har ingått med tjänsteproducenten. Om däremot den tjänsteproducent som kunden valt inte har något verksamhetsställe på det ansvariga landskapets område och sålunda inte heller har något avtal med landskapet i fråga, ska det avtal iakttas som

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

tjänsteproducenten har ingått med det landskap där den social- och hälsocentral eller mun- och tandvårdsenhet som kunden har valt är belägen.

Enligt 3 mom. kan landskapet genom sitt beslut ändra ett i 36 § avsett avtal samt beloppet av och grunderna för ersättningar som landskapet betalar för direktvalstjänster till den del som inte annat föreskrivs i lag eller i en förordning eller ett beslut av statsrådet som utfärdats med stöd av lag. Landskapet bör, för att kunna styra marknaden och säkerställa tjänsterna för kunderna, ha möjlighet att ändra de krav på tjänsteproducenter eller andra avtalsvillkor samt ersättningar som landskapet tidigare fastställt. I fråga om ändringarna är det emellertid skäl att se till att också tjänsteproducenternas ställning tas i beaktande. I samband med ändringarna ska tjänsteproducenterna ges en genuin möjlighet att vägra godkänna en ändring och att därmed inte längre höra till den grupp av producenter som tillhandahåller direktvalstjänster. Detta förutsätter att ändringen träder i kraft först efter en rimlig tidsfrist. De ändringar som landskapet bestämmer träder i kraft efter en övergångsperiod som landskapet meddelar, dock tidigast 30 dagar från det att tjänsteproducenten anses ha fått del av ändringen. Landskapet ska då det fastställer övergångsperioden beakta ändringens karaktär samt konsekvenserna för tjänsteproducenterna och kunderna. Detta möjliggör smidigare ändringar med hänsyn till konsekvenserna av respektive ändring och dess betydelse.

Det finns skäl att särskilt beakta ändringarnas eventuella konsekvenser när det gäller kunders ställning som redan valt en tjänst och en tjänsteproducent som berörs av ändringen. Vidare finns det skäl att i samband med planeringen och förverkligandet av ändringar fästa avseende vid att tjänster finns att tillgå på jämlika grunder samt vid marknadens funktion efter ändringarna. Landskapet bör vidta proaktiva åtgärder för att ändringarna inte ska störa marknadens naturliga utveckling. Det finns skäl att beakta de allmänna förutsättningar som ställs på ersättningsystemet när ändringen genomförs.

Det kan finnas ett behov att ändra ersättningarna till exempel då tjänsternas täckningsgrad höjs eller sänks, då det sker större förändringar i tjänsternas kostnadsutveckling eller då den finansiering som står till landskapets förfogande ändras. Initiativ till justering av ersättningsnivåerna kan komma också från tjänsteproducenterna.

Avtal om direktvalstjänster kommer sannolikt i flera fall att gälla tills vidare. Utgångspunkten är den att grunderna för avtal om direktvalstjänster ska vara desamma för alla tjänsteproducenter. Landskapet kan anse det vara nödvändigt att ändra ett ingånget avtal till exempel om det med tiden uppkommer situationer som inte kunde beaktas då avtalet ingicks eller om förhållandena förändras. Om ett avtal inte med tanke på sådana förändringar redan har en viss inneboende mekanism uppkommer det sannolikt ett behov att ändra avtalet. Landskapet kan i praktiken inte separat omförhandla villkoren med olika tjänsteproducenter, utan ändringen måste gälla samtliga tjänsteproducenter på ett jämlikt sätt. Landskapet måste dock i enlighet med god avtalssed höra tjänsteproducenterna innan ändringsmekanismen utnyttjas. Ändringens kostnadseffekt måste också enligt den mekanism som avses i 3 och 4 mom. tas i beaktande på det sätt som landskapet anser vara behövligt.

Tjänsteproducenten måste med stöd av 4 mom. senast inom 30 dagar från det att den anses ha fått kännedom om en ändring som gjorts av landskapet skriftligen meddela landskapet att den inte godkänner ändringen. Tjänsteproducenten säger då samtidigt upp sitt eget avtal med iakttagande av uppsägningstiden på sex månader. Under uppsägningstiden ska de villkor iakttagas som gällde före ändringen. Ikraftträdandetiden för ändringarna är inte nödvändigtvis densamma som den tid inom vilken tjänsteproducenten ska meddela att den vägrar godkänna

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

ändringarna. Landskapet ska bestämma en rimlig ikraftträdandetid inom vilken tjänsteproducenterna kan antas anpassa sig till ändringen i fråga. Utgångspunkten är den att landskapet ska meddela om ändringarna i ett så tidigt skede som möjligt och handla konsekvent i samband med sina ändringar. Övergångsperioden bör vara rimlig.

39 §. *Uppsägning och hävning av avtal.* I denna paragraf föreskrivs om förutsättningarna för att en tjänsteproducent och ett landskap kan säga upp eller häva ett avtal om produktion av direktvalstjänster.

Enligt paragrafens 1 mom. har en tjänsteproducent rätt att säga upp ett avtal som gäller tills vidare. Uppsägningstiden är sex månader. I lagen föreskrivs inte om grunderna på vilka en producent kan säga upp ett avtal och upphöra med produktionen. Producenten kan sålunda säga upp ett avtal på valfri grund. Dessutom kan producenten häva ett avtal om landskapet inte inom utsatt tid har betalat avtalade ersättningar eller annars väsentligt har brutit mot avtalsvillkoren. Avtalet kan hävas omedelbart.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om de grunder på vilka landskapet kan säga upp avtal om direktvalstjänster. Landskapet kan säga upp ett avtal om producenten upprepade gånger har åsidosatt sina lagstadgade förpliktelser eller villkoren i ett avtal enligt 36 §. Landskapet ska dock ge producenten möjlighet att avhjälpa bristerna. Det ska sålunda först uppmana producenten att inom utsatt tid avhjälpa bristerna. Avtalet kan sägas upp först i det fall att producenten inte har avhjälpt de konstaterade bristerna inom den tid som landskapet bestämt. Uppsägningstiden är då tre månader från det att tjänsteproducenten underrättats om uppsägningen. Avtalet får inte sägas upp före den utsatta tidsfristen.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs om landskapets rätt att häva ett avtal som ingåtts med en producent. Ett avtal kan hävas endast på de grunder som nämns i lagrummet. Som grunder för hävning nämns att tjänsteproducenten inte längre finns i producentregistret, att tillsynsmyndigheten har förbjudit producentens verksamhet och att producenten har gått i konkurs. Om en producent av direktvalstjänster inte längre finns i producentregistret eller om tillsynsmyndigheten har förbjudit producentens verksamhet, innebär detta automatiskt att producenten inte längre kan uppfylla sina skyldigheter och att hävningen således träder i kraft omedelbart. I en situation där producenten har gått i konkurs kan konkursboet eventuellt under en tid fortsätta med verksamheten. Verksamheten kan sålunda fortsättas enligt avtal mellan landskapet och konkursboet.

Utöver de som konstateras ovan kan landskapet häva ett avtal om det konstateras att klient- eller patientsäkerheten är allvarligt hotad på grund av producentens verksamhet. I sådana situationer ingriper i allmänhet också tillsynsmyndigheten i verksamheten. Det oaktat kan klient- och patientsäkerheten förutsätta snabba beslut också från landskapets sida.

Då ett avtal sagts upp eller hävts kan ett nytt avtal ingås med producenten efter att de konstaterade bristerna har avhjälpits.

Enligt paragrafens 4 mom. ska landskapet se till att kunderna, trots att ett avtal har sagts upp eller hävts, under avbrottet får de tjänster som de behöver. Särskilt i uppsägningssituationer är utgångspunkten den att kunderna själva väljer och anmäler sig som kunder hos en ny social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet. Om detta emellertid inte är möjligt, till exempel av den anledningen att ortens enda tjänsteproducent upphör med sin verksamhet, ska landskapet vidta behövliga åtgärder för att under uppsägningstiden få en ny tjänsteproducent

till orten. En hävning kan emellertid komma så plötsligt att landskapet för kunder som behöver fortlöpande vård och annan service åtminstone tillfälligt måste ordna brådskande tjänster, i stället för att vänta att kunderna själva väljer en ny tjänsteproducent. I ett sådant fall kan landskapet eventuellt ta initiativ till ett tillfälligt avtalsarrangemang eller också kan landskapets affärsverk åläggas att för en kort tid producera tjänsterna. Enligt 22 § 3 mom. i lagen om ordnade av social- och hälsovård ska landskapets affärsverk producera direktvalstjänster om sådana inte annars finns tillgängliga.

## **8 kap. Tjänsteproduktion och skyldigheter för tjänsteproducenterna**

40 §. *Bolagiseringsskyldighet.* I denna paragraf föreskrivs om skyldigheten för landskapets affärsverk att bolagisera produktionen av direktvalstjänster och tjänster som tillhandahålls mot betal- eller kundsedel. Enligt bestämmelsen får landskapets affärsverk inte själv producera direktvalstjänster eller tjänster som tillhandahålls mot betal- eller kundsedel. Affärsverket får emellertid grunda och äga ett bolag eller en annan sammanslutning för produktion av direktvalstjänster eller tjänster som tillhandahålls mot betal- eller kundsedel. I lagen finns inga bestämmelser om den juridiska formen för ett bolag eller en sammanslutning som bildas av landskapets affärsverk. Ett bolag kan bildas till exempel som ett aktiebolag eller ett andelslag. Enligt bestämmelsen begränsas inte heller affärsverkets ägarandel i sådana bolag och sammanslutningar. Affärsverket kan sålunda till exempel äga samtliga aktier i ett aktiebolag.

41 §. *Produktion av direktvalstjänster.* I denna paragraf föreskrivs hur en producent av direktvalstjänster kan producera de tjänster som den ansvarar för. I paragrafens 1 mom. nämns alternativa produktionssätt. Enligt 1 punkten kan en social- och hälsocentral och en mun- och tandvårdsenhet själv producera tjänsterna som sin egen verksamhet. Den personal som sköter tjänsteproduktionen är då huvudsakligen i producentens egen anställning.

Enligt momentets 2 punkt kan en producent av direktvalstjänster ingå avtal med andra producenter om tjänsteproduktion. Producenterna kan sålunda tillsammans bilda nätverk inom vilka varje producent svarar för avtalade tjänster. Bestämmelsen gör det möjligt för småföretag att producera direktvalstjänster. Producenterna kan inom ramen för nätverkssamarbetet sinsemellan avtala till exempel om vilka tjänster som förutsätter specialkunnande eller som sällan behövs respektive vilka tjänster social- och hälsocentralen ska producera som sin egen verksamhet. Övriga social- och hälsocentraler kan i fråga om dessa tjänster hänvisa kunder till en annan social- och hälsocentral och dess tjänster. Social- och hälsocentralen kan emellertid inte förutsätta att en kund anlitar tjänster som tillhandahålls av en producent som hör till nätverket, eftersom kunden med en sådan betalsedel som nämns i 4 punkten också kan anlita en annan producers tjänster.

Enligt momentets 3 punkt kan en producent av direktvalstjänster också på något annat sätt anskaffa tjänster från andra tjänsteproducenter. Landskapet kan ingå ett köptjänstavtal med en annan tjänsteproducent om vissa tjänster. Sådana avtal kan gälla t.ex. laboratorie- och röntgentjänster, men också tjänster i anslutning till vården av en kund.

Enligt momentets 4 punkt kan en social- och hälsocentral eller en mun- och tandvårdsenhet ge en kund en betalsedel med vilken kunden själv får välja en tjänsteproducent som tillhandahåller betalsedelstjänster. Tjänsteproducenten bestämmer betalsedelns värde och övriga villkor i samband med den. Betalsedelns värde ska bestämmas så att kunden med den kan betala avgiften till sin valda tjänsteproducent enligt lagen om klientavgifter inom social-

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

och hälsovården, medan den social- och hälsocentral eller mun- och tandvårdsenhet som beviljat betalsedel betalar resten av kostnaderna.

Enligt paragrafens 2 mom. svarar en producent av direktvalstjänster för att tjänsterna håller standarden för direktvalstjänster, oberoende av hur tjänsterna produceras. Förutsättningarna bestäms enligt lagstiftningen, enligt landskapets godkännande och enligt avtal med landskapet. Producenten av direktvalstjänsterna har det övergripande ansvaret för de samlade tjänster som tillhandahålls kunden, även om kunden med stöd av 1 mom. 2–4 punkterna skulle få tjänster av andra tjänsteproducenter.

42 §. *Skyldigheter för producenter av direktvalstjänster.* I denna paragraf föreskrivs om de allmänna förpliktelser som gäller producenter av direktvalstjänster. Enligt paragrafens 1 mom. svarar en producent av direktvalstjänster för produktion av de samlade tjänster inom social- och hälsovården eller samlade tjänster inom mun- och tandvården som avses i 15 §. Skyldigheten omfattar landskapets godkännande enligt 34 § och de tjänster som avses i ett avtal enligt 36 §. Om godkännandet och avtalet gäller endast mun- och tandvårdstjänster, omfattar mun- och tandvårdsenhetens skyldighet endast sådana mun- och tandvårdstjänster som avses i 15 § 2 och 3 mom. samt eventuellt andra tjänster som enligt landskapets beslut hör till dessa samlade tjänster. På motsvarande sätt omfattar social- och hälsocentralens ansvar de övriga samlade tjänster som nämns i 15 § och bestäms av landskapet. Samma tjänsteenhet kan svara också för produktion av båda kategorierna av samlade tjänster. Tjänsterna ska produceras på det sätt som godkänts och bestämts i avtalet. Tjänsteproducenten kan emellertid själv bestämma inom vilket område den utanför sitt verksamhetsställe, exempelvis i kundens hem, producerar de tjänster som ska tillhandahållas, om de omfattas av samlade direktvalstjänster.

I 2 mom. föreskrivs hur tjänsteproducenten ska meddela om ändringar i tjänsteproduktionen. Om tjänsteproducenten gör väsentliga ändringar i den anmälan som avses i 33 § eller i avtal som ingåtts med stöd av 36 §, ska landskapet underrättas minst två månader före ändringen. I fråga om smärre ändringar ska landskapet underrättas minst två veckor före ändringen. Om orsaken till ändringen är en störningssituation eller undantagsförhållanden och om ändringen borde genomföras snabbare än ovan nämns, ska meddelandet ske omedelbart efter det att producenten fått vetskap om ändringsbehovet. Ändringarna ska meddelas via den informationshanteringstjänst som avses i 66 § 1 mom. Närmare bestämmelser om vilka ändringar som ska betraktas som väsentliga ändringar i fråga om produktionen av tjänster får vid behov utfärdas genom förordning av statsrådet.

Landskapet ska på basis av meddelandet bedöma om ändringarna kan göras utan att godkännandebeslutet eller avtalet ändras. Godkännandebeslutet och avtalet kan ändras om verksamheten trots ändringarna är av ett sådant slag att producenten på basis av dem i enlighet med meddelandet bör godkännas som producent av direktvalstjänster eller avtalsvillkoren bör ändras så att de stämmer överens med uppgifterna i meddelandet. Landskapet ska också precisera förteckningen enligt 37 § i överensstämmelse med ändringarna i uppgifterna om tjänsteproducenterna.

Paragrafens 3 mom. gäller producentens skyldighet att samarbeta med landskapet och kommunerna för att främja välfärd och hälsa i landskapet. Avsikten är att producenterna ska delta i främjandet av välfärd och hälsa inom ramen för de samlade tjänster som de ansvarar för. I det avtal som avses i 35 § ska avtalas om hur välfärden och hälsan ska främjas.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Enligt paragrafens 4 mom. ska en producent av direktvalstjänster på internet informera om maximiantal kunder och hur många nya kunder producenten kan ta emot. På begäran ska kunderna informeras också muntligt eller skriftligt. Genom bestämmelsen säkerställs det att kunderna kan få information om vilka tjänsteproducenter de kan anmäla sig till och på motsvarande sätt kan landskapet förmedla informationen till en producent som kan ta emot nya kunder. Producenten ska på begäran av en kund också muntligt och skriftligt informera om maximiantalet kunder som den kan ta emot och om möjligheten att ta emot nya kunder.

Enligt paragrafens 5 mom. ska en tjänsteproducent på internet uppdatera de faktiska väntetiderna för en tjänst. Kunderna behöver också denna information då de överväger till vilken tjänsteproducent de ska anmäla sig som kunder. Informationen ska på begäran ges också muntligt eller skriftligt. Väntetiderna får högst vara så långa som föreskrivs i 51 § i hälso- och sjukvårdslagen. Enligt lagförslagets 31 § kan landskapet besluta att väntetiden för direktvalstjänster ska vara kortare än vad som föreskrivs i lagen.

Om en kund har behov av andra social- eller hälso- tjänster än sådana som en producent av direktvalstjänster svarar för, ska tjänsteproducenten enligt 6 mom. hänvisa kunden till landskapets affärsverk för bedömning av servicebehovet. Det kan till exempel vara fråga om sådan specialiserad sjukvård eller sådana socialvårdstjänster som hör till landskapets affärsverk produktionsansvar. Landskapets affärsverk ska med stöd av hänvisningen bedöma klients servicebehov och vid behov upprätta en kundplan för de tjänster som ska tillhandahållas kunden.

Om det i samband med direktvalstjänster konstateras att en kund behöver också andra tjänster än social- och hälso- tjänster, ska kunden vid behov anvisas också sådana tjänster. Ett sådant behov kan gälla till exempel sådana organisationers tjänster eller arbetskraftsservice som erbjuder kunden kamratstöd.

43 §. *Skyldigheter för tjänsteproducenter när tjänster tillhandahålls mot betalsedel eller kundsedel eller enligt en personlig budget.* I denna paragraf föreskrivs om förpliktelser för tjänsteproducenter när tjänster tillhandahålls mot betalsedel eller kundsedel eller enligt en personlig budget. Enligt paragrafens 1 mom. svarar en producent som tillhandahåller tjänster mot betalsedel eller kundsedel eller enligt en personlig budget för att kunden i tid får de tjänster som han eller hon behöver och som framgår av betal- eller kundsedeln eller den personliga budgeten. Producenten svarar också för att tjänstens innehåll och kvalitet motsvarar betal- eller kundsedeln eller kundplanen för den personliga budgeten. Producenten svarar för sin verksamhet och för dess kravöverensstämmelse både mot kunden och mot den som tillhandahåller betal- eller kundsedeln eller den personliga budgeten. Om en kund- eller betalsedel eller en kundplan för den personliga budgeten inte är förenad med några särskilda villkor svarar producenten för att tjänsten är förenlig med god vårdpraxis och håller den standard som gäller i Finland.

Tjänsteproducenten kan enligt bestämmelsen dock själv bestämma var den producerar tjänster. När det är fråga om tjänster som ska tillhandahållas utanför verksamhetsstället kan producenten sålunda bestämma inom vilket geografiskt område den producerar tjänster utanför sitt verksamhetsställe. Varken den som utfärdar en kund- eller betalsedel eller en personlig budget eller kunden kan sålunda bestämma var en tjänst ska tillhandahållas. Om kunden är missnöjd med verksamhetsställets läge eller med att en tjänst inte kan tillhandahållas till exempel i hemmet, ska kunden välja en annan producent.



En producent av tjänster som tillhandahålls mot betalsedel eller kundsedel eller enligt en personlig budget ska på internet lägga ut uppdaterad information om de tjänster som den kan tillhandahålla mot en betal- eller kundsedel eller enligt en personlig budget, eventuella villkor i fråga om betal- eller kundsedelns värde eller tjänstens innehåll samt om väntetiderna för tjänsterna. Informationen ska på begäran ges kunderna också muntligt eller skriftligt. Väntetiderna får inte överskrida de maximitider för att få vård som föreskrivs i 51 § i hälso- och sjukvårdslagen. Genom informationshanteringssystemet enligt lagförslagets 66 § är det möjligt att få uppgifter, inklusive kontaktuppgifter, om alla tjänsteproducenter som avses i valfrihetslagen, uppgifter om vilka tjänster respektive producent tillhandahåller samt ovan nämnda övriga uppgifter om priser och väntetider. Genom systemet är det också möjligt att få uppgifter om tjänsternas kvalitet och genomslag samt om andra omständigheter som är relevanta för kundernas val av producenter.

44 §. *Särredovisning av tjänsteproducenters verksamhet.* Enligt denna paragraf ska en tjänsteproducent i sin bokföring särredovisa kostnaderna för och finansieringen av direktvalstjänster respektive företagshälsotjänster. Avsikten är att säkerställa att den offentliga finansieringen för produktion av social- och hälsotjänster inte kommer att subventionera tjänsteproducentens ekonomiska verksamhet, dvs. att undvika så kallad korssubventionering. Genom särredovisning är det också möjligt att följa upp verksamhetens lönsamhet och upptäcka eventuell överkompensation.

Enligt paragrafens 1 mom. ska producenten i sin bokföring särredovisa offentlig finansiering som den fått för produktion av direktvalstjänster respektive för produktion av företagshälsotjänster. Direktvalstjänster finansieras av landskapet, medan Folkpensionsanstalten svarar för den offentliga finansieringen av företagshälsovård. Till den del som direktvalstjänster i enlighet med 41§ 1 mom. 2-4 punkten produceras på något annat sätt än som en social- och hälsocentralens egen verksamhet, finansieras den faktiska producenten via en tjänsteproducent som upprätthåller en social- och hälsocentral.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs närmare om särredovisningen. Enligt bestämmelsen ska i bokföringen separat redovisas utgifter och inkomster som hänför sig till produktion av direktvalstjänster respektive företagshälsotjänster. Inkomster och utgifter ska enligt momentets 1 punkt särredovisas enligt objektiva principer för kostnadsberäkning. De objektiva principerna ska också iaktas konsekvent. Enligt momentets 2 punkt ska av bokföringen vidare framgå en tydlig beskrivning av de ovan nämnda principerna för kostnadsberäkning.

Enligt paragrafens 3 mom. ska tjänsteproducenten i en separat resultaträkning sammanställa de särredovisade intäkterna och kostnaderna. Den separata resultaträkningen ska kunna härledas från det särredovisningsskyldiga företagets bokföring. Då resultaträkningen upprättas och läggs fram ska också samma bokföringsbestämmelser tillämpas som på det särredovisningsskyldiga företaget.

I paragrafens 4 mom. föreskrivs att resultaträkningar med tilläggsuppgifter om särredovisade funktioner är offentliga. Sådana uppgifter ska som noter tas med i det särredovisningsskyldiga företagets bokslut.

Enligt bemyndigandet i paragrafens 5 mom. får bestämmelser om det närmare innehållet i och offentliggörandet av resultaträkningar och tilläggsuppgifter om särredovisade verksamheter utfärdas genom förordning av statsrådet.

45 §. *Tjänsteproducenternas skyldighet att lämna boksluts- och beskattningsuppgifter.* I denna paragraf föreskrivs om skyldigheten för producenter av direktvalstjänster och kundsedelstjänster att lämna uppgifter om sin ekonomiska verksamhet. Enligt bestämmelsen ska producenter av nämnda tjänster för att uppfylla sitt samhällsansvar publicera information om sin verksamhet och ekonomi i anslutning till produktionen av social- och hälso-tjänster.

I paragrafens 1 mom. räknas upp de uppgifter som offentligt finansierade företag som producerar sociala- och hälso-tjänster ska offentliggöra och lägga ut på internet. För att användningen av offentliga medel ska kunna följas upp ska producenten enligt 1 punkten offentliggöra sitt bokslut och sin verksamhetsberättelse. Tjänsteproducenten är emellertid inte skyldig att upprätta och offentliggöra en verksamhetsberättelse i sådana fall då producenten enligt bokföringslagen och annan lagstiftning om bokslut inte är skyldig att upprätta verksamhetsberättelse.

Enligt 2 punkten ska tjänsteproducenten offentliggöra beskattningsuppgifter. I fråga om offentligt finansierad verksamhet är det viktigt att veta också att producenten sköter sina förpliktelser gällande beskattningen och socialskyddsavgifterna. Vid offentlig upphandling tillämpas i allmänhet ett förfarande som innebär att anbudsgivaren ska ge en utredning varav framgår att den inte har obetalda skatter eller socialskyddsavgifter. I fråga om direktvalstjänster är det kunden som svarar för konkurrensutsättningen, vilket innebär att det förfarande som tillämpas vid offentlig upphandling inte lämpar sig som sådant. Med tanke på skattskyldigheten och för att säkerställa öppenheten kring den offentliga finansieringen ska sammanfattande information om tjänsteproducenters beskattningsort och beskattningsbara inkomster offentliggöras på detta sätt.

I 3 och 4 punkten föreskrivs om uppgifter som ska lämnas om tjänsteproducentens ledning samt om intern kontroll av verksamheten. Av producenterna förutsätts i princip motsvarande öppenhet som när det är fråga om bolag som är föremål för offentlig handel, trots att de inte är offentligt noterade bolag eller organisationer. Viktiga uppgifter är enligt den bolagsstyrningskod som tillämpas på Helsingforsbörsen uppgifter om ledningens löner och arvoden, bindningar och transaktioner med närstående, utredning om lednings- och förvaltningssystemet (corporate governance) samt om den interna kontrollen och riskhanteringen (se Värdepappersmarknadsföreningen: Finsk kod för bolagsstyrning 2015). Sålunda kommer rapporteringsskyldigheten att vara ungefär densamma som för de offentliga producenterna. Den är för närvarande baserad på kommunallagen och i framtiden kommer den att vara baserad på landskapslagen. Enligt 4 punkten ska tjänsteproducenten dessutom lämna utredning om sina verksamhetsprinciper för samhällsansvaret och hur de tillämpas.

I 5 punkten föreskrivs om forskning, utbildning och utvecklingsverksamhet. Ett viktigt element i tjänsteproducenternas samhällsansvar är deltagandet i forskning, utbildning och produktutveckling. På detta sätt kommer konkurrensen och den ekonomiska verksamheten att gynna utvecklingen av social- och hälso-tjänsterna och i sista hand kunderna och skattebetalarna. En viktig målsättning när det gäller valfriheten och utnyttjandet av marknaden är att skapa på marknadens funktion baserade incitament till innovationer som i form av bättre genomslag producerar mervärde för kunderna och skattebetalarna. En utredning om deltagande i forskning och utvecklingsverksamhet utgör sålunda en del av den redovisningsskyldighet som gäller i fråga om användning av offentliga medel för tjänsteproduktion i privat regi. Enligt den föreslagna paragrafen ska producenterna därför rapportera sammanfattande information om sitt deltagande i forskning, utbildning och

utveckling. Tjänsteproducenterna har med stöd av lagrummet inte någon skyldighet att dela med sig av resultaten av sin forsknings- och utvecklingsverksamhet utan endast att sammanfattningsvis rapportera om verksamhetsprinciperna. Bestämmelsen förutsätter sålunda inte att producenterna delar med sig av sina immateriella tillgångar eller ger detaljerad information som innehåller affärshemligheter.

Enligt 6 punkten ska producenterna ge en utredning om hur kundernas behov och deltagande har beaktats i verksamheten. Det föreslås att i en ny lag om offentlig upphandling tas in särskilda bestämmelser om upphandling av social- och hälsotjänster. I den nya upphandlingslagens 108 § föreskrivs beaktande av användarnas behov. Bestämmelsen förutsätter att man beaktar användarnas behov och deltagande samt innovationsrelaterade faktorer. I valfrihetssystemet är det kunderna som har rollen som upphandlare. Kunderna ska ges förutsättningar att beakta också synpunkter som nämns i upphandlingslagens 108 §. I detta syfte ska tjänsteproducenterna lämna ut information om saken.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs i fråga om småföretag om undantag från förpliktelsen i 1 mom. Förpliktelser som säkerställa producenternas samhälleliga acceptans och öppenhet ska vara rimliga i förhållande till den administrativa börda som åläggs dem. I synnerhet med tanke på att de små företagens administrativa börda ska hållas på en rimlig nivå är det motiverat att begränsa för det första rapporteringsskyldigheten till att gälla endast bolag som upprätthåller social- och hälsocentraler och till aktörer som mot kundsedlar producerar social- och hälsotjänster på en synnerligen krävande nivå. Utanför tillämpningsområdet för de förpliktelser som nämns i paragrafen ska enligt förslaget dessutom avgränsas sådana små företag som avses i bokföringslagens 1 kap. 4 a §. Med små företag avses i bokföringslagen bokföringsskyldiga vilkas balansomslutning uppgår till högst 6 miljoner euro eller vilkas omsättning uppgår till högst 12 miljoner euro eller vilkas genomsnittliga antal anställda under räkenskapsperioden är högst 50. I fråga om små företag gäller endast bestämmelsen om bokslutets offentlighet och skyldigheten att enligt paragrafen lämna uppgifter om beskattningen.

Enligt paragrafens 3 mom. ska informationen offentliggöras via den informationshanteringstjänst som avses i valfrihetslagens 66 § 1 mom. Informationen blir via internet samtidigt offentlig och tillgänglig för alla. Uppgifterna kan delvis ingå i verksamhetsberättelsen och kompletterande uppgifter kan tas in i en separat rapport. Uppgifterna kan också tas in i en mera allmänt hållen samhällsansvarsrapport i vilken de i lagrummet angivna kraven beaktas. I samhällsansvarsrapporten ska likaså beaktas målsättningarna i den nya upphandlingslagens 108 §, trots att bestämmelsen inte i sig ska tillämpas på de tjänsteproducenter som omfattas av valfriheten. Enligt förslaget ska det fortfarande vara frivilligt för producenterna att upprätta en mera omfattande samhällsansvarsrapport. De allmänna rekommendationer och standarder som gäller samhällsansvarsrapporteringen kan emellertid tillämpas i fråga om deras rapportering som producerar social- och hälsotjänster. Till den kategorin hör bland annat ISO-standarderna SFS-ISO 26000, som beaktar också små och medelstora företags behov och särdrag.

I paragrafens 3 mom. ingår dessutom ett bemyndigande enligt vilket närmare bestämmelser om detaljerna i informationen till landskapet och om hur informationen ska lämnas får utfärdas genom förordning av statsrådet.

46 §. *Tjänsteproducenternas skyldighet att informera om verksamheten.* I denna paragraf föreskrivs om tjänsteproducenternas skyldighet att informera landskapet om verksamheten.

Landskapet, som organiserar och finansierar tjänsterna, ska ha faktiska möjligheter att styra och övervaka alla tjänsteproducenters verksamhet. I egenskap av organisatör ansvarar landskapet också för att de grundläggande rättigheterna förverkligas på individnivå. Av denna anledning ska landskapet ha möjligheter att utvärdera vård- och tjänsteåtgärder på kundnivå och resultatet av åtgärderna samt att jämföra olika tjänsteproducenters kostnadsgenomslag och kostnadseffektivitet. Kunduppgifterna ska registreras i den riksomfattande Kanta-tjänsten genom vilken de är tillgängliga för landskapet. Landskapet har dessutom rätt att få uppgifter om produktionskostnaderna per tjänstekategori.

Enligt paragrafens 2 mom. ska uppgifterna lämnas till landskapet via den informationshanteringstjänst som avses i valfrihetslagens 66 § 1 mom. Informationen blir offentlig och samtidigt tillgänglig för alla via internet. Enligt 2 mom. får närmare bestämmelser om detaljerna i informationen till landskapet och om hur informationen ska lämnas utfärdas genom förordning av statsrådet.

47 §. *Tjänsteproducenternas ansvar för tjänsterna.* I denna paragraf föreskrivs om de tjänsteproducerande företagens, sammanslutningarnas och yrkesutövarnas ansvar för produktionen. Enligt bestämmelsen bestäms tjänsteproducenternas ansvar enligt vad som föreskrivs i den föreslagna valfrihetslagen eller någon annanstans. Också de villkor som landskapet med stöd av 31 § har fastställt för tjänsterna och tjänsteproducenterna har betydelse för producenternas ansvar. Utöver det som föreskrivs ovan ansvarar tjänsteproducenterna för kostnaderna för vårdkomplikationer och liknande i samband med sina tjänster.

Landskapet och tjänsteproducenterna ansvarar för sina tjänster enligt vad som särskilt föreskrivs om saken. Det ömsesidiga ansvarsförhållandet mellan landskapet och tjänsteproducenterna konstateras dessutom i avtal som ingås mellan dem. Något avtal ingås emellertid inte om producentens ansvar, utan samma ansvarsförhållande gäller för samtliga producenter och de bestäms så som ovan konstateras i enlighet med lagstiftningen och de villkor som landskapet bestämt. Tjänsteproducenternas verksamhet är förenad med lagstadgade förpliktelser då den behöriga myndigheten ofta är någon annan aktör än landskapet. Detta innebär att den behöriga myndigheten till exempel påför och verkställer påföljder då dessa lagstadgade förpliktelser åsidosätts. Landskapet kan inte avtala att tjänsteproducenternas ansvar ska vara mindre än det lagstadgade.

Begreppet tjänster avser tjänsteproducenternas samtliga tjänster, ansvar och förpliktelser enligt denna eller någon annan lag eller författning, enligt myndighetsföreskrifter eller enligt avtal mellan landskapet och en tjänsteproducent eller enligt anvisningar som landskapet utfärdat med stöd av ett sådant avtal. En tjänsteproducents ansvar för sina tjänster omfattar också de krav som landskapet har ställt i enlighet med lagens 31 §.

En kund kan i sådana fall då en tjänsteproducent har åsidosatt sina förpliktelser få ersättning i enlighet med patientskadelagen (585/1986) för en personskada som orsakats en patient i samband med hälso- och sjukvård i Finland. Den föreslagna bestämmelsen i valfrihetslagen ändrar inte de ersättningsgrunder som gäller enligt patientskadelagen.

Offentliga väldfärdstjänster som tillhandahålls utan vinningssyfte anses falla utanför tillämpningsområdet för konsumentskyddslagen och andra konsumenträttsliga bestämmelser.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

48 §. *Tillämpning av konkurrenslagen.* I denna paragraf hänvisas till vad som i konkurrenslagen (948/2011) föreskrivs om Konkurrens- och konsumentverkets behörighet att ingripa i verksamhet som strider mot konkurrenslagen. I 30 a § i konkurrenslagen föreskrivs om tillämpning av konkurrenslagen om man i den ekonomiska verksamhet som bedrivs av en kommun, samkommun, staten eller en enhet som de har bestämmande inflytande över tillämpar ett sådant förfarande eller en sådan verksamhetsstruktur som när varor eller tjänster erbjuds 1) snedvrider eller kan bidra till att snedvrیدا förutsättningarna för en sund och fungerande konkurrens på marknaden, 2) hindrar eller kan bidra till att hindra att en sund och fungerande ekonomisk konkurrens uppstår eller utvecklas eller 3) står i strid med kravet på marknadsmässig prissättning i kommunallagen.

Konkurrens- och konsumentverket kan i ovan nämnda situationer ingripa i ett sådant förfarande eller en sådan verksamhetsstruktur i landskapet eller i en sammanslutning som landskapet har bestämmande inflytande över och som strider mot konkurrenslagen.

I den ovan nämnda bestämmelsen i konkurrenslagen nämns för närvarande inte landskapet. Konkurrenslagen, som hör till arbets- och näringsministeriets behörighet, kommer i samband med landskapsreformen att ändras så att också landskapet nämns i konkurrenslagens 30 a §.

## **9 kap. Ersättningar till tjänsteproducenter**

### *Allmänna principer*

49 §. *Allmänna ersättningsprinciper.* Syftet med de allmänna principerna är att definiera allmänna målsättningar för ersättningssystemet. Definitionen av de allmänna förutsättningarna har betydelse också för de tolkningsfrågor som uppkommer när ersättningssystemet ska upprätthållas. Med hjälp av ersättningssystemet skapas tjänster som har genomslag framför allt med avseende på kundernas behov. Med genomslag avses produktion av tjänster som ingår i den finländska hälso- och sjukvårdens tjänstesortiment enligt 7 a § i hälso- och sjukvårdslagen och som dessutom stödjer god vård och omsorger som avses bl.a. i socialvårdslagstiftningen och är förenliga med praxis. Ersättningssystemet som landskapet ansvarar för ska följa den samhälleliga och bl.a. den medicinska utvecklingen.

Ersättningarna till tjänsteproducenterna och det ersättningssystem som de bildar utgör ett centralt element i de självstyrande landskapens ansvar för ordnande av social- och hälsotjänster. Ersättningarna ska baseras på landskapets budgetmakt och på en hållbar landskapsekonomi. De ersättningar som landskapen betalar till producenterna ska förbättra tillgången till tjänster och stödja den på tjänsternas kvalitet baserade konkurrensen mellan producenterna. Ersättningssystemet ska utgöra ett incitament till förbättring av social- och hälsotjänsternas produktivitet och förverkligande av de effektivitetsfördelar som kan uppnås. Ersättningssystemet ska främja bästa praxis i landskapet och göra det möjligt att införa innovationer i fråga om de tjänster som hör till systemet.

Ersättningssystemet ska fungera så att det effektivt stödjer vård och andra tjänster som anses vara behövliga med tanke på individens hälsa och funktionsförmåga. Landskapets ersättningssystem ska vara baserat på öppet definierade grunder som för landskapsinvånarna säkerställer tillräckliga social- och hälsotjänster. Ersättningssystemet ska sålunda för invånarna garantera jämlika möjligheter till vård och tjänster samt sådan individuell bedömning av kundernas vårdbehov som kan läggas till grund för individuell vård. Dessutom

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

ska ersättningssystemet i enlighet med lagen göra det möjligt för kunderna att välja tjänsteproducent.

Ersättningssystemet ska främja förverkligandet av landskapets organiseringsansvar så att principerna för landskapets finansiering samtidigt beaktas samt stödja en sund konkurrens mellan producenterna i det enskilda landskapet samt på den gemensamma marknad som landskapen bildar. Landskapet ska på ett öppet sätt definiera grunderna för de ersättningar som betalas till tjänsteproducenterna inom social- och hälsovården så att de tryggar ett jämlikt bemötande av tjänsteproducenterna. Landskapet ska bemöta tjänsteproducenterna på ett icke-diskriminerande sätt, vilket innebär att ersättningarna för produktion av identiska tjänster ska bestämmas på samma grunder. De allmänna ersättningsprinciperna och grunderna för ersättningarna ska öppet tillhandahållas alla parter elektroniskt och vid behov i andra former.

Ersättningarna ska basera sig på produktifiering av social- och hälsotjänster, produktpris eller motsvarande med hjälp av vilka landskapet följer sin egen verksamhet.

#### *Ersättningar till producenter av direktvalstjänster*

50 §. *Ersättningar till producenter av direktvalstjänster.* Enligt paragrafens 1 mom. ska landskapets behörighet när det gäller planeringen av ersättningarna och fastställande av ersättningsbeloppen begränsas genom lag och förordning endast till den del som det anses nödvändigt att införa en riksomfattande praxis för bestämmande av ersättningarna. Bestämmelser om begränsningarna föreslås i denna lag och i den förordning som utfärdas med stöd av den.

Landskapet ska besluta om de ersättningar som betalas till producenter av direktvalstjänster. Det är i sista hand landskapet som fattar beslut om vilka tjänster som hör till kategorin direktvalstjänster, vilken typ av ersättningar som kommer i fråga och hur stora ersättningarna ska vara. Landskapet ska besluta också om ersättningssystemet och bestämmande av ersättningarna i övrigt.

Grunderna för de ersättningar som landskapet betalar ska vara desamma för samtliga producenter av direktvalstjänster. Ersättningarna för de tjänster som tillhandahålls på marknaden bör vara överensstämmande till den del som producenterna konkurrerar om samma kunder. Landskapet bör då det fastställer ersättningsnivåerna beakta också kundavgifternas andel.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om ändring av ersättningsgrunderna under en avtalsperiod. Landskapet kan genom sitt beslut ändra beloppen av och grunderna för ersättningar som landskapet betalar för direktvalstjänster enligt vad som föreskrivs i 38 §. I 38 § föreskrivs om förfarandet vid ändring av beloppet av och grunderna för ersättningar och om tjänsteproducentens möjlighet att säga upp avtalet, om den inte godkänner de ändringar som landskapet beslutat om. Över landskapets beslut om ersättningar till producenter av direktvalstjänster och ändring av ersättningarna får anföras landskapsbesvär enligt landskapslagen.

51 §. *Fasta ersättningar.* I paragrafens 1 mom. föreslås bestämmelser om fasta ersättningar. Enligt lagrummet ska fasta ersättningar baseras på en så kallad per capita-modell, dvs. på finansiering som baseras på invånartal och behovsfaktorer, vilket innebär att en fast ersättning betalas till tjänsteproducenten på basis av kundens registrering medan tjänsteproducentens

totalersättning baseras på antalet registrerade personer. Den fasta ersättningen hänför sig till den tid då kunden anses höra till respektive tjänsteproducents ansvar. Sålunda avser den fasta ersättningen sådana särskilt angivna tjänster som enligt landskapets definition i sista hand har hänförts till kategorin direktvalstjänster. Denna ersättning omfattar alla tjänster som inte i enlighet med denna lag på någon annan grund hör till kategorin ersättningsbara tjänster.

Landskapet kan enligt lagförslaget fritt bestämma vilket anslagsbelopp det reserverar för produktion av direktvalstjänster. Enligt paragrafens 2 mom. åläggs landskapet dock att av det anslag som reserverats för direktvalstjänster använda en andel på minst 4/5 för fasta ersättningar. I fråga om finansiering av direktvalstjänster inom social- och hälsovården har modellen som baseras på fast ersättning ansetts vara effektivast både med hänsyn till tjänsternas genomslag och med hänsyn till kostandseffektiviteten. En förutsättning för reservering av den nämnda andelen för fasta ersättningar är att också motiveringen och planeringen av de övriga ersättningsgrunderna sker samtidigt, i en övergripande process. Landskapet kan besluta om användning av fasta ersättningar utöver den fastställda miniminivån och reservera till exempel hela anslaget, vilket innebär att det till en producent betalar hela ersättningen som en fast ersättning.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs att landskapet när det bestämmer de fasta ersättningsbeloppen ska utgå ifrån de nationella behovsfaktorerna. Trots att förhållandena i landskapen skiljer sig från varandra är det med tanke på jämlikheten mellan områdena samt med tanke på jämförbarheten mellan genomförandet av finansieringen och dess genomslag motiverat att landskapen baserar ersättningarna på enhetliga behovsfaktorer. Nationella behovsfaktorer är landskapsinvånarnas ålder, kön och sysselsättning.

För de behovsfaktorer som nämns ovan i 3 mom. ska enligt 4 mom. också fastställas nationella viktcoefficients som närmare definierar en viss behovsfaktors betydelse för beräkningen av en fast ersättning. De nationella viktcoefficients samt vid behov också landskapens viktcoefficients kan baseras på det kunnande som Institutet för hälsa och välfärd besitter. Landskapen får av grundad anledning avvika från de nationella viktcoefficients i syfte att säkerställa ett fungerande ersättningssystem inom sitt område.

Genom att faktorer viktas på olika sätt kan kommunerna beakta regionala och individuella skillnader i ersättningsbeloppet. Sådana avvikelser kan vara motiverade t.ex. i fråga om ersättningssystemet för mun- och tandvård.

Enligt paragrafens 5 mom. kan landskapet betala samma fasta ersättning för samtliga kunder (allmän fast ersättning) eller också kan landskapet fastställa särskilda fasta ersättningar för vissa kategorier. Detta innebär att landskapet för en kund som hör till en viss grupp eller till vissa grupper betalar en fast ersättning som fastställs med beaktande av det vårdbehov som kunderna i respektive grupper förmodas ha. Grupperna baseras på de nationella behovsfaktorerna och de kan vara av flera olika typer.

I paragrafens 6 mom. föreskrivs om möjligheten att genom förordning av statsrådet utfärda närmare bestämmelser om det relativa beloppet av fasta ersättningar som avses i 2 mom. och om de nationella behovsfaktorer som avses i 3 mom. samt om viktcoefficients, vilket innebär att landskapet inte längre får avvika från dem enligt 4 mom.

52 §. *Den tid som fasta ersättningar baseras på.* I denna paragraf definieras den tid som ersättningsansvaret hänför sig till. En fast ersättning divideras med antalet dagar som beaktats

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

vid beräkningen av den fasta ersättningen och multipliceras med tjänsteproducenternas färre antal ansvarsdagar.

53 §. *Betalningssätt och betalningstidtabell för ersättningar.* Landskapet och tjänsteproducenten ska i enlighet med 36 § avtala om betalningssättet och betalningstidtabellen för ersättningarna.

Enligt paragrafens 2 mom. kan landskapen inte betala förskott till tjänsteproducenterna för produktion av direktvalstjänster. Landskapet ska eftersträva en praxis som innebär att det betalar ersättningar till producenterna först efter att tjänsterna levererats. Landskapet ska emellertid betala ut ersättningen först då det har konstaterat att tjänsterna i fråga har utförts.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs att närmare bestämmelser om betalningssättet och betalningstidtabellen får utfärdas genom förordning av statsrådet.

54 §. *Incitamentsbaserade ersättningar.* I denna paragraf föreskrivs att landskapet kan betala incitamentsbaserade ersättningar till producenter av direktvalstjänster. Då en producentens månatliga ersättningsbelopp är känt kan landskapet i enlighet med lagrummet till exempel dra av högst en viss procentuell andel från ersättningsbeloppet. Från det månatliga ersättningsbeloppet till en tjänsteproducent kan landskapet dra av ett på förhand bestämt belopp som grund för ersättningen. Denna andel eller en del av den ska betalas till producenten på grundval av hur producenten med beaktande av kvalitetskriterierna har lyckats med produktionen. Om producenten under uppföljningstiden inte har uppfyllt kvalitetskraven kan landskapet med stöd av bestämmelsen helt eller delvis innehålla den avdragna andelen. Om kvalitetskraven antingen helt eller delvis har uppfyllts under uppföljningstiden ska landskapet i förhållande till hur väl kvalitetskraven uppfyllts betala den innehållna andelen till producenten. De av landskapet fastställda kvalitetskraven bör vara högre än den nivå som definieras i lagstiftningen.

Enligt paragrafens 2 mom. ska landskapet använda jämförbara medeltal och kriterier för bedömningen av tjänsteproducenternas prestationer. Landskapet ska underrätta producenterna om de indikatorer och kriterier som det tillämpar i så god tid att producenterna kan planera sin verksamhet utifrån kraven.

Enligt paragrafens 3 mom. får närmare bestämmelser om indikatorerna och kriterierna för incitamentsbaserade ersättningar samt om minimibeloppen av de incitamentsbaserade ersättningar och sanktionsavgifter som betalas med stöd av dem utfärdas genom förordning av statsrådet. Staten kan med stöd av förordningen, i syfte att förverkliga den riksomfattande jämlikheten och med tanke på bästa praxis, styra användningen av incitamentsbaserade ersättningar.

55 §. *Prestationsbaserade ersättningar.* En del av de tjänster som hör till kategorin direktvalstjänster kan det vara ändamålsenligt att helt eller delvis utföra mot prestationsbaserade ersättningar, utifrån antingen kundernas behov, de ersättningsbara tjänsternas karaktär eller marknadsläget. Landskapet ska närmare ange på vilka grunder det betalar prestationsbaserade ersättningar. Prestationsbaserade ersättningar kan emellertid finansieras endast med den andel av det för direktvalstjänster reserverade anslaget som inte har reserverats för fasta ersättningar.



Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Enligt 2 mom. får närmare bestämmelser om åtgärder och samlade tjänster samt om dessas närmare innehåll och ersättningsarnas minimibelopp utfärdas genom förordning av statsrådet. Staten kan med tanke på den riksomfattande jämligheten samt bästa praxis, med stöd av förordningen styra användningen av prestationsbaserade ersättningar.

56 §. *Andra ersättningar till producenter av direktvalstjänster.* Enligt paragrafens 1 mom. kan landskapet med tjänsteproducenterna också avtala om andra ersättningar. Sådana andra ersättningar kan i första hand betalas då det behövs för att regionala särdrag ska kunna beaktas. Landskapet kan sålunda beakta bl.a. sjukfrekvensen eller långa avstånd inom sitt område. Genom ersättningarna är det möjligt att på ett ändamålsenligt sätt styra marknaden och skapa nya marknader samt anpassa vården till kundernas behov.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om möjligheten att genom förordning av statsrådet utfärda närmare bestämmelser om kriterierna för andra ersättningar till producenter av direktvalstjänster samt om ersättningsarnas innehåll och minimibelopp när det är motiverat i synnerhet med tanke på den riksomfattande jämligheten eller annars för målsättningarna enligt 49 § i denna lag.

#### *Betalsedel, kundsedel och personlig budget*

57 §. *Ersättningar till producenter av betalsedelstjänster.* Enligt 1 mom. ska en producent av direktvalstjänster till en producent av betalsedelstjänster betala kostnaderna för tjänster som denna har tillhandahållit kunder mot betalsedel. Då betalsedel används innebär detta att den producent av direktvalstjänster som beviljar betalsedeln fortfarande bär det övergripande ansvaret för kundens samlade tjänster. Samlade tjänster som produceras mot betalsedel ska på det sättet kunna individualiseras som en självständig delprestation att de kan anskaffas som en egen helhet. En producent av direktvalstjänster ska bestämma betalsedelns värde så att kunden har en faktisk möjlighet att få sådana tjänster som motsvarar behovet. En betalsedel som beviljats av en producent av direktvalstjänster ska ha samma värde för producenter av samma samlade tjänster. Ersättning ska betalas högst upp till det värde som producenten av direktvalstjänster har bestämt för betalsedeln. Om producenten av betalsedelstjänster på förhand har uppgett ett lägre pris än betalsedelns värde, ska ersättning betalas till det belopp som producenten av betalsedelstjänster har uppgett.

En producent av direktvalstjänster kan enligt 2 mom. till betalsedeln foga en incitamentsbaserad andel som producenten av betalsedelsvalstjänster får då tjänsten uppfyller de av producenten av direktvalstjänster på förhand fastställda kvalitativa och övriga kriterierna på en fullgod tjänst. Kriterierna för en incitamentsbaserad ersättning ska ställas högre än standarden enligt lagstiftningen och vedertagen praxis. Således betalas en incitamentsbaserad andel inte för tjänster vars standard överensstämmer med lagstiftning och vedertagen praxis utan nivån på tjänsten ska i så fall vara högre.

Enligt 3 mom. ska en producent av direktvalstjänster som har gett en kund en betalsedel betala ersättning till producenten av betalsedelstjänster då denna har informerat producenten av direktvalstjänster om de tjänster som tillhandahållits mot betalsedeln och om kostnaderna för produktionen. Producenten av direktvalstjänster ska betala ersättningen senast inom tre veckor från det att den fick ovannämnda uppgifter. Producenten av direktvalstjänster ska underrätta landskapet om de beviljade betalsedlarnas innehåll och värde. En producent av direktvalstjänster är inte berättigad till separat ersättning från landskapet då den använder betalsedlar för produktion av tjänster.

I 4 mom. konstateras för tydlighetens skull att en producent av betalsedelstjänster inte hos en kund får ta ut avgifter som tillhandahållits mot en betalsedel. Eventuella klientavgifter enligt klientavgiftslagen tas ut av landskapet.

58 §. *Ersättningar till producenter av kundsedelstjänster.* Enligt 1 mom. ska landskapet upp till ett värde som det har fastställt på förhand ersätta producenter av kundsedelstjänster för kostnaderna för tjänster som kunden får mot en kundsedel. Kundsedeln ska för samma samlade tjänster vara lika stor för olika producenter. Om producenten av kundsedelstjänster emellertid på förhand har uppgett ett lägre pris för en tjänst än det som bestämts för kundsedeln ska ersättningen betalas till det belopp som tjänsteproducenten uppgett. Ett beslut av landskapet genom vilket landskapet fastslår ersättningarna till producenter av kundsedelstjänster får överklagas genom landskapsbesvär enligt landskapslagen.

Till en kundsedel kan enligt 2 mom. fogas en incitamentsbaserad andel som producenten får då tjänsten uppfyller de av landskapet på förhand fastställda kvalitativa kriterierna i fråga om resultatet.

De kriterier som landskapet definierat ska vara högre än den nivå som definieras i lagstiftningen.

En tjänsteproducent ska enligt 3 mom. underrätta landskapet om tjänster som tillhandahållits en kund och om kostnaderna för tjänsteproduktionen. Landskapet ska betala ersättningen senast tre veckor från att det av tjänsteproducenten informerats om tjänsterna och kostnaderna för dem.

En tjänsteproducent får enligt 4 mom. inte hos en kund ta ut avgifter för tjänster som tillhandahållits mot en kundsedel. Eventuella klientavgifter enligt klientavgiftslagen tas ut av landskapet.

59 §. *Ersättningar för tjänster som tillhandahålls enligt en personlig budget.* Landskapet ska enligt 1 mom. till en tjänsteproducent upp till ett värde som det har fastställt på förhand ersätta producenten för kostnaderna för tjänster som kunden får enligt en personlig budget. Kunden ansvarar själv för de kostnader för tjänster som inte ingår i kundplanen för den personliga budgeten.

Tjänsteproducenten ska enligt 2 mom. ge landskapet tillräcklig information om de tjänster som tillhandahållits kunden och om de kostnader som orsakats av produktionen av tjänsterna. Landskapet ska betala ersättningen senast tre veckor efter att det av tjänsteproducenten fått informationen.

Enligt 3 mom. får tjänsteproducenten inte hos en kund ta ut avgifter för tjänster som tillhandahållits enligt en personlig budget. Eventuella klientavgifter enligt klientavgiftslagen tas ut av landskapet.

#### *Övriga bestämmelser som gäller ersättningar*

60 §. *Ersättningar till tjänsteproducenter som verkar på ett annat landskaps område.* I denna paragraf föreskrivs om ersättningar som ska betalas till tjänsteproducenter som är verkar på ett annat landskaps område. Dessutom föreskrivs om ersättningar i sådana fall då en tjänst har

tillhandahållits en kund som är bosatt utanför det landskap där producenten är belägen. Landskapen ska när de bestämmer ersättningsgrunderna beakta att en tjänsteproducent till exempel kan få en kund som enligt lagens 7 § tillfälligt behöver tjänster eller enligt 8 § brådskande tjänster. Enligt avtalet mellan landskapet och tjänsteproducenten ska det då vara möjligt att ersätta kostnaderna också i sådana situationer. Ersättningen kan då till exempel ha formen av en prestationsbaserad ersättning. Den producent av direktvalstjänster som har det övergripande ansvaret för kundens tjänster har också alltid en folkhälsoroll och därmed har den producent som kunden valt alltid ansvaret, även om kunden tillfälligt anlitar en producent i ett annat landskap. Rätten till ersättningar för den tjänsteproducent som kunden valt kan således inte helt upphöra även om kunden tillfälligt använder en annan producents tjänster.

I paragrafens 1 mom. föreskrivs att ersättning till den producent av direktvalstjänster som kunden valt ska betalas av det landskap som ansvarar för ordnadhet av social- och hälso-tjänster för kunden i fråga, om detta landskap i enlighet med 36 § har ingått ett avtal med producenten. En producent av direktvalstjänster kan bedriva verksamhet i flera landskap och producenten kan sålunda ha avtal med flera landskap. I fråga om ersättningarna för varje kunds direktvalstjänster ska tillämpas gällande avtal mellan landskapet och producenten.

Om en kund har valt en sådan producent av direktvalstjänster som inte har något avtal med det landskap där kunden är bosatt, ska liksom enligt lagens 38 § 2 mom. också på ersättningen av kostnaderna i enlighet med föreslagna 2 mom. tillämpas det avtal som ingåtts mellan producenten och det landskap där tjänsterna tillhandahålls.

Enligt 3 mom. ska landskapet ersätta kostnaderna för direktvalstjänster som orsakats av en kund för vars social- och hälsovård landskapet ansvarar i ett annat landskap till det landskap som skulle ha betalat ersättning för dessa tjänster till tjänsteproducenten. Landskapet ska i ersättning betala högst det belopp som skulle ha betalats till producenten av direktvalstjänsterna.

I paragrafens 4 mom. föreskrivs att kostnader som orsakats ett affärsverk i ett landskap som avses i landskapslagens ( / ) 52 § ska ersättas i enlighet med 38 § 1-2 mom. i lagen om ordnande av social- och hälsovård ( / ).

Enligt paragrafens 5 mom. får närmare bestämmelser om grunderna för ersättningar till ett annat landskap och om ersättningsförfarandet utfärdas genom förordning av statsrådet.

61 §. *Folkpensionsanstaltens uppgifter vid utbetalning av ersättningar.* Det är ändamålsenligt att landskapen vid sidan av självstyrelsen säkerställer möjligheterna att utnyttja de riksomfattande strukturerna för ersättningssystemet. Folkpensionsanstalten har fungerande IKT-system som är tillgängliga i hela landet. Folkpensionsanstalten har också fungerande datakommunikationer till regionala aktörer, till flera andra myndigheter och till privata producenter.

Folkpensionsanstalten kan enligt lagrummet vara med om att stödja den tekniska förvaltningen av betalningsrörelsen i anslutning till landskapets ersättningssystem. I syfte att förtydliga förhållandet mellan landskapen och Folkpensionsanstalten ska mellan landskapen och Folkpensionsanstalten ingås närmare avtal om hur uppgifterna ska skötas.

Utgångspunkten är den att ansvaren för ersättningssystemet och betalningen av ersättningar inte ska överföras på Folkpensionsanstalten, vars ansvar endast omfattar det tekniska genomförandet av utbetalningarna.

62 §. *Statsrådets beslut om ersättningsgrunder.* Det är i första hand landskapet som ska besluta om ersättningar till producenter av direktvalstjänster i enlighet med 49 §. Landskapen ska besluta om ersättningarna till de delar som det inte föreskrivs närmare om dem i denna lag och i den statsrådsförordning som utfärdas med stöd av lagen.

Statsrådet har med tanke på de principer och målsättningar som nämns i lagförslagets 49 § möjlighet att genom förordningen på ett för landskapet bindande sätt närmare föreskriva om ersättningsgrunderna, vilket innebär att landskapet inte längre får fatta ersättningsbeslut som avviker från förordningen.

Genom förordning av statsrådet kan föreskrivas närmare om den fasta ersättningens andel av ersättningar till en producent av direktvalstjänster. Vidare kan genom förordning närmare föreskrivas om nationella behovsfaktorer som avses i 51 § 3 mom. samt om viktningen.

Vidare kan genom förordning av statsrådet föreskrivas närmare om kriterierna för incitamentsbaserade ersättningar samt om ersättningsgrundernas minimibelopp. De incitamentsbaserade ersättningarna spelar en viktig roll för lagens målsättningar. De samordnade verksamhetsformerna och kriterierna gör det också lättare att ta fram sådan jämförbar information som har betydelse för tjänsternas produktivitet och genomslag.

Med tanke på tillgången till jämförbar information är det också viktigt att det genom statsrådets förordning är möjligt att närmare föreskriva om de prestationsbaserade och övriga ersättningar som betalas till tjänsteproducenter och om ersättningsgrundernas minimibelopp. Också från de tjänsteproducenters synpunkt som ingår avtal med flera landskap är det tydligare att tjänsterna och ersättningarna på riksnivå åtminstone delvis är överensstämmande.

I förordningen kan det tas in särskilda bestämmelser om ersättningar för social- och hälsotjänster respektive för mun- och tandvårdstjänster.

Enligt 1 mom. får statsrådet fatta ett beslut om ersättningsgrunder som gäller ett landskap, i vilket det avviker från den ersättningsgrund som föreskrivs i den förordning som avses i detta kapitel. I beslutet får utfärdas närmare bestämmelser för de enskilda landskapen. Statsrådets beslut ska riktas med beaktande av de särskilda förhållandena i landskapen, marknaden i landskapen och landskapsinvånarnas ställning.

## **10 kap. Särskilda bestämmelser**

63 §. *Förvaltningsförfarande och offentlighet.* Samlade direktvalstjänster inkluderar också uppgifter som ska uppfattas som offentliga förvaltningsuppgifter. Tjänsterna omfattas även till denna del av offentlig finansiering från landskapen. Av denna orsak föreslås i paragrafen att förvaltningslagen och lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet ska tillämpas på verksamheten vid social- och hälsocentraler samt mun- och tandvårdsenheter som producerar sådana direktvalstjänster samt vid de företag och sammanslutningar som äger dem. Bestämmelserna i förvaltningslagen och offentlighetslagen tillämpas när direktvalstjänster ges samt i tjänsteproducentens administrativa beslutsfattande i anslutning till tjänsterna. På tjänsteproducenter och på tjänsteproducenters sammanslutningar som hör till en koncern enligt bokföringslagen (1336/1997) ska 28 § 1 mom. 5 och 6 punkten i förvaltningslagen tillämpas endast i ärenden där tjänsteproducentens och sammanslutningens intressen står i konflikt med varandra eller då en opartisk behandling av ärendet förutsätter det.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Bestämmelsen motsvarar de bestämmelser som ska tillämpas på yrkeshögskolornas verksamhet. Enligt 5 § i yrkeshögskolelagen (932/2014) är yrkeshögskolorna aktiebolag. Eftersom deras uppgifter innefattar offentliga förvaltningsuppgifter och verksamheten är offentligt finansierad ska förvaltningslagen och offentlighetslagen tillämpas på dem med stöd av 21 § i yrkeshögskolelagen.

64 §. *Straffrättsligt tjänste- och skadeståndsansvar.* Enligt förslaget ska straffrättsligt tjänste- och skadeståndsansvar tillämpas på personer som är anställda vid en social- och hälsocentral eller mun- och tandvårdsenhet som producerar direktvalstjänster. Denna ansvarsbestämmelse kan bli tillämplig då de utför uppgifter som omfattas av den föreslagna valfrihetslagen. Med tjänsteansvar avses strafflagens tjänsteansvarsbestämmelser för tjänstemän som ska tillämpas på alla anställda vid social- och hälsocentraler samt mun- och tandvårdsenheter. När tjänster anskaffas från andra tjänsteproducenter ska bestämmelserna emellertid inte tillämpas på underleverantörens personal.

I fråga om skadeståndsansvar innehåller paragrafen för tydlighetens skull en hänvisning till skadeståndslagen (412/1974).

Till denna del motsvarar bestämmelsen yrkeshögskolelagens 23 §, på de grunder som nämns i 63 §.

65 §. *Registrering av klient- och patientuppgifter.* I denna paragraf föreskrivs om registrering av klient- och patientuppgifter som uppkommit i samband med direktvalstjänster.

I paragrafens 1 mom. föreslås att det i enlighet med personuppgiftslagen (523/1999) föreskrivs att ett landskap är registeransvarigt enligt personuppgiftslagens 3 § när det gäller klient- och patienthandlingar som uppkommer i verksamhet som omfattas av dess organiseringsansvar. För att landskapet med organiseringsansvar ska vara registeransvarigt talar bland annat den omständigheten att det inom ramen för det gemensamma registret är möjligt att smidigt utveckla arbetsfördelningen inom social- och hälsovårdens tjänstenät och mellan tjänsteproducenterna samt författningar och praxis som innebär att en aktör med organiseringsansvar är registeransvarig. Ett exempel på detta är lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården (569/2009). Landskapet är då registeransvarigt även sådana i fall där servicen anskaffas som köptjänster eller mot kundsedel av tjänsteproducenter inom den privata eller den tredje sektorns tjänsteproducenter.

När verksamhetsenheter inom den offentliga hälso- och sjukvården eller registeransvarigas verksamhet sammanslagits har de register som upprättats före sammanslagningen överförts och utgör sålunda en del av den nya organisationens motsvarande klient- eller patientregister. I enlighet med detta ska även de klient- och patienthandlingar som upprättats innan landskapen bildades överföras och utgör sålunda en del av landskapets klient- och patientregister i enlighet med deras användningsändamål.

I övrigt tillämpas på behandlingen av klient- och patienthandlingar socialvårdens klientlag, patientlagen, lagen om klienthandlingar inom socialvården (254/2015), klientuppgiftslagen, lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och personuppgiftslagen. I dessa lagar föreskrivs bland annat om sekretessbeläggning av klient- och patientuppgifter och handlingar som innehåller sådana samt om behandling av uppgifterna.

Enligt paragrafens 2 mom. har producenter av direktvalstjänster rätt att behandla klient- och patientuppgifter som ingår i landskapets klient- och patientregister då det är nödvändigt för att utföra en tjänst för en kund. Också privaträttsliga tjänsteproducenter har enligt bestämmelsen rätt att behandla klient- och patientuppgifter på samma grunder som personer som är anställda hos landskapets affärsverk. De som utför tjänster har således alltid tillgång till sådana uppdaterade kunduppgifter som förutsätts i det enskilda fallet. Denna rätt gäller endast uppgifter oms behövs i en tjänstesituation. Uppgifter om en patients hälsa får behandlas till exempel i samband med sjukvård. Uppgifter om en socialvårdsklient får på motsvarande sätt behandlas i samband med att klienten får socialservice. Tillgången till klient- och patientdatasystemet ska med hjälp av ett system för behörighetsstyrning vara begränsad till personer som behöver åtkomst för sitt arbete.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs om användning av social- och hälsovårdens riksomfattande informationssystemtjänster vid bildandet av klient- och patientregistret. Registret över patienthandlingar består av patienthandlingar i elektroniskt och pappersformat. I den riksomfattanden arkiveringstjänsten enligt klientuppgiftslagen (Kanta-tjänsten) finns när landskapet inleder sin verksamhet år 2019 redan merparten av den information som är av betydelse för vården. Klientuppgiftslagen gör det möjligt att lagra även gamla uppgifter som en del av den nationella servicen. En ändring av registren i alla de patientsystem som är i bruk kräver omfattande utvecklingsarbete och orsakar avsevärda kostnader. Därför föreslås det i paragrafen att dessa klient- och patientregister bildas med hjälp av den riksomfattande informationssystemtjänsten. Som ansvarig aktör för den riksomfattande arkiveringstjänsten ska Folkpensionsanstalten genomföra den nödvändiga funktionaliteten. Eftersom alla handlingar inte finns i elektroniskt format och eftersom den riksomfattande informationssystemservicen inom socialvården å andra sidan inte nödvändigtvis helt och hållet är i bruk då registren bildas, begränsas bestämmelsen till att gälla de uppgifter som lagras i den riksomfattande informationssystemtjänsten. Beträffande handlingar i pappersformat och andra handlingar som inte kan lagras elektroniskt kan registreraren komma överens med den aktör som producerat informationen om arrangemangen i anknytning till förvaringen på det mest ändamålsenliga sättet.

66 §. *Informationshanteringstjänster för valfriheten.* En förutsättning för att genomföra valfrihetsmodellen är att kunden har kännedom om alternativa tjänsteproducenter och att informationen om kundens val förmedlas till landskapet och producenten. Informationen bör vara tillgänglig för alla och hållas uppdaterad. För tjänster som tillhandahållits och för faktureringen behövs dessutom informationshanteringstjänster som omfattar alla aktörer. I den föreslagna paragrafen föreskrivs om dessa databaserade informationshanteringssystem.

I paragrafens 1 mom. föreskrivs om innehållet i informationshanteringstjänsterna. Tjänsterna ska vara uppbyggda på ett sådant sätt att den information som de omfattar samtidigt står till samtliga kunders, landskaps och övriga aktörers förfogande.

Via den tjänst som avses i 1 punkten kan en kund anmäla sig som kund hos den producent av direktvalstjänster, hos den social- och hälsocentral och enhet för mun- och tandvård samt hos det affärsverk som kunden önskar. Om kunden vill gå över till en annan producent ska anmälan på motsvarande sätt göras via av denna tjänst. I en bytessituation överförs informationen automatiskt också till den producent som kunden lämnar. Kunden kan om han eller hon så önskar med stöd av 16 § 1 mom. och 19 § 2 mom. också skriftligt anmäla om val av producent, i stället för att anlita den valtjänst som avses i denna paragraf.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

I 2 punkten föreskrivs om en informationstjänst för valfrihet. Den har information om alla producenter av direktvalstjänster och om deras tjänster. Alla tjänsteproducenter, alla affärsverk, alla social- och hälsocentraler och mun- och tandvårdsenheter samt alla företag, sammanslutningar och yrkesutbildade personer som producerar tjänster mot kundsedlar, betalsedlar och enligt personlig budget ska lämna uppgifter om sina tjänster till denna informationstjänst. Om det finns annan information att tillgå om tjänsteproducenternas verksamhet ska också den sammanställas i denna informationstjänst. Det är här fråga om sådan information om tjänsteproducenter och tjänster som avses till exempel i 45 och 46 §. I fortsättningen blir det möjligt att i fråga om varje producent få uppgifter om tjänsternas kvalitet och genomslag. Avsikten är att också dessa uppgifter ska sammanställas i informationstjänsten för valfrihet.

Enligt 3 punkten införs en hanteringstjänst för producenter. Genom den kan producenter göra sådana anmälningar om sin verksamhet som föreskrivs i lagen. Producenter av direktvalstjänster kan genom hanteringstjänsten i enlighet med 33 § rikta en ansökan till landskapet om att bli producent. Också sådana anmälningar som avses i 42 och 43 § kan göras genom hanteringstjänster. Hanteringstjänsten som är avsedd för producenter genomförs så att information som innehålls av staten, landskapen och övriga myndigheter automatiskt kan överföras till hanteringstjänsten. Sålunda behöver producenterna inte på nytt anmäla sådana uppgifter som de redan tidigare lämnat till en myndighet.

I 4 punkten föreskrivs om en uppföljningstjänst för tjänsteproduktionen. Genom uppföljningstjänsten förmedlas informationen om kunderna och tjänsterna till landskapet samt till utfärdaren av kundsedlar, betalsedlar och personliga budgetar. Via uppföljningstjänsten ska till exempel en yrkesutövare som producerat kundtjänster mot kundsedel meddela landskapets affärsverk vilka tjänster som tillhandahållits samt uppgifter om faktureringen. Informationen går också till landskapet som på den grunden kan ta ut en kundavgift hos kunden. Informationen behövs för att skapa en helhetsbild av tjänsteverksamheten så att landskapet kan följa hur dess organiseringsansvar uppfylls. På motsvarande sätt kan landskapets affärsverk och producenterna av direktvalstjänster följa hur det egna övergripande ansvaret uppfylls. Genom tjänsten förmedlas i fråga om tjänsterna också faktureringsuppgifter som läggs till grund för de ersättningar som betalas till producenterna.

I 5 punkten föreskrivs om en informationstjänst för tjänsteproducenternas samhällsansvar. I denna tjänst sammanställs i enlighet med 45 § information om producenterna av direktvalstjänster samt om de företag och sammanslutningar som producerar tjänster mot kundsedel.

Enligt paragrafens 2 mom. ska informationssystemen för valfriheten genomföras så att de kommunicerar med varandra. På denna grund är all information i dessa system via samma gränssnitt tillgänglig för kunderna, landskapen och övriga aktörer. Uppgifterna enligt 1 mom. 2, 3 och 5 punkten i informationshanteringstjänsterna ska läggas ut på internet. Informationen är sålunda fritt tillgänglig för alla via internet.

Enligt bemyndigandet i paragrafens 3 mom. får närmare bestämmelser om informationshanteringstjänsten för valfrihet utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet.

67 §. *Utförande av informationshanteringstjänsterna.* I denna paragraf föreskrivs hur de informationshanteringstjänster för valfrihet som avses i 66 § ska utföras. Enligt paragrafens 1

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

mom. utför Folkpensionsanstalten tjänster som kunderna valt. Tjänsterna utförs i samband med Kanta-tjänster enligt klientuppgiftslagen. Kunden kan då i enlighet med 19 § i klientuppgiftslagen välja producent via Mina Kanta-sidorna.

Övriga informationshanteringstjänster utförs genom X. Dess uppgift är att utföra erforderliga informationssystemtjänster. Dessutom ska C definiera för alla tjänsteproducenter bindande tekniska specifikationer för att säkerställa systemens interoperabilitet.

68 §. *Tillsyn.* I denna paragraf föreskrivs om landskapets tillsyn. Enligt paragrafens 1 mom. övervakar landskapet sådana inom sitt område verksamma producenter av social- och hälso-tjänster som tillhandahåller direktvalstjänster, kundsedeltjänster och tjänster som tillhandahålls enligt en personlig budget. Landskapet ska övervaka att tjänsteproducenterna följer de villkor som landskapet ställt och iakttar de bestämmelser som förpliktar tjänsteproducenterna. Landskapet har trots sekretessbestämmelserna rätt att avgiftsfritt få de uppgifter av tjänsteproducenterna som behövs för tillsynen. Landskapet har sålunda rätt att få till exempel klient- och patienthandlingar som behövs för tillsynen. Dessutom har landskapet rätt att inspektera tjänsteproducenternas verksamhet och lokaler. Inspektion får göras utan förhandsanmälan.

I förvaltningslagens 39 § föreskrivs om inspektion. Enligt bestämmelsen ska en myndighet underrätta en part som direkt berörs av ärendet och tidpunkten då en inspektion som faller under myndighetens behörighet inleds, såvida syftet med inspektionen inte äventyras av en sådan underrättelse. Parten har rätt att närvara vid inspektionen och att framför sin åsikt och ställa frågor om omständigheter som har samband med inspektionen. Under inspektionens gång ska parten om möjligt underrättas om inspektionens ändamål, hur den genomförs samt om fortsatta åtgärder. Inspektionen ska förrättas utan att inspektionsobjektet eller dess innehavare orsakas olägenhet. Den som förrättar inspektion ska utan dröjsmål avfatta en skriftlig inspektionsberättelse över inspektionen. Av inspektionsberättelsen ska inspektionens förlopp och inspektionsförrättarens viktigaste iakttagelser framgå. Inspektionsberättelsen ska delges en part som har rätt att närvara vid inspektionen.

Enligt den föreslagna paragrafens 2 mom. föreskrivs i lagen om tjänsteproducenter inom social- och hälsovården och tillsynen över tjänsteproducenter. Tjänsteproducenter inom social- och hälsovården övervakas av regionförvaltningsverken och Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira), som har tillgång till de tillsynsmetoder som föreskrivs i lagen om tjänsteproducenter. Landskapet ska i enlighet med 23 § i lagen om tjänsteproducenter underrätta respektive regionförvaltningsverk om sådana brister eller missförhållanden i en tjänsteproducents verksamhet och tjänster som det har fått kännedom om. I lagförslagets 68 § 2 mom. föreskrivs att om tillsynsmyndigheten i sin verksamhet får kännedom om missförhållanden i verksamhet som bedrivs av sådana tjänsteproducenter som avses i denna lag ska den göra anmälan om saken till det landskap inom vilket tjänsteproducenten är verksam.

69 §. *Ändringssökande.* Landskapets beslut får enligt paragrafens 1 § överklagas så som föreskrivs i landskapslagen. I landskapslagen finns bestämmelser om landskapsbesvär. Landskapsbesvär får anföras över landskapets beslut enligt 15 § att överföra även andra tjänster till direktvalstjänster än de som anges i 15 § 2 och 3 mom. Landskapsbesvär får dessutom anföras över landskapets beslut enligt 21 § om tjänster i vilka landskapet inför kundsedel samt över landskapets beslut enligt 24 § att använda personlig budget även i andra tjänster än de som anges i 24 § 1 mom. Landskapsbesvär får anföras över landskapets beslut



enligt 30 § 2 mom. om undantag eller beslut enligt 30 § 3 mom. om återkallande av undantag i fråga om de språkliga skyldigheterna i tvåspråkiga kommuner. Landskapsbesvär får dessutom anföras över landskapets beslut enligt 31 § genom vilket landskapet ställer andra krav för producenter av direktvalstjänster än de som föreskrivs i lag. Landskapsbesvär får anföras över landskapets beslut enligt 50 § om ersättningar till producenter av direktvalstjänster och om ändring av ersättningarna samt över landskapets beslut enligt 58 § 1 mom. genom vilket landskapet fastslår ersättningarna till producenter av kundsedelstjänster. (I den fortsatta beredningen av valfrihetslagstiftningen utreds i vilka beslut omprövning i enlighet med förvaltningslagen eventuellt får begäras hos landskapet innan besvär anföras.)

I paragrafens 2 mom. föreskrivs att andra än i 1 mom. avsedda förvaltningsbeslut får överklagas genom besvär på det sätt som anges i förvaltningsprocesslagen (586/1996). Överklagbara förvaltningsbeslut är landskapets beslut enligt 16 och 19 § om en kund får byta social- och hälsocentral, mun- och tandvårdsenhet eller ett affärsverks verksamhetsställe på basnivå av någon annan grundad anledning efter landskapets prövning. Dessutom får förvaltningsbesvär anföras över beslut av landskapets affärsverk om beviljande av en personlig budget (26 §) och ändring av den (28 §). Förvaltningsbesvär får anföras över landskapets beslut om godkännande av en producent av direktvalstjänster (34 §) och återkallande av godkännande (35 §).

Enligt 3 mom. får förvaltningsdomstolens beslut överklagas genom besvär endast om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

70 §. *Styrning av Folkpensionsanstalten.* I denna paragraf föreskrivs att när det gäller uppgifter enligt denna lag svarar social- och hälsovårdsministeriet för styrningen av Folkpensionsanstalten. Bestämmelser om Folkpensionsanstaltens uppgifter finns i 61 §, som gäller utbetalning av ersättningar.

## **11 kap. Ikraftträdande**

71 §. *Ikraftträdande.* Det föreslås att lagen träder i kraft den 1 januari 2019. Genom den föreslagna lagen upphävs hälso- och sjukvårdslagens 47–48 §, där det föreskrivs om val av vårdenhet för icke-brådskande vård inom den offentliga hälso- och sjukvården, dvs. om val av hälsocentral och verksamhetsenhet inom den specialiserade sjukvården samt yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. De upphävda bestämmelserna ersätts med den föreslagna lagens bestämmelser om kundens valfrihet. Genom den föreslagna lagen upphävs dessutom lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården. I den föreslagna lagen föreskrivs om kundsedlar i stället för servicesedlar.

72 §. *Övergångsbestämmelser.* I denna paragraf föreskrivs om övergångsperioder i samband med ikraftträdandet. Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2019, då social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna får inleda sin verksamhet och landskapet kan införa kundsedlarna och den personliga budgeten. Enligt paragrafens 1 mom. ska landskapet dock ha möjlighet till en övergångsperiod på två år när det gäller överföringen av produktionsansvaret för direktvalstjänsterna till social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna. Social- och hälsocentralerna och mun- och tandvårdsenheterna får inleda sin verksamhet redan tidigare, efter det att valfrihetslagen trätt i kraft den 1 januari 2019. Alladirektvalstjänster enligt 15 § 2 och 3 mom. ska överföras till producenterna av direktvalstjänster senast den 1 januari 2021. Produktionsansvaret för de direktvalstjänster på basnivå inom social- och hälsovården som avses i 15 § 2 mom. 1 punkten och de

direktvalstjänster på utvidgad basnivå som avses i 15 § 3 mom. 1 och 2 punkten ska överföras till social- och hälsocentralerna senast den 1 januari 2021. På motsvarande sätt ska produktionsansvaret för de mun- och tandvårdstjänster på basnivå som avses i 15 § 2 mom. 2 punkten och de tjänster på utvidgad basnivå som avses i 15 § 3 mom. 3 punkten överföras till mun- och tandvårdsenheterna senast den 1 januari 2021. Avsikten är att landskapet ska överföra direktvalstjänsterna till tjänsteproducenterna samtidigt som affärsverkets bolag inleder sin verksamhet och personalen övergår i bolagets anställning, dvs. då bolagen börjar producera direktvalstjänster, senast den 1 januari 2021. Producenterna av direktvalstjänster börjar utfärda betalsedlar så snart de har inlett sin verksamhet som producenter av direktvalstjänster.

Enligt paragrafens 2 mom. ska landskapet ta emot anmälningar från aktörer som anmäler sig som producenter av direktvalstjänster senast sex månader innan produktionsansvaret överförs på dessa tjänsteproducenter. Landskapet ska fatta beslut enligt 34 § om godkännande av en producent av direktvalstjänster inom två månader från det att anmälan inkom.

Enligt paragrafens 3 mom. ska landskapets invånare anmäla sig som kunder till en social- och hälsocentral och till en mun- och tandvårdsenhet minst två månader innan landskapet överför de tjänster som avses i 15 § på de producenters produktionsansvar som producerar direktvalstjänster. Anmälan ska göras i enlighet med 16 § och med anlitande av den informationshanteringstjänst som avses i 66 § 1 mom. eller på annat sätt skriftligt till det landskap där personen är bosatt. Landskapet ska informera områdets invånare om överföringen av tjänster på de producenters produktionsansvar som producerar direktvalstjänster och om de social- och hälsocentraler samt mun- och tandvårdsenheter som kan väljas och om hur valet ska ske minst två månader innan produktionsansvaret överförs.

Landskapets affärsverk inleder sin verksamhet den 1 januari 2019, då också kunderna inom kommunernas social- och hälsovård blir kunder hos landskapets affärsverk. Minst två månader innan tjänsterna som landskapets affärsverk ansvarar för överförs på dess produktionsansvar, har kunderna enligt paragrafens 4 mom. möjlighet att välja tjänsteenhet på basnivå och dess verksamhetsställe, där kunden får de social- och hälsotjänster som omfattas av affärsverkets produktionsansvar. Om landskapet inte har överfört produktionsansvaret för direktvalstjänsterna till social- och hälsocentralerna den 1 januari 2019, får kunden under en övergångsperiod även dessa tjänster hos affärsverket till dess att landskapet överför produktionsansvaret för direktvalstjänsterna till tjänsteproducenterna, senast den 1 januari 2021. Valet av affärsverk och dess verksamhetsställe på basnivå ska i enlighet med 19 § göras med hjälp av den informationshanteringstjänst som avses i 66 § 1 mom. eller annars skriftligt till det landskap där personen är bosatt. Landskapet ska informera sina invånare om hur valet ska ske minst två månader innan produktionsansvaret överförs.

Om en invånare i landskapet inte har valt social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet minst 14 dagar innan produktionsansvaret överförs till producenterna av direktvalstjänsterna, ska landskapet enligt 5 mom. anvisa invånaren den social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet som är bäst tillgänglig för invånaren. Landskapet ska anvisa kunden en social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet inom landskapets område. I fråga om minderåriga och i andra särskilda situationer ska 10 och 11 § tillämpas vid valet av social- och hälsocentral samt mun- och tandvårdsenhet. Kunden och hans eller hennes lagliga företrädare kan också därefter utan tidsfrist byta tjänsteproducent.

Utkast till regeringens proposition om lag om valfrihet inom social- och hälsovården, detaljmotivering 31.1.2017

Om en invånare i landskapet inte har valt ett verksamhetsställe på basnivå som drivs av landskapets affärsverk senast 14 dagar innan produktionsansvaret överförs på landskapets affärsverk, ska landskapet enligt 6 mom. anvisa invånaren det verksamhetsställe på basnivå som landskapets affärsverk driver och som är bäst tillgängligt för invånaren. I fråga om minderåriga och i andra särskilda situationer ska 10 och 11 § tillämpas vid valet av verksamhetsställe på basnivå som drivs av landskapets affärsverk. Kunden och kundens lagliga företrädare kan också därefter utan tidsfrist byta verksamhetsställe på basnivå som drivs av landskapets affärsverk.

Bestämmelserna om kundsedel och personlig budget tillämpas i alla landskap från den 1 januari 2019 utan övergångsperiod.